

România literară

In pag. 3:

GEO BOGZA:

De ce scriu

Adunarea generală deschisă a organizației P. C. R. a Uniunii Scriitorilor

IN ZIUA de 5 octombrie 1971 a avut loc Adunarea generală deschisă a Organizației P.C.R. a Uniunii Scriitorilor, care a dezbătut recentele documente privind îmbunătățirea activității politico-ideologice de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii.

Lucrările adunării au fost conduse de tovarășul **Dumitru Popa**, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., prim

secretar al Comitetului Municipal P.C.R. — București. Raportul de activitate a Organizației P.C.R. de la Uniunea Scriitorilor a fost prezentat de prozatorul Constantin Chiriță, secretar al Comitetului de partid. Numeroșii scriitori care au luat cuvântul, în cadrul acestei dezbateri, și-au exprimat adevărată entuziasm la documentele supuse discuției, hotărârea lor fermă de a le aplica în viață cu consecvență și răspundere comunistă. În

încheierea lucrărilor, a luat cuvântul tovarășul **Dumitru Popescu**, membru al Comitetului Executiv, secretar al C.C. al P.C.R.

După aprobarea planului de măsuri supus dezbaterilor adunării, participanții au adoptat în unanimitate, într-o atmosferă de puternică însuflețire, textul unei telegrame adresate Comitetului Central al Partidului Comunist Român, tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**.

TELEGRAMĂ

Comitetului Central al Partidului Comunist Român,
Tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**

LA SFÎRȘITUL unor ample și fructuoase dezbateri asupra sarcinilor actuale ale literaturii noastre, în cadrul Adunării generale de partid deschise, scriitorii din Capitală, însușiți de înaltă responsabilitate ce le revine în ansamblul activității de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, își reafirmă deplina adeziune față de cauza partidului și a poporului, fiind ferm hotărâți să aducă o contribuție cât mai însemnată la împlinirea programului Congresului al X-lea, la ridicarea pe noi culmi a literaturii și artei în România socialistă.

Conștienți de importanța indicațiilor și îndrumărilor date de către conducerea superioară de partid, de către dumneavoastră personal, privind îmbunătățirea activității politico-ideologice și cultural-educative, scriitorii din București au subliniat în cuvântul lor valoarea și însemnătatea acestui program de măsuri. Sarcinile de mare răspundere care stau astăzi în fața scriitorilor constituie pentru noi un permanent imbold pentru amplificarea efortului creator, pentru realizarea de noi opere destinate poporului, opere de înaltă valoare artistică și cu un profund conținut de educație comunistă, expresie vie a triumfului ideologiei marxist-leniniste în țara noastră.

Analiza făcută de Adunarea generală deschisă a organizației de partid a scriitorilor din București a confir-

mat încă o dată caracterul militant al literaturii noastre contemporane, nutrită de ideile umanismului epocilor noastre, ale patriotismului și internaționalismului socialist. Prin cele mai bune opere ale sale, literatura noastră este o mărturie dinamică a acestei epoci, a cărei chip îl reflectă cu pasiune și pe care o slujește prin forța de convingere a adevărului.

Sintem pe deplin încredințați că numai în acest fel scriitorii vor putea asigura o sporire considerabilă a aportului lor la edificarea socialismului în România, la cauza generală a partidului și poporului nostru, la creșterea renumelui și demnității noastre în lume. Vă asigurăm, mult stimat și iubite tovarășe Ceaușescu, că ne vom strădui să răspundem cu elan patriotic și spirit revoluționar, cu toată energia și însuflețirea de care sintem capabili, prin întreaga noastră activitate scriitoricească și obștească, mobilizatoarelor măsuri preconizate de conducerea de partid, de dumneavoastră personal. Fii credincioși al acestei țări, scriitorii nu pot fi decât participanți activi la opera de transpunere în viață a mărețului program de împlinire a celor mai înalte aspirații și idealuri ale poporului nostru, ale națiunii noastre socialiste.

ADUNAREA GENERALĂ DESCHISĂ
A ORGANIZAȚIEI P.C.R. A UNIUNII SCRITORILOR

„Suflet în sufletul neamului meu“

NU o dată oameni tineri sau mai puțini tineri, dar totdeauna de bună credință, mă întrebă: „De ce țineți atât de mult ca revistele noastre de literatură să se ocupe intens și de politică?“ Ascult, surd și răspund: „Necazul nu este că se ocupă, ci că nu se ocupă atât cât ar trebui și cât au sarcina să se ocupe. În această privință toate criticile care ni se aduc sînt mai mult decît îndreptățite“. Unii dintre interloctorii mei se mulțumesc cu acest răspuns sumar, alții îmi declară că nu sînt satisfăcuți. Mă simt deci dator să dau aci un răspuns mai cuprinzător.

Prezența politicii în revistele de literatură și artă nu a început cu noi, comuniștii. Ea are foarte vechi tradiții în presa literară a mai tuturor popoarelor și deci și a noastră. Întîii noștri ziaristi s-au recrutat din rîndurile scriitorilor. Întîile noastre publicații s-au preocupat deopotrivă atît de literatură și artă, cît și de politică. Dau un singur exemplu: acum șaiszeci de ani (mai precis la 22 octombrie 1911) a apărut primul număr al revistei „Flacăra“.

Această revistă a jucat un rol important în viața literară românească, reușind să aducă în paginile ei majoritatea covârșitoare a celor mai buni scriitori ai timpului. În toamna anului 1916, invadarea țării de către armatele imperiale austro-germane a dus la încetarea apariției „Flăcării“. După război, revista a reapărut, însă nu s-a putut menține.

Dar în prima ei serie, dintre anii 1911—1916, „Flacăra“ a avut succes de stimă și succes de public. Costa zece bani și se tipărea într-un tiraj de peste cincizeci de mii de exemplare. Era răspîdită și căutată în toate teritoriile locuite de români. După primul război, în anii 1918—1920, pe cînd călătoream

Zaharia STANCU

(Continuare în pagina 2)

Imaginea lui Enescu

ENESCU mi-a fost prieten personal, atît cît poți să fii prieten cu un om care desfășoară o intensă activitate de artă și-l întâlnești rar, sau numai pe scenă. Am avut totuși ocazia să călătorim împreună, să petrecem în Normandia cîteva zile într-un castel istoric, unde Enescu fusese invitat să dea cîteva concerte. Mă bucuram mult de prietenia cu acest artist strălucitor, iubit de toată lumea. Cînd a auzit că am fost rănit, Enescu a venit și mi-a cîntat în camera mea de spital. Adică destule prilejuri să-l studiez, încă de cînd era tînăr.

Statuia pe care am făcut-o, încă cu 15 ani în urmă, îl

înfățișează tocmai la această vîrstă a tineretii, care era și epoca lui de mare creație. Am făcut un Enescu pasionat, nițel romantic, poate pentru că și epoca era așa, poate pentru că și eu eram mai romantic atunci...

Mă gîndesc uneori că imaginea lui ar fi fost mai degrabă legată de Ateneu, decît de Operă. Dar și aici locul este frumos, statuia se decupează bine în spațiu; aș dori totuși mai mult loc în jurul ei, ca s-o vadă lumea. Căci această statuie trebuie să fie văzută foarte bine din toate profilurile.

Ion JALEA

Din 7
în 7 zile

O cronică politică

NECESITATEA unei cronici politice, a evenimentelor săptămânii, într-o revistă literară, are nevoie de o mică explicație. Cititorii noștri nu se informează din aceste pagini, ei au la îndemână ziarele, radioul, televiziunea. Desigur, literatură în afară de social, de istorie și deci de politică, nu există. Însă, arta își stabilește legătura cu această sursă vie și permanentă a inspirației sale transformând evenimentele în viață concretă, în personaje și mișcare, într-o cunoaștere a tiparelor interioare, de largă perspectivă, transformate în individual, în vibrație vie. O revistă literară este și trebuie să fie politică prin reflectarea spiritului adinc al epocii, a frământărilor ei surprinse în intimitatea lor, ridicate la generalitate, mărturisind în același timp despre forța istorică și fața eternă a omului. Adică, vorbesc despre evenimente arătând cum ele dezvăluie și spun ceva despre om.

O cronică a evenimentului, totuși, ni se pare mai mult decât necesară. Ea indică atenția cu care urmărim istoria vie, ne indică dorința de participare activă, de spirit militant nu numai în general, dar și aplicat fiecărei clipe. O atitudine constantă față de viața politică a țării, ca și față de cea internațională, manifestată prin opinie.

In acest moment de dezvoltare a României, atitudinea activă, militantă, bazată pe gândire proprie și efort permanent de înțelegere, e stringent necesară. Nu ne este permis să ne izolăm nici o clipă, pentru că e nevoie de toate energiile, de toate eforturile — nu manifestate haotic, ci integrate organic în formele organizate ale societății, direcționate de înțelegerea clară, științific fundamentată a evenimentelor. Tocmai procesul de clarificare reprezintă opinia, exprimarea căreia este și un mijloc de obiectivare. Și cu aceste opinii ne vom ocupa în această rubrică pentru reflectare continuă, pentru așezarea actelor noastre cu largă perspectivă a semnificației momentului.

Desigur, această revistă, ca orice publicație din România, este o revistă de partid, ea cuprinde opinii și atitudini care nu pot porni decât de la politica și țelurile partidului. Însă partidul comunist, bazat pe o ideologie științifică, nu pretinde niciodată acțiune oarbă, simplă execuție, ci una bazată pe înțelegere. Aici nu ne vom mărgini să repetăm doar lucrurile afirmate, ci într-adevăr să găsim semnificații. Poate uneori nu vom reuși să discernem aspectele cele mai importante în evaluările noastre. Însă efortul de a înțelege, pus pe hîrtie, are și el funcția sa în declararea adevărului.

EVENIMENTUL cel mai important al săptămânii care a trecut, cuvîntul programatic, de mare importanță teoretică, al tovarășului Nicolae Ceaușescu la deschiderea anului universitar, este tocmai un apel la cunoaștere și înțelegere. El exprimă în mod clar, precis, poziția Partidului și a guvernului țării de a încuraja neabătut cunoașterea științifică, în sensul ei cel mai larg, de concepție despre lume, bazată nu pe un catehism, pe lozinci și concluzii, ci pe întregul tezaur al științei umane. Iar aceasta — integrată adinc în procesul concret al muncii și nevoilor societății. Cuvîntul tovarășului Ceaușescu este un program al integrării teoriei în practică, a științei în viață, a principiilor cu existența concretă. E o strălucită probă a caracterului luminat al ideologiei noastre, a faptului că omogenizarea societății se poate realiza doar prin ridicarea tuturor la înaltă înțelegere, la cultură și civilizație. Egalitatea deplină este o egalitate nu numai de drepturi, dar și de civilizație în sensul cel mai larg.

Desigur, nivelul material al societății este un factor important și el reprezintă un indice al civilizației. Însă un barbar în mașină — oricare ar fi studiile sale — este totuși un barbar. Civilizația socialistă înseamnă eradicarea barbariei, a tendințelor retrograde, a intinericului. Acest program civilizator ne umple inima de bucurie și calm. Aceasta cu atât mai mult cu cât în lumea contemporană, în țări avansate sub raport material, de veche tradiție culturală, manifestările de barbarie, actele antisociale, revolta dezordonată, obsesia nesănătoasă, fuga artificială de real minează înseși bazele culturii.

Noi, aici, ascultăm un program al cunoașterii, al rațiunii clare, al integrării în real, al legăturii dintre cultură și viață, dintre teorie și practică. Desigur, pentru realizarea lui, nu sînt puține greutăți și se pot pe parcurs strecura și erori, de tipul unui practicimism îngust. Însă avem planul și adinca sa raționalitate, cu bogăția sa teoretică pe care cei ce-l vor aplica în practică trebuie să-l apere de deformările grabei sau ale unui caracter vremelnice de campanie.

Alexandru IVASIUC

Excelsior

DESPRE UNIVERSAL

Problema universalului a constituit una din preocupările statornice ale meditației omenești. Mereu reluată și discutată, chiar aprig disputată, privită din cele mai diverse unghiuri de vedere, deosebirea scindându-se în poziții antinomice, problema universalului nu-i putea lăsa indiferenți pe nici unul dintre cugetători, intrucît viza o chestiune fundamentală nu numai a teoriei științei, logicii sau a epistemologiei, ci și a existenței. „Dialectica universalului, particularului și singularului se revelează ca o structură fundamentală a lui esse” — scrie, pe bună dreptate, acad. Ath. Joja.

Problema universalului, cum e și firesc, nu e străină nici de preocupările și aspirațiile artei. Atingerea universalului pe care arta și-o propune, cu mijloacele ei specifice, apare ca iminentă în cadrul raportului dintre artă și realitate. Și cum „obiectul” și scopul artei este omul și viața sa, cunoașterea esenței acestuia, revelarea demnității sale ontologice ca ființă rațională și socială, se confundă cu însăși tentația ridicării artei spre surprinderea universalului uman.

Acest universal poate fi însă confundat cu eidolos de tip platonician, existent, în sine și pentru sine, absolut și transcendent, anterior și determinant al existenței particulare umane? Dacă ar exista un asemenea universal, arta și-ar pierde orice legătură reală cu viața reală umană sau, dacă ar încerca totuși să o mențină, ar face-o în mod inutil. O asemenea artă n-ar putea exista nu numai pentru că s-ar usca iremediabil într-un conceptualism abstract, rupt de orice sevă a vieții și sensibilității — ceea ce ar fi contrar naturii artei însăși — ci și fiindcă ar fi lipsită de obiect; nu există a priori ideea de om, transcendentă omului, ci există numai omenii, ființe vii în care palpită un univers întreg; ideea noastră despre om se constituie a posteriori, generalul existind „numai în și prin particular”. La om, esența nu precede existența, ci invers. Încă în celebrele sale teze asupra lui Feuerbach, Marx arătase că esența umană nu este o abstracție, că oamenii înșiși nu sînt ființe abstracte, ci ființe care trăiesc în condiții istorice și sociale determinate, că esența lor umană și-o dobîndesc în cadrul și în ansamblul relațiilor lor sociale. Omul este, simultan, un produs al condițiilor,

al mediului natural și social și, totodată, al condițiilor pe care, la rîndul lor, omul, prin activitatea sa, le fasonază, le transformă. În acest complicat proces dialectic, în raporturile individului cu societatea, al transformării realității sociale și implicite al transformării de sine, în această desfășurare și intersecare permanentă a necesității obiective și a libertății umane, omul își dobîndește propria sa esență. Iată de ce tentația artei de a surprinde, de a îmbrățișa universalul nu e posibilă decît prin sondarea cît mai adîncă a realului concret, a ființei umane ca existență în „carne și oase” în ansamblul raporturilor lui cial-istorice. A te ridica la înălțimea universalului înseamnă, așadar, a coborî cît mai adîncuri, căci esența umană nu e transcendentă, ci imanentă omului și istoriei sale.

Consecințele metodologice și practice ale unei atari concluzii teoretice sînt enorme. Rezultă de aici, credem noi, cu claritate, faptul că artistul care tinde spre universal, căutîndu-l aiurea, ca pe o himeră care plutește deasupra istoriei și societății săvîrșește o primă eroare. De asemenea, cred că șansa artistului de a surprinde universalul se află lângă el, hic et nunc, în zona vieții omenești din care face și el parte și nu într-o zare îndepărtată. Se autoiluzionează și rătăcește atunci cînd, cu mentalitate și complexe provinciale, consideră că arta sa poate deveni mare prin pastîșă, prin transplantarea unor „modele” artistice, idei și preocupări din alte zone, exotice, asupra unor realități umane și sociale cu care primele nu au nici o legătură. Pentru a putea spune ceva nou și original lumii, pentru a putea aduce o contribuție proprie la cunoașterea și atingerea universalului, creatorul de artă trebuie să țină seama de faptul că el n-o poate face decît dînd expresie artistică lucrîi care-i este cea mai proprie și mai apropiată, din care el însuși face parte, al cărui produs și modelare este. Pornind numai de pe solul fertil al propriei sale vieți, a poporului și societății din care face parte, din matca sa spirituală și stilistică, într-un cuvînt de la specificul național, artistului i se deschide șansa unică de a intra în universal prin propria sa poartă.

Dumitru GHIȘE

„Suflet în sufletul neamului meu”

(Urmare din pagina 1)

cu popasuri, în multe case din Transilvania am găsit colecția „Flacării” păstrată cu grijă într-un colț de bibliotecă sătească. Uneori, cînd îmi arătam prea mult mirarea, mi se spunea: «Așteptam cu nerăbdare „Flacăra”. Ne aducea de la București un cuvînt de îmbărbătare și un strop de speranță în Unire». Succesul revistei „Flacăra” era ușor de ghicit. În paginile ei erau publicații cei mai buni scriitori ai epocii. Linia ei generală este progresistă, patriotică. În aceasta consta politica „Flacării”.

Editorialul publicat în primul număr al revistei începea așa: „La noi, apariția unei reviste literare și artistice este un act politic în cel mai înalt înțeles al cuvîntului”. Reamintesc că această frază a fost scrisă acum șaiszeci de ani. Dar să merg mai departe și să arăt care era conținutul celui dintîi număr al revistei. Poezia de pe prima pagină, semnată de Radu D. Rosetti, se chema *Revoltă*, iar cea de pe a treia pagină — alături de proza științietoare a lui D. Anghel — era intitulată *Poetul și începea astfel:*

Sînt suflet în sufletul neamului meu
Și-i cînt bucuria și-amarul...

Sînt inimă-n inima neamului meu
Și-i cînt și iubirea și ura...

Așadar, în chiar aceste numai patru versuri, poetul George Coșbuc face o adevărată profesiune de credință, confundîndu-se cu „bucuria și amarul” poporului său.

A fost revista „Flacăra” o publicație care s-a preocupat și de politică? A fost. Ea a slujit politica de dezvoltare a literaturii, a artei noastre, a culturii noastre.

Cu atît mai mult astăzi, cînd idealurile, năzuințele atîtora dintre marii noștri înaintași au fost împlinite, cînd — în frunte cu un călăuzitor atît de încercat — țara și poporul nostru sînt pe o asemenea culme de propășire de pe care nu îndreptățită, firească, îndrăzneală ne scrutăm viitorul, — cu atît mai mult astăzi revistele noastre literare trebuie să slujească intens opera de dezvoltare a patriei, de crescîndă bunăstare a fiilor ei de azi și de mîine, — trebuie să facă politică.

Cu bună știință și bună credință, cu dăruire, cu entuziasm.

DE CE SCRIU

DE CE scriu? Poate din aceleași motive din care vor fi scris alții înaintea mea, cei care, citiți cu o neistovită pasiune, mult înainte de a bănuși că eu însumi voi scrie cândva, au avut o atît de covârșitoare influență asupra mea, deschizîndu-mi ochii spre mine însumi și spre lume, plămădindu-mă încă o dată și făcînd să mă nasc a doua oară, într-o omenie și cunoaștere, încît fără ei — marii și venerații mei părinți — chipul și statura mea ar fi fost altele, nu-mi închipui cum, așa cum plopul care crește în lumina zilei nu-și poate închipui cum ar fi arătat dacă i-ar fi fost dat să crească într-o peșteră.

De ce scriu? Ca să-i tulbur pe oameni, să le reamintesc că sînt oameni, că omenia e o realitate care poate fi simțită și pe care se poate conta, ca pe mireasma și substanța piinii, plămădită din grîul care e un dar al soarelui.

Din credința că aș putea să-i fac pe cei ce mă citesc mai buni, așa cum cei pe care eu i-am citit m-au făcut mai bun, ca să pun încă o așchie pe focul ce arde de veacuri, într-un atît de mare întuneric, în ceasul în care mi-a fost dat să fac de veghe asupra lui.

Ca să lupt împotriva înstrăinării omului de sine însuși, împotriva a tot ceea ce generează, și perpetuează, și agravează înstrăinarea: împotriva standardizării și abstractizării vieții, împotriva mecanismelor de gîndire, forme ale unei morți mai rea decît moartea.

De ce scriu? Pentru că sînt convins de frumusețea vieții și a lumii, pentru că socotesc existența universului și prezența noastră în univers, capacitatea noastră de a-l percepe și de a reflecta asupra lui, o aventură extraordinară, în stare să ne taie respirația în fiecare clipă, în toate clipele vieții noastre și de-a lungul tuturor mileniilor în care omenirea va fi prezentă în univers.

Desigur, acestea sînt numai cîteva din multele răspunsuri ce s-ar putea da unei asemenea întrebări.

Scriu, aș mai putea răspunde, ca să nu mai omorîm voi, ca să ne cuprîndă amare mustări de conștiință pentru ușurința cu care ne-am apucat să omorîm caili, cei ce au fost timp de milenii cei mai buni prieteni ai noștri.

Scriu, aș putea răspunde de asemenea, din dorința existentă în mine de dinainte de a fi început să scriu, de a spulbera banalitatea. Cei mai mulți oameni îmi par, în felul cum își trăiesc viața, asemenea unor călători care din minut în minut ar căsca de plictiseală, ar încerca să adoarmă sau ar juca o partidă de cărți, nemaștiind cum să-și omoare vremea, în timp ce trenul care îi poartă ar străbate un continent fantastic. Scriu spre a implora pe toți acești călători să-și arunce măcar o clipă ochii pe fereastră.

Nu în toate etapele vieții mele am scris din aceleași motive. La început și la început am scris, cum am mărturisit atunci, din exasperare.

Iar astăzi scriu din cu totul alte pricini, mai vaste decît oricare altele care mi-au pus vreodată în stare de veghe conștiința. Scriu pentru că, mai mult decît oricînd, cred că am ceva de spus. Scriu pentru a încerca să corectez erorile. Aceasta îmi pare a fi datarea mea față de epoca în care trăiesc.

Bătrînel corăbii care ne poartă peste uriașa undulare a mileniilor i s-au pus motoare foarte rapide, principiile propulsării ei au fost revoluționate, dar mi-e teamă că în momentul de față se aruncă prea multe lucruri peste bord, din acelea care atîta vreme i-au făcut farmecul și măreția. În epoca radiogoniometriei nu mai e nevoie de busolă, și nu mai e nevoie nici de catarge pentru a ridica pînzele, dar cum ne-am putea închipui o corabie fără busolă și fără catarge?

Cum ne-am putea închipui ființa umană, condusă de tot felul de cuceriri recente, fără atributele inimii sale? Inima, asemenea acelor copaci seculari de care nici cele mai mari furtuni, nici cei mai hrăpăreți tăietori de păduri nu se ating, și numai cîte un criminal îi reteză, se cuvine să rămînă la locul ei, cu tot ceea ce îi este propriu, în primul rînd omenia. Dar omenia nu poate deveni o noțiune cu un alt conținut decît acela izvorit din trăsăturile fundamentale, de toată lumea cunoscute, ale inimii omenești. Scriu pentru a-mi arăta împotrivirea față de cei care, total lipsiți de omenie, îndrăznesc să ia numele omeniei în deșert.

Nu fac literatură. Ceea ce fac intră desigur în acel domeniu al culturii care se cheamă literatură, dar eu nu fac literatură.

Raporturile dintre mine și profesiunea de scriitor sînt dintre cele mai spinoase. Nu-mi place să scriu. Mult mai mult, — o, mult mai mult — îmi place să citesc. Și încă și mai mult îmi place să mă plimb. Atît de mult îmi place să umblu, aceasta e marea mea vocație și numai cînd îi dau urmare sînt sigur că voi fi fericit. A putea să te deplasezi pe fața pămîntului, punînd în mișcare o uriașă horă de privești, mi se pare unul din miracolele existenței. De cînd mă țin minte mă plimb, e felul meu de a mă îmbogăți: tot ceea ce calc cu piciorul devine al meu, dîndu-mi o voluptate pe care nu cred că o cunosc milionarii. Cu sandalele și cu bocancii mei s-ar putea să fi strîns una dintre cele mai fabuloase averi din lume.

A citi, a mă plimba, a sta la soare: acestea sînt treptele fericirii mele. Fiindcă mai mult decît orice îmi place să stau la soare, uitînd tot ceea ce știu, devenind un fir de nisip în cosmos, dar un fir de nisip împăcat cu existența lui. Răspunsul pe care Diogene l-a dat lui Alexandru cel Mare, eu l-am dat tuturor purtătorilor de sceptru ce s-au așezat între mine și soare. A fi un om sub razele soarelui. Atîta tot.

Nimic nu-mi poate da o voluptate atît de mare ca anonimatul deplin sub uriașa boltă a cerului. Și nimic nu mă obosește atît de mult ca numele meu de scriitor.

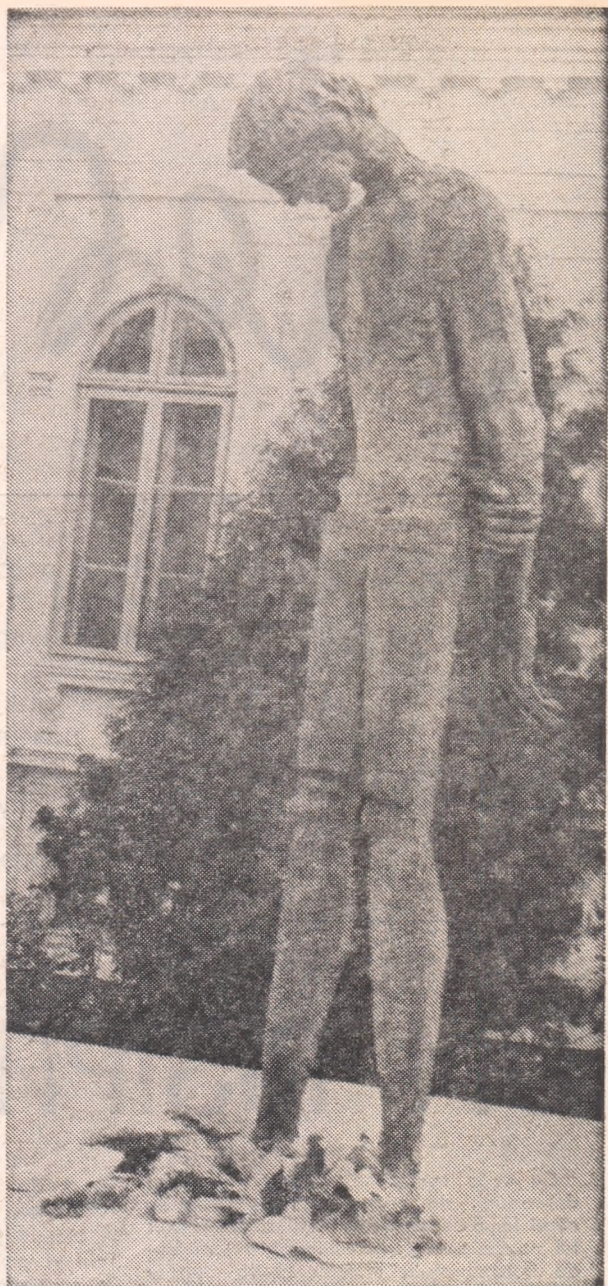
Și totuși scriu. Cu eforturi mai mari decît dacă ar fi să mut din loc pietre de moară, mă aplec iarăși asupra hîrtiei și scriu.

De ce scriu? Poate pentru că în această lume toți ducem o cruce, iar crucea mea a fost să fie scrisul.

De patruzeci de ani nu aud decît asta: linotipistiil așteaptă, rotativa așteaptă.

Luați, mîncați, acesta este trupul și sîngele meu.

Geo BOGZA

Joi, 30 septembrie, s-a dezvelit la Bacău monumentul GEORGE BACOVIA, realizat de Constantin Popovici

Ștefan Aug. DOINAȘ

TOAMNĂ

Oameni buni, orizontul nostru se-nchide. Merele, perele, rezumate cerești, gutuile-n dangăt, și pocnetul nucilor, și mustul încă prizonier în ciorchini, și știuleții păzind cu mascate făclii somnul greu al dovlecilor, — ce alt lacăt să mai punem pe zare?

Dinlăuntru spre alt înlăuntru e drumul, singurul drum al toamnei: îl știe prea bine piersica din care-a rămas numai simburile. Infidele triumphiuri ne lasă. Despre lucruri umbra lor începe acuma să spună prea mult.

Ploi de semințe cu aripi vor fi zilele, zăpada căzînd o simplă nuntă prevestitoare de fluturi, iscălitura aceasta — doar brumă.

STRUCTURĂ

Răpite — de cine? — mirosul, culoarea!
Presupusul tilhar
și-a lăsat, glob de pislă, numai suflarea,
arhitectură de har:
captive-n calcinata ei formă, severă
ca un astru lansat
dimineața de nara oilor, ca o sferă
de lumină prin sat.

Nimic mai vorace-nlăuntru, mai umil înafară!
Nimic mai puțin dens:
asemenea bietelor cuvinte cu aripi, fanfară
sugrumată de sens.
Un silf orb care-mplintă în aer grăunțe:
păpădia — totem
suflat de poezi, în fața Timpului, ca s-anunțe
că nu se mai tem.

M. R. Paraschivescu

La 2 octombrie ar fi implinit 60 de ani. Necruțătoare, moartea l-a surprins în plină tinerețe spirituală pe M. R. Paraschivescu, poetul de mare amplitudine a conștiinței, consecvent înaltelor crezuri revoluționare, contopit pînă în cea mai intimă fibră cu destinul poporului său. Omagiul nostru, pe care doar cu greu ni-l putem închipui postum, încercă să explice, fie și numai sub cîteva laturi, fascinația atît de puternică și de durabilă a personalității lui Miron Radu Paraschivescu.

În aceste pagini publicăm un fragment inedit din „Jurnalul” său și poezia „Bun rămas”.

Fotografie de LIANA G.

UN RISIPITOR

Cu viața consumată de entuziasme și depresii, de brusca lor substituție (a cărei lege de neînțeles îl stăpînea într-un fel nu se poate mai umilitor), Miron Radu Paraschivescu încerca să se apere printr-o inflexibilă voință de luciditate, măsură și echilibru. În ciuda repezilor deplasări de teren, el nu renunța la tentativa de a construi conform unui principiu de stabilitate.

Împotriva evidențelor sfidătoare, voia să știe ce are de făcut pentru a se constitui pe sine într-un spirit de înaltă coerență, să descopere unde a greșit spre a nu repeta eșecul, încredințat de fiecare dată că în fine a găsit și că depinde numai de el să reînceapă, să ducă lucrurile cu bine pînă la capăt. Întreaga sa existență este traversată de această obsesie a unei utopii eroice; destrămarea și regenerarea ei ca prin miracol îi ritmau viața. Jurnalul intim al scriitorului urmărește, desigur involuntar, diagrama regenerărilor: în sfîrșit, știu, am găsit, cum de am putut crede, iată unde am greșit, nu voi repeta, iată ce am de făcut, așa voi face și va fi bine.

Această „schemă” se multiplică la infinit, constituindu-se ca un model, ca un mit secret al vieții sale. Interesant e faptul că așa numitele greșeli, eșecuri și dezamăgiri îl reprezentau mult mai bine, elzau toată substanța, toată savoarea. În același timp însă, indiferent de semnul ce li se atribuia, ele reprezentau trecutul, iar M. R. P. era mereu inclinat să considere trecutul o eroare, o construcție falsă de care trebuia neapărat să se elibereze. Dezgustat de trecut exprima setea sa de libertate. Dacă și se făcea dor de un om liber, mergeai să-l vezi pe M.R.P. Liber de orice constrîn-

gere, de vîrstă, de boală, de trecut, de opera sa, de prieteni și de dușmani.

Natură de risipitor, dar în înțelesul sacru al cuvîntului, de om care pierde spre a se câștiga, Miron Radu Paraschivescu investea toată energia de care putea dispune, smulsă cu greu din crizele istovitoare ale bolii, în acțiuni dintre cele mai umile, mai incommode, în cauze aproape fără speranță, cu satisfacții mult prea îndepărtate și încă și acelea profund discutabile.

Prin 1956—1957 redacta săptămînal în *Contemporanul* o „poștă a redacției”: sub o aparență modestă, de neluat în seamă, dificil de integrat la bilanțul de atunci al „succeselor literaturii”. Cheltuia fără grijă o imensă cantitate de spirit, de inteligență, de pricepere a secretelor creației; strînse într-un volum, acele cîteva sute de pagini de corespondență ar arăta că Miron Paraschivescu este — nici mai mult, nici mai puțin — autorul, în cultura românească, al unui sistem estetic personal, întemeiat (dacă ar fi să ne exprimăm pretențios) pe conceptul de **autenticitate**.

Dar M. R. P., odată un lucru făcut, prefera să-l dea uitării, considerînd că nu merită să se piardă vremea cu **valorificarea** sa foarte evidentă într-un obiect de succes. Avea, deci, și în legătură cu ceea ce înseamnă „pierderea vremii” o idee ceva mai puțin comună, ceva mai ciudată. Spre deosebire de atîția alții, nu acumula merite, ci prefera să le dea uitării. Meritele nu-l împovărau, nu i se citeau pe față, nici măcar la o privire mai atentă, se elibera fără

nici o ezitare de plăcuta lor pondere; aceasta pentru că, mai presus de orice, voia și a izbutit să fie un om liber.

Pierderile, pe care le suporta cu ușurință și nepăsare, nu erau însă pierderi în ultimă instanță. În ultima instanță ele sufereau o misterioasă metamorfoză, ele deveneau surse unei mari energii impalpabile, a unei iradiere care-i scâldea întreaga ființă și care, cum vedem, i-a supraviețuit. Se mai poate vorbi atunci de pierderi, de eșecuri și risipire zadarnică?

Această iradiere se transmitea. Ceva din ceea ce simțea și se datorează. Se spune, și este adevărat, că M. R. P. avea o intuiție artistică extraordinară, că a descoperit multe talente; trebuie doar precizat că iradierea sa exercita ea însăși o funcție **creatoare**, ea favoriza ivirea harului, afirmarea sigură a talentului. Exagerînd puțin, aș spune că orice om simțea că are talent în apropierea lui M. R. Paraschivescu și nu numai un talent literar. Partea bună, cum se zice, a fiecăruia, se întorcea oarecum de la sine în direcția privirii care-o aștepta. Și pentru că M. R. P. aștepta să se ivească oameni talentați și integri, aceștia se iveau; pentru o clipă, și uneori pentru totdeauna.

Destule chipuri altfel nu prea îmbietoare se transfigurau o dată sau de cîteva ori în viață, datorită prezenței lui M. R. P.; riscul de a fi stupid și important de față cu el (atît de viu) era în vizibilă descreștere. Începe să se vadă cît ne lipsește.

L. RAICU

M. și M.

NU-I așa, Miroane, că ai iubit-o pe frumoasa ta cu corp de cîntec, Maria? De ce, astăzi, invocîndu-te pe tine, o invoc și pe ea ca pe o pereche posibilă întru dăruire și memorie?

Pentru că, asemeni ție, Maria n-a cunoscut economia de sine, nu s-a cruțat în febra ei, arzînd pe propriul ei rug, asemeni ție, fără nici o falsificare — fără minciună, fără mască, fără prejudecată, fără perversitate.

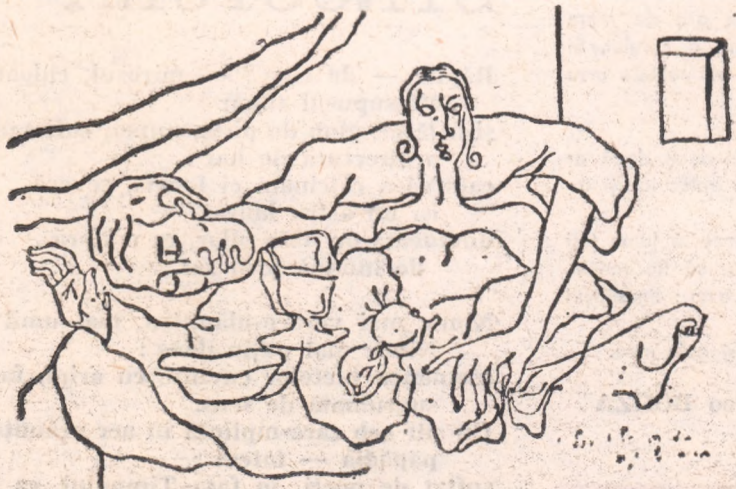
De cîte ori vă vedeam — pe tine sau pe ea — puteam cînta deschis: „Dragu-mi-i unde-am intrat, și cu ein' m-am adunat”, pentru că în preajma voastră adia un aer de caldă libertate umană, de artă originară și fraternă, oricîtă subtilitate, oricît rafinament l-ar fi adăugat talentul vostru mult înecercat.

Nu pot să uit că, uneori, Maria cîn-

ta o noapte lungă pînă cînd glasul ei se sfișia și se sfîrșea și rămînea numai sîngele ei sunător în încăperea și numai duhul ei întens în noi. NU POT să uit că ființa ta, Miroane, s-a cheltuit fără rezerve și că obsesiile și torturile tale nu te-au făcut niciodată să renunți la îmbrățișări, acolada versului și a zîmbetului tău rămîinînd mereu aptă să cuprindă.

Tu ai inventat acea năstrușnică și dureroasă uniune a păguboșilor, adică a acelor care dau fără să aștepte răsplată sau recunoaștere. Sfîntă pagubă, sfînti păguboși, vouă vă închin aceste rînduri, vouă, celor care plecați prea devreme, tu, pururi arzător, Miroane, tu, pururea arzîndă, Marie!

Nina CASSIAN

Orele 9 seara, orele iubirii — desen de Miron Radu Paraschivescu

Acesta cată să fie și înțelesul poeziei moderne: să conducă și să prevestească viața. Sau, dacă nu, să se contopească în viață, să fie una cu ea, una din treptele de creștere și împlinire a omului, ca tot ce însemnează-n efortul lui creație, exprimare de sine prin faptă.

Miron Radu PARASCHIVESCU

Din „JURNAL”

Cluj, 20.X.1963

M.R.P. cu fiul său, Mitică

Și veneau apoi după-mesele... lungile ore tinjitoare dintre trei și jumătate și cinci și jumătate după masa, cu lumina lor de miere topită ce se strecura prelungă printre zăbrelele moi și ele, aurite, prelungindu-și carourile ca niște fețe de sfinți galbene, prelungi, tinjitoare.

Erau orele cele mai greu de îndurat, când totul din jur conspira a liniște, deși de afară pătrundeau toate zgomotele, muiate parcă și ele în tristețe și așteptare... O așteptare prelungă și grea, fără vreun rost, ca și cum toate nici n-ar fi fost decit o părere a ceea ce eram.

Atunci îmi împărțeam timpul cum ți-ai împărți dumații ca să-ți ajungă să ai mereu ce aștepta, de la un ceas la altul. N-aveam altă hrană a deznădejzii, decit această drămuire a sărăciei și a așteptării. Îmi împărțeam țigările ca să-mi rămână ce aștepta de la un ceas la altul, de la o singură țigară la alta — de la o așteptare la alta.

★

Și-mi era totul atât de otrăvitor de dulce și de pustiu, încât îmi venea să strig, să urlu, — dar nu o făceam fiindcă știam că asta ar fi însemnat să-mi prelungesc cu bună știință închisoarea aci. Și orice ar fi fost mai suportabil decit această așteptare în tăcerea disperării.

Pe-afară se auzeau pașii tirșiți ai bolnavelor de la 6, faimosul salon 6, cite un scaun trântit sau tîrit, țipînd din fibra lui luminoasă ca un instrument dezacordat. Apoi, alți pași, alte zgomote de scaune tirșite, cuvinte precipitate sau plîngărețe, scoase din rostul și uzul lor normal: de a-i face pe cei ce le pronunță să se înțeleagă între dinșii.

Totul nu era decit umbra a ceea ce ar fi trebuit să fie, așa cum lumina acestor ore era numai umbra prelungită a luminii lor care s-ar fi convenit să fie — și iarăși o privire furișată spre cadranul ceasului ca să mă încurajeze să continui, că timpul trecuse într-adevăr, că se mai scursesese o părticică din el, o umbră dulce din noianul de umbre care constituie lăsarea serii.

Apoi, ispita de a fuma în neștire, pentru ca măcar în felul acesta să-mi mobilizez cu gesturi tăcerea, să dau un sens nimicului care mă făcuse rob și de care nu puteam scăpa cum aș fi vrut și cînd aș fi vrut, — ci — absurd — cîndva cînd nu știi, cînd nu eu o voi decide, ci alții care n-aveau nici dreptul, nici știința mai mare decit mine, de-a o decide.

Citeodată, ca acum, nu știam nici în ce dată eram, a cita zi a lunii sau a săptămînii.

Și-l așteptam pe Edi care trebuia să-mi aducă de la Lena banii necesari întoarcerii mele acasă. Acasă... ce cuvînt miraculos, ce miraj, ce poartă infinită plină de chemări și dorinți larg deschise sufletului captiv!

Bun rămas

Vă salut, vă salut acum, tovarășilor de nădejdi și de drum!

Vă mulțumesc și-mi pare bine de v-ați ospătat din bucatele sărace pe care vi le-am dat. (Sunt într-adevăr lucruri elementare ca piinea: din grîu, apă și sare, toate mărturiile mele de aici strinse pe tiparul întîmplărilor mici.)

Acuma vă salut, — și rămîn în miezul toamnei vinete de fum, în intunericul care crește de lutră, peste gulerul zilei, boierește.

Eu rămîn aici, stropit pe creștet cu liniște, ca un cîmp cules, ca o miriște cu barba ei de țepi întirziți, uitată de vite și de argași.

Vă salut și vă privesc cum plecați, tovarășilor de nădejdi și de drum...

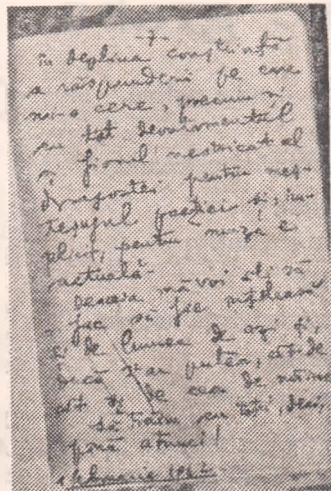
Și-n curînd o să adorm ca un cîmp secerat sub sărutul toamnei, de fum, pînă la rodul viitor, mai bogat.

Condamnat la zbor

IL LAUDAM mereu pentru neînchipuita sa tinerețe și a trebuit să moară ca să înțelegem: faptul de a fi fost fără încetare și fără astîmpăr tînăr, faptul de a fi fost contemporan cu fiecare nouă generație tînără era pentru Miron Radu Paraschivescu, în egală măsură, o vocație și o condamnare. Fusese condamnat să sprijine generațiile infinitesimale noi, așa cum Atlas fusese condamnat să sprijine cerul pe umăr: neavînd dreptul la cel mai mic răgaz și neavînd certitudinea că bolta s-ar prăbuși altfel. Cu greu se poate închipui o mai înaltă și dramatică dăruire.

La facerea lumii artiștii au fost inzestrați, în lipsa oricăror arme, cu un instinct de conservare a artei lor, cu o capacitate de-a se retrage și rodi în sine, de a-și fi din cînd în cînd numai lor înșile contemporani. Dar el era condamnat la contemporaneitate, așa cum păsările sint condamnate la zbor. El făcea parte dintre acei oameni, prea altruști pentru a-și hotări singurî soarta, al căror destin este legat prea strîns de destinul lumii, pentru a mai putea fi liberi.

De-a lungul anilor, sub ochii noștri adesea uimiți, se cristaliza drama poetului care nu și-a permis niciodată să fie liber pentru el însuși, tocmai ca să poată semnifica în permanență libertatea pentru ceilalți. Existența lui a fost o perpetuă semnificare, fiecare gest, fiecare vers, fiecare tăcere a lui transmitea ceva. Dacă era întuneric, emitea semnale luminoase, dacă era tăcere, semnaliza sonor, se adapta mereu, fără a trăda vreodată. Existența lui se raporta la epocă, așa cum acele unui ceasornic se raportează la cadranul pe care se mișcă: dîndu-i și dîndu-și sens. Fărăodihna și tinerețea lui erau ale ceasului care nu-și poate permite să se oprească, pentru a nu da cumva lumii un timp revolut. Ani de zile noi am putut fi siguri că bătăile lui sint fără greș, că Miron Radu Paraschivescu anunța nu numai ora exactă, ci și, atât de des, pe cea care ar fi trebuit să fie.

O filă din manuscrisul Jurnalului

Ana BLANDIANA

Constanța Buzea

De răul și de binele...

Să nu uităm acest interior,
Pătratul de pădure al ferestrei
De fumul lunii alungit ușor.

Eu voi cădea din somn ca dintr-un vas,
Și voi simți ca pește, că mor
De răul și de binele rămas.

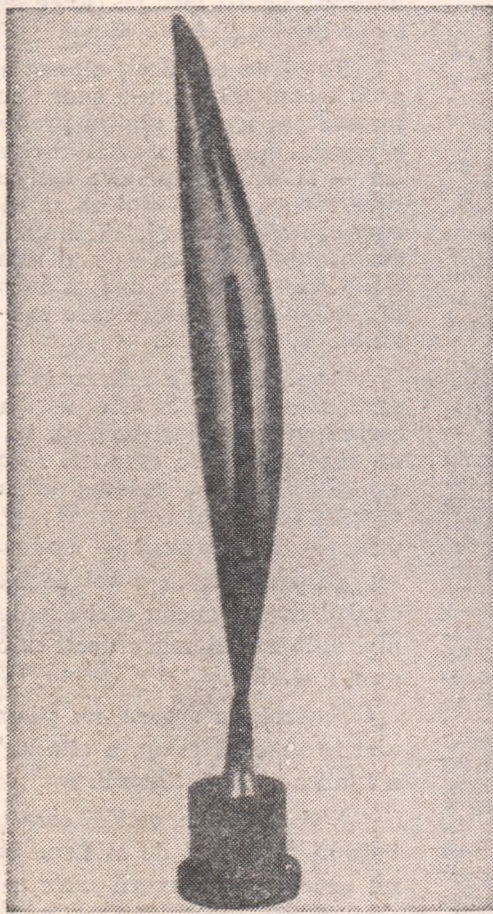
Ce spune oul

Focul e mare în întuneric
Cum viermele-i mare într-un mormint.
Dar cine ascultă jalea celui de sus?
Dar cine ascultă ce spune oul flămînd?
Dar trebuie să fie un răspuns.

Fluidul

Nimic nu mă poate uimi
În sala de fum, în rumoarea, în dulcele
Înnămolit al perechilor.

Tu stai tăcut în conul de umbră.
Fluidul, poate fluidul, desigur fluidul
Începe să fie suveran.
Mă uit într-o ceașcă murdară
Și clar picotesc
Cu ochii închiși atît
Cît lumea să mi se pară.

C. BRĂNCUȘI : Pasăre măiastră

Păsări

De-ar fi să vezi că vîntul n-are răni
Și apele se-nchid nepăsătoare
Asupra lucrurilor inecate!
Privește ce dezastre se întîmplă
Cînd mica lume-n care ne trădăm
O-mpart și alții, înaintea noastră.
Și nu-nțeleg ce vină am. Că sînt?
Că s-a-ntîmplat să fim aceleași păsări
Cu-aceleași pene lungi pînă-n pămînt?

Gust ambiguu

Plăcerea lumii e, cînd se-nruină,
Din nebunia ei să-și facă vină.
Eu mi-am făcut din gustul tău ambiguu
O mască netedă, o piele caldă.
În frunte — creții unei piei de tigru
Salvînd adesea pielea mea de tigru.

Unii și unii

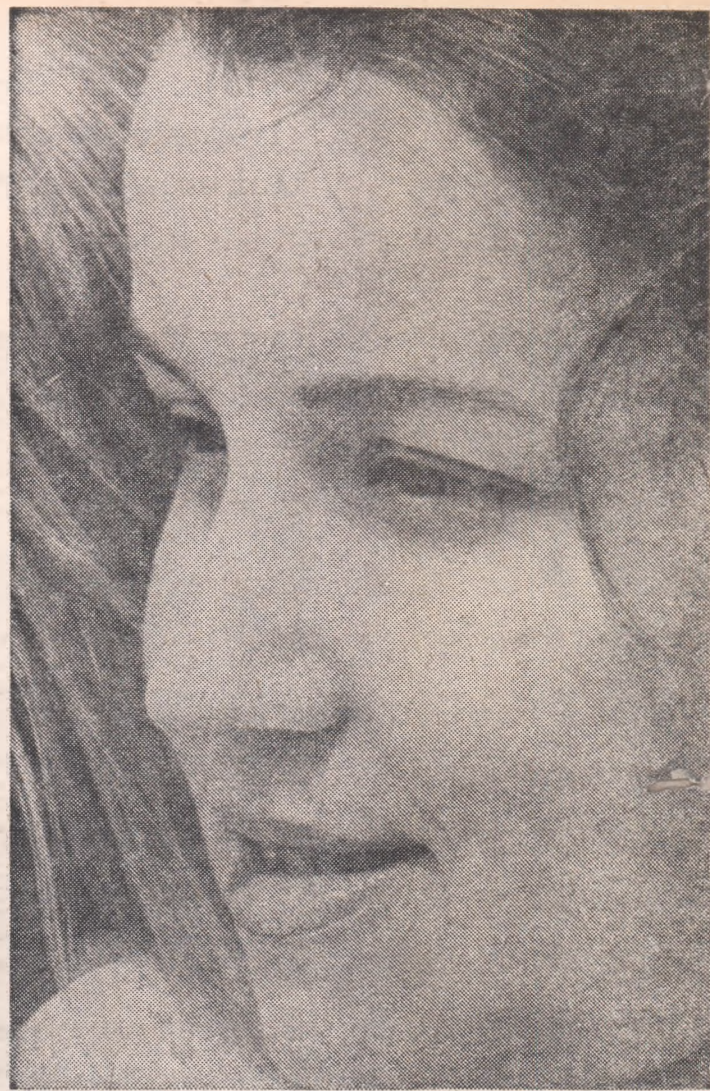
Al lacrimii evaporat caliciu
Ca într-o carte sfîntă se presează.
La mine vin cum din instinct spre oază
Cămilele, și fug ca din ospiciu
Nebunii — literele-nțelepciunii.
Firese e plînsul și senina mască
Sub care crește ura omenească.
Unii o cred și o demască unii.

Rai de rînd

Vine un ceas cînd
Infernul atrage
Tăcutul crin — Iebăda albă.
Grădina spre care alergi,
Te-aruncă-napoi,
Te-mpinge cu coarne de melci,
Primăvărtec noroi.
Te-ntorci umilit
Mîinile din rugă smulgînd
Spre un păraginit
Rai de rînd.

Moștenesc graba

Port cu uimire fruntea mea palidă,
Moștenesc graba cuiva,
În palmele mele sînt zugerăvite icoane.
Pietrele ridicat și aruncate
Au venit lin și mi s-au predat.
Sînt un om fără zîmbet
Și pun cu migală aceste cuvinte asupra
Tuturor celorlalte cuvinte,
În acest ceas de cutremur și de
singurătate,
Cînd numărul lumii se mișcă recuperat.

Fotografie de ION MICLEA

În crater

Cum nu te văd, și fața ta mi-o amintesc,
Cum n-am nici o oglindă, nu știu
că-mbătrînesc,
Cum viața pentru mine nu poate fi mai
mult,
Venim ca două umbre, în crater coborîm,
Striviți de rodnicia acestui ars tărîm.
Sînt grote plutitoare în aerul lui cald,
Obsesia pupilei închisă într-un salt.
Curajul meu cu frica se ia de mină, el
Îi pune-n deget un adînc inel,
Și frica se sfărîmă și devine
Ceva ce nu mai seamănă cu sine.

Pastel

La tăpile pe care nu le vezi,
Și la mai vii genunchi nemuritori,
Fără sfiala micilor culori
Încep să vină munții verzi.
Nu mai am timp și nu mai am putere.
Pînă la albul și mai alb în umbră
La care mă mai uit o clipă încă,
Poate stau ani-grămezi, fără vedere.

Sînt deșteptatul sin imaginat
Deasupra cărui moartea a-nviat.
Îmbrățișez furînd și sfînt închid
Ochiul tău trist mărit spre vid.

Ocean ocolit

Băiatul mic, fragil de tot,
Vede precum eu aș vedea
Dacă-n genunchi m-aș așeza
La înălțimea unui bot.

Oceanul lui îl ocolim
Și printr-un deget bont lăsăm
Să treacă lumea chinuit.

Băiatul mic e un duios,
Atît cît sete, foame, somn
Șed într-un coș copilăros.

Cărțile săptămînii

Edgar Papu:

Poezia lui EMINESCU

Creștia eminesciană, în excepționala ei amplitudine, a provocat în literatura noastră puternice restructurări ale ființei artistice. Nu numai poezia lui Eminescu, devenită reper valoric și moștenire istorică, dar și ceea ce ea a stimulat în gândirea literară românească se constituie ca puncte ale dialogului cu universalitatea. Din conștiința de a fi dat lumii un mare poet, din trufia noastră de a fi dăruit patrimoniului universal un geniu absolut s-a născut lirica modernă românească, așa cum din conștiința englezilor de a-și fi decapitat monarhii s-a dezvoltat respectul britanic al individualității. Dar între efectele prezenței lui Eminescu se află și apariția unei literaturi critice de excepție.

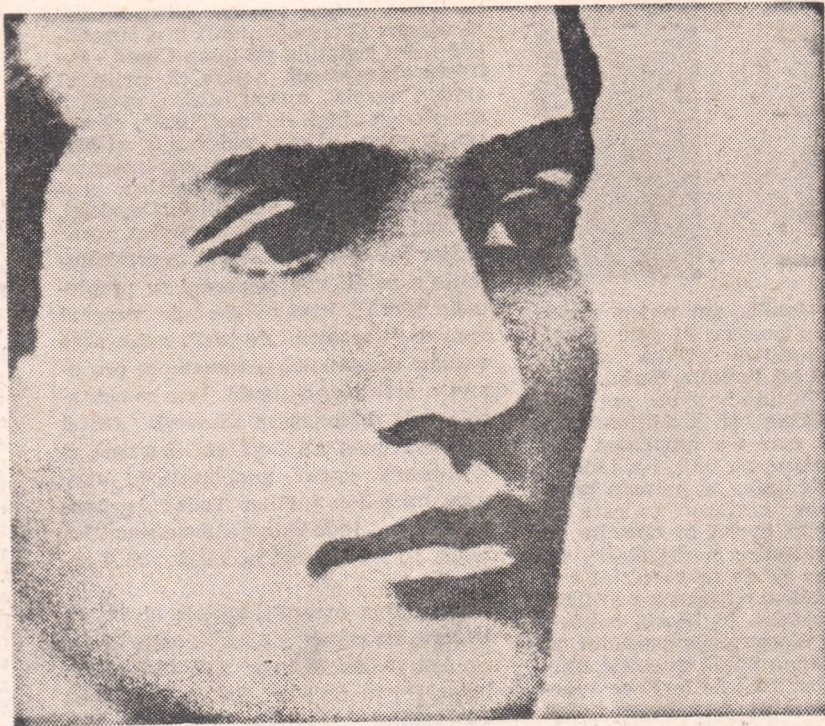
În producția critică românească studiile care pornesc de la evaluarea creației eminesciene sînt cele mai interesante, mai subtile și mai rafinate, poate și pentru că apropierea de opera de valoare stîrnește valoarea.

O nouă carte propunînd o viziune integratoare a metaforismului eminescian completează seria critică de care vorbeam. Sensibilitatea critică, bogata informație și calmul nuanțelor, atît de des dovedite de profesorul Edgar Papu, înlesnesc declanșarea unei revelații sintetizatoare remarcabile. Cu modestie, autorul nu-și revendică în prefața cărții decît meritul de a fi încercat toate mijloacele, toate resursele posibile de argumentare a problemei incluse, adică de a fi solicitat întru susținerea opiniilor sale „critica literară în sens axiologic, teoria literară, stilistica, istoria literară, folclorul, literatura comparată și istoria culturii”, ceea ce ar presupune nu o pluralitate de date erudite, ci o pluralitate de căi metodice. De fapt, deși respectă această promisiune, cartea este bazată pe studiul fenomenologic și stilistic al fenomenului creației eminesciene. Dacă un Georges Poulet socotește ca esențial scop al criticii regăsirea experienței inițiale care a declanșat în conștiința artistică opera, dacă un Jean-Pierre Richard situează efortul de înțelegere și simpatie critică în regăsirea momentului primar al creației, Edgar Papu stabilește ca principal sens al actului critic descoperirea „dimensiunilor perspective” ale artei eminesciene. Fără a teoretiza, fără a se lansa în comentarii metodologice, el intenționează, ca printr-o apropiere tactică, să ajungă la o „adeziune” internă cu opera. Observația senzorială, materială a structurilor ideale organizează în plan superior destul critic al operei. Pentru a-și susține o intuiție de această natură va apela la ajutorul enumeratelor „căi metodice”.

Ce înseamnă de fapt „dimensiunile perspective”? Instalîndu-se în interiorul demersurilor creatoare ale spiritului eminescian, criticul dorește să discearnă poziția esențială, fundamentală a eului creator față de universul pe care tot el îl imaginează. Cercetarea acestei situații a ființei creatoare are efecte dintre cele mai neașteptate. Ea poate coagula substanța operei într-o viziune unitară care are ca nucleu revelația experienței tutelare a creatorului, a proceselor imaginare specifice. În rîmurișul operei criticului află o particulară geologie a motivelor lirice, și tocmai această particularitate este semnul puterii creatoare a imaginației.

Care este „dimensiunea perspectivă” dominantă în cazul poeziei lui Eminescu, care este poziția poetului față de lumea pe care singur și-o imaginează? Edgar Papu remarcă în interiorul creației eminesciene o „translație mutațio-

nală” și anume o inversare a categoriei „departelui”. Uniunea dintre ființa poetului și elementele cosmice devine posibilă numai prin integrarea ei în categoria marilor depărtări spațiale și temporale. Romanticii, în genere, trăiesc aspirația acestei comuniuni, ca tendință ideală, se plasează în fața acestei categorii ca în fața unui obiect dorit. La Eminescu se produce o translație mutațională în sensul că poetul se situează în „departe” ca într-un loc concret, il socoate centrul propriei sale ființe. Pornind de la constatarea existenței unui principiu feminin în constituirea universului eminescian, izvorît din conceperea afectivă, simpatetică a lumii, criticul constată că substratul poeziei sale se reduce „la un vibrant rit nupțial, prin care se celebrează unirea poetului-bărbat cu natura-femeie, într-o viziune

erotomorfă” dar că, în *Lucafărul*, se produce o inversare de termeni, „poetul însuși se retrage din sfera umană și se integrează în aceea a naturii, ca principiu masculin al ei. În această ipostază partenera iubirii va fi tocmai ea, o ființă feminină umană, alcătuiindu-se astfel, un raport invers față de cele ilustrate pînă acum”. Integrarea poetului în natură aduce de la sine modificarea categoriilor lirice fundamentale. Plasîndu-se în centrul naturii, al „departelui”, Eminescu va resimți, cu o acuitate aproape materială, ceea ce alți creatori nu fac decît să imagineze printr-un demers asociativ. Vertijul spațiilor este trăit de el ca o imensă experiență senzorială.

Mai departe descoperirea acestei situații provoacă o reconsiderare a eroticii eminesciene. Căci, din înălțimile glaciale în care își află ființa, poetul trăiește dorința căldurii umane, a lumii mărunte și a efemerului. „Din aerul marilor depărtări se trezește în el nostalgia apropierii”, iar factorul esențial al acestei coborîri este Erosul, sub forma iubirii terestre. Erotica este însă bîntuită de vîntul decepției, stîrnit de înțelepciunea sceptică a deșertăciunii și se constituie ca un trist act de cunoaștere. Descrîpția erotică se bizuie pe o sinceritate senzorială desăvîrșită și tocmai acest

registru liric, al sincerității neconcesive, va produce lichidarea romantismului. Erotica se împlinește numai în domeniul stihial unde poetul se va întîlni nu cu femeia, ci cu principiul cosmic feminin. Întoarcerea din iubirea terestră va însemna moartea, percepută ca integrare în sine, în propria existență („pe mine / mie redă-mă”).

Din această mișcare existențială rezultă și alte dimensiuni metaforice ale poeziei eminesciene: din poziția sa eul creator nu mai cuprinde, ci se cuprinde, de unde concentrarea cunoașterii asupra sinelui — foarte complex și mobil — concentrarea intensivă („dulcele eminescian). Alături de ea se relevă o concentrare extensivă prin care spiritul creator pătrunde celular structura pe care o evocase mai înainte printr-o vastă și sugestivă cuprindere.

Nu insistăm în rezumarea ipotezei critice oferite de Edgar Papu, remarcăm doar că ea reușește să organizeze sistemul metaforic pe care îl studiază, să-i desemneze o coerență interioară pînă acum necercetată, să-i afle un nou echilibru. Experiența este incitantă și cu siguranță va stîrni comentarii. Consecințele acestei cercetări, în general fenomenologice și parțial stilistice, sînt dintre cele mai interesante, pentru că ea permite o altă evaluare a creației eminesciene.

Din perspectiva acestei noi optici interpretative poetul se detașează de sen-

sibilitatea romantică, o depășește printr-o originalitate evidentă, printr-o răsturnare a relației dintre eul creator și cosmos, și printr-o altă înțelegere a naturii acestei relații, este deci autorul unei din primele tentative de obiectivare a romantismului. El anticipează lirica modernă prin câteva date conceptuale și formale — este cel care produce prima piesă lirică prin *Odă în metru antic*, în care se exprimă experiența disperării și procesul captării sinelui dezalienat în apropierea morții, este cel care cultivă grotescul radical, acel grotesc care distruge din interior structurile propuse, atingînd zonele absurdului modern, marchează dezvoltarea unei vizualități active pe care o va desăvîrși apariția tehnicii filmice etc.

Rezultatele acestei noi viziuni asupra creației eminesciene sînt deci multiple. Metodologic cartea lui Edgar Papu este în aceeași măsură interesantă, chiar dacă uneori autorul se risipește în analize stilistice pedante, pentru că solicită o anumită libertate a subiectivității critice care se dovedește a fi nu întotdeauna riscantă, ci, dimpotrivă, generatoare de impresionantă revelații.

Dana DUMITRIU

Poezia

Tristan Tzara

Primele poeme

Editura Cartea Românească

Nu trebuie exagerată, firește, transparența avangardistă a *Primerelor poeme* ale lui Tristan Tzara (republicate acum, cu adaosuri față de prima ediție din unu, 1934, prin strădania aceluiași neobosit Sașa Pană și a Editurii Cartea Românească).

Precaut, cum s-a arătat de altfel în încadrarea tuturor poezilor ce-au trecut prin școala avangardei, G. Călinescu scrie despre Tristan Tzara că „presimțirea dadaismului stă în eterogenitatea imaginilor puse laolaltă.” Nevinovată, totuși, presimțire! Același Călinescu însă indică cel mai exact faptul că nu trebuie să ne lăsăm înșelați de aspectele superficiale, de pieile pe care în dogoarea pietroasă a doctrinei le leapădă și le îmbracă poezii: bombă întirziată, avangardistul Ilarie Voronca este trecut, precum se știe din *Istoria literaturii*, la capitolul „Tradiționalistii”, și nu s-ar zice că nu se fixează acolo cu o notă de candoare! Înainte de a fi supra-realiști ori după ce au trecut prin suprarealism, poezii, cei veritabili, se string în matca lor ca rîurile după revărsare. Ei sînt, în primul rînd, elegiaci, neoromantici, simbolisti, tradiționaliști etc. Sînt, cu alte cuvinte, poeți și doar poeți. Prin urmare, înainte de a cerceta și inventaria în *Primele poeme* ursitele predestinării dadaiste, e nevoie să vedem predestinarea de poet a lui Tristan Tzara. Poet, fără îndoială, și în versurile românești, cu o mare bucurie, puritate și dezinvoltură a scrisului. Ce lectură nu va înregistra frăgezimea adolescentină a timbrului, vibrația caldă de care sînt cuprinse cuvintele în rostirea acestui autor de 18 ani, caligrafiind vorbe înspumate ca niște voaluri, modulîndu-și vocea pînă la șoaptă, călcînd ușor pe registre diferite ce scot sunete distincte precum: „Ești albă ca linistea unui șoim împărătesc”; „În glasul tău sînt femei bătrîne și bune”; „Noaptea se rupe în jurul tău ca fluturii”; „Te-am adormit în perne de lebedă / Pe lacul mîngîierilor mele”; „Am descoperit în mine iaz cu cîntec blind / Din care plîng cu glas de sfînt”; „Împărății ies în parcuri la ora asta care seamănă cu vechimea gravurilor”; „Iubită, (auzi) se vaită plopii că pleci / Și eu mă gîndesc să nu-ți fie frig / Să îmi haine groase și cărți de citit / (O să zărești într-o noapte un crin veștejit)”; „În plînsese de după-amiază și s-a sfîrșit lumina gurii”; „Floarea felinarului a veștejit / Și-a frînt tulpina în umezeala întunericului”; „Galbenă ca spuma / Gerului în chilie”: „Vorbele sînt grave ca o procesiune de regi”; „Eu cînt sufletul care nu există” etc. Sau cum să nu recunoaștem talentul unui poet care creează un asemenea subtil tablou de interior, unde pare revărsat tot sufletul, cum se întîmplă astăzi în poemele lui Mircea Ivănescu?: „Și ți-aduci aminte de-o gravură spaniolă / Unde o infantă sau ducesă de Braganza / Stă în rochia-l largă ca un fluture pe o corolă / Și se-amuză dînd mîncare la pisici și așteaptă un cavalier / Pe covor sînt papagali și alte animale mici / Păsările ce-au căzut din cer / Și lungit lîngă fotoliul ce-i în doliu / Jos — subțire și vibrînd — stă un ogar / Ca o blană de hermină lunecată de pe umeri.”

Tristan Tzara este în *Primele poeme*

(Continuare în pagina 8)

un tînguitor al melodiei afective care se pierde în noapte și în depărtări ca o fantasmă. E un aspect și proba că această inefabilă viață este cea dintîi care ne farmecă în poezie este făcută. Să-l mai ascultăm, inocent și naiv-sentimental, cu prospețimea poeziei tineri, în **Inscripție pe un mormînt**: „Și simțeam sufletul tău curat și trist / Cum simți luna care plutește tăcută / După perdelele trase. / Și simțeam sufletul tău sărman și sfios, / Ca un cerșetor, cu mîna n-ntinsă-n fața porții, / Neîndrăznind să bată și să intre, / Și simțeam sufletul tău plîpînd și umil / Ca o lacrimă ce nu cutează a trece pragul pleoapelor, / Și simțeam sufletul tău strîns și umezit de durere / Ca o batistă în mîna în care picură lacrimi, / Iar astăzi, cînd sufletul meu vrea să se piardă în noapte, / Doar amintirea ta îl ține / Cu nevăzute degete de fantasmă”.

Alte aspecte se referă la perfectă încastrare în tradiția poetică românească. Descoperim în Tzara un adevărat **racourci** al poeziei moderniste de început de secol. Am văzut că dalele mozaicului pot răsuna citeodată minulescian. Nostalgie bucolică, directă sau filtrată prin voluptatea mirosurilor, dulci ori putride, prevestește privesțiile din Herța ale lui Fundoianu, cu urme de dobitoace, fin umezit de ploaie și fructe așezate în ferestre de calde odăi; artificialul pictural-ireverențios e de speța lui Adrian Maniu („Pe cer păsările nemișcate, / Ca urmele de lasă mustele”); atmosfera de spital parcă e descinsă dintr-un Camil Baltazar („Așterne-ți vorbele ca paturile albe în infirmerie / Că acolo poți plînge nesupărat, că miroase a gutui și a brad”). Însă deasupra a tot plutește, demon nocturn, aerul de nebunie și înstrăinare bacovian. Tristan Tzara scrie, în fond, „triste părți de biografie”, născute din elegia sumbră a provinciei, răscolite de vîntul purtînd „deznădejdea unui orfelinat”, fîntuite de amintirea unui „doliu alb la fecioara vecinului”, de străzile vechi pe care se întorc de la spital surori de caritate. Cimitirul evreiesc din deal, castanii impleticiți în frig „ca oamenii ce ies din spital”, țipetele năvălind de la ospiciu, bolnava de nervi dintr-un tren, nebuna satului, dezertorii și sinucigașii — iată aburii, deocamdată, de sensibilitate isterizată, la marginea țipătului, ai lui Bacovia. „Și pornise unul să vorbească fără șir” se alătură de la sine nevrozei din „Intr-o grădină publică, tăcută, / Pe un nebun l-am auzit răcînd”. Exasperarea bacoviană încremenește într-o neputință de articulare. Poetul emite sunete discontinue, fărîmițate de mari goluri. Poezia se sfîrșește bolborosînd, în muțenie, ca într-o purificare de materialitatea expresiei. Exasperarea lui Tristan Tzara trece printr-un purgatoriu, prin bolboroseala daidastă. Între un final ris-plîns „în hi, în ha” și un manifest semnat de Tzara să punem semn echivalenței.

Ion Tudor

Tîrziu cu umbre

Editura Eminescu, 120 pagini, — lei 6,50

„Umbrele” lui Ion Tudor sînt umbrele noastre, ale tuturor: curgerea orolilor, tîrziuri de toamnă, zboruri ce se pierd în depărtări, întunericul ce-l presimțim țintuit într-un veșnic „acolo”. Nu trebuie decât să privim la mișcarea valurilor, la deschiderea florilor, nu trebuie decât să ne plimbăm atenți în mijlocul celor ce ne înconjoară, stele, copaci, anotimpuri, păsări, pentru a avea sentimentul poeziei, al cîntecului care ne înfrățește în alunecări crepusculare.

Dar dacă e adevărat că marea poezie se naște din observarea lucrurilor comune ale naturii omenești, e la fel de adevărat că poezia nu poate rămîne loc comun. Din acest punct de vedere, Ion Tudor scrie versuri, romantice și romantice, tare modeste. N-aș vrea să jignesc pe nimeni spunînd că sînt vorbe ce ne vin curent pe buze spre a exprima uimiri și întrebări. Sînt tocmai vorbe de care e nevoie să fugim, pentru a ajunge poezia în lepădarea de zgura limbajului cotidian. Altfel, sîntem numai ființe sensibile care știm că valurile, stelele sau o planare de frunză uscată au înțeles tulburător: „Cînd se întuneca pe maluri, / lebedele cîntau. Nuferii / se ascundeau în ape / știind că nu cîntă pentru ei. / Cetățile deschi-

deau porțile zăvorțite, / pline de rugină, / alungînd greierii din culcșuri. / Umbrele alergau nebune, / scufundîndu-se în adîncuri. / Copiii rămași singuri / își aprindeau felinare mari, / scriind cu litere de-o șchioapă, / pe zidurile pus-tii, / litere meschine și nesigure. / Cîrînd, ploile, / căutatele ploii, / spălau praful din aer / și, închizînd porțile grele, / îngropau sub pămînt / singurele litere ce mai rămăseseră / acolo sus, pe-o stea. / Și nu murise nimeni.”

Cum acest volum seamănă în genere cu un album cu flori presate, care nu trebuie răsfoit prea mult pentru a nu deranja așezarea petalelor fără viață, să ne amintim mai bine că, în 1937, Călinescu, scriind cronică la **Ce-ai cu mine, vîntule?** și nemulțumit de ilustrațiile ce însoțeau cartea lui Argezi, trădîndu-i spiritul, termina cu: „N-avem ilustratori inteligenți de cărți”. Coperta plachetei lui Ion Tudor e semnată de Florin Puță și iată o carte care arată foarte frumos grafic! Despre desenele acestui original artist, inger blajin și noduros, priveghîndu-și cu un ochi care parcă mîngîie ca o mîna făpturile foșăitoare ale imaginației sale, ar trebui scrisă, singură, o carte inteligentă.

Dan CRISTEA

Ieronim Șerbu

Itinerarii critice

Editura Minerva, 246 pagini, — lei 7

OTEMĂ — fatală, am putea spune — a criticii noastre literare dintre cele două războaie domină articolele critice ale lui Ieronim Șerbu, adunate în acest volum: tema opoziției dintre modernism și tradiționalism. Falsă opoziție, care i-a preocupat pe mulți, i-a pasionat pe unii, i-a îndrîjit pe alții. Este de ajuns să privești tabelul „prozatorilor moderni” pe care îi studiază Ieronim Șerbu în poziție cu acela al „prozatorilor tradiționali”, ca să-ți dai seama cît de precare sînt criteriile care stabilesc o asemenea distincție. Există, desigur, în istoria culturii române, de la începuturile secolului al XIX-lea încoaice, o dublă prezență concomitentă a unor linii de forță ce aparțin unor tendințe pe care le-am putea numi „autohtonism” și „europesim”. Fenomene similare întîlnim în istoria țării din estul și sud-estul Europei. Tipică e opoziția între „slavofili” și „occidentali” istoriei culturii ruse din secolul trecut. Așadar, nu punem la îndoială existența unor tendințe „tradiționaliste” și „moderniste” în istoria literară și culturală a primelor decenii ale secolului nostru, ci ipostazierea acestora drept termeni ai unui conflict ireductibil.

Ieronim Șerbu tratează cu pertinentță tema „specificului național”, criticîndu-i pe acei care-l consideră drept „un element etnografic, decorativ, constituit din elemente pitorești, limitate, deci nesemnificative din punct de vedere spiritual”. Partizani întîrziți ai unei literaturi sămănătoriste puteau să preconizeze, în anii '30, o creație „pe baza exclusivă a motivelor rurale”. Ieronim Șerbu pledează împotriva acestora cu vervă. Dar dacă reușește să arate ce nu este „specificul național”, el e mult mai sărac în determinarea pozitivă a acestui specific. Considerații ca: „o esență”, „un dat transcendent” sînt mult prea vagi. De asemenea, nu ne ajută prea

mult o observație ca aceasta: „fiecare «specific național» ne relevă o atitudine fundamentală a sufletului poporului respectiv”, specificul fiind „o sinteză a tuturor valențelor spirituale, din care deducem acele câteva trăsături caracteristice, cu nota lor particulară, originală”. Care sînt acestea, cînd ne gîndim la poporul nostru? Evident, o simplă sumă a expresiilor regionale — tendința de stilizare și abstracție a artiștilor olteni, luciditatea critică a artiștilor munteni, sentimentul liric și contemplativ al moldovenilor, simț ardelean al construcției epice, logice, filozofice — nu este suficientă. Atunci cînd Ieronim Șerbu vorbește despre „specificul francez”, el declară că preferă să recurgă la Racine și Voltaire decît la folclorul breton. Tot în acest spirit, făcînd elogiul „literaturii culte, citadine”, se arată potrivnic teoreticienilor „specificului național” care îl identificau exclusiv în „opere pe motive rurale, pitorești și idilice”. Dar, declarîndu-se partizan al „modernismului”, Ieronim Șerbu îl identifică, destul de îngust, cu citadinalul, „tradiționalismul” fiind, după el, exclusiv rural. Romanul Hortensiei Papadat-Bengescu, **Rădăcini**, „reprezintă pentru literatura urbană ceea ce reprezintă **Ion și Răscala** pentru cea rurală”. Autoarea ciclului Halipa ar fi „modernistă”, autorul **Răscalei** „tradiționalist”. Distincții excesiv simplificatoare.

Cele mai multe din articolele adunate în această carte sînt cronici la volumele unor prozatori „moderni” (Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Geo Bogza, Ury Benador, Dan Petrașincu, Mihail Celarianu etc.) și „tradiționalali” (Liviu Rebreanu, I. Peltz, Ionel Teodoreanu, G.M. Zamfirescu, Ion Vlasiu), dar și la unele volume de critică; la acestea se adaugă cele câteva portrete ale unor poeți, scriitori străini etc. În câteva din aceste texte criticul găsește formula definitorie fericită, analiza sa conducînd la rezultate notabile. De pildă, atunci cînd precizează ce a adus nou Hortensia Papadat-Bengescu, în ce măsură „vitrina teratologică a scriitoarei” coexistă cu un cadru social romănesc, excentricitatea unor personaje datorîndu-se faptului că ele se mișcă într-un spațiu închis și vid. „Iar această lipsă de aer, cît și fixațiunea psihică a eroilor, le împrumută un caracter monstruos”. Criticul vorbește, cu finețe, despre un „narcisism viciat” al acestor personaje. Mult mai superficiale sînt notațiile pe tema **Camil Petrescu—Inovatorul**. Afîm că scriitorul simțea nevoia mereu nouă a evadării din sine, a „fugii de imobilism”, că era un „pionier al modernismului” și atît. Literatura lui M. Blecher este interpretată mai profund în perspectiva „cunoașterii” pe care o implică. De altfel, criticul reclamă, pe drept cuvînt, scriitorilor un efort intelectual, reproșîndu-le de a nu fi „contemporani cu problemele epocii”. Preferințele sale mergînd spre o „literatură de idei”, analizează volume de eseistică și romane ce presupun o reflexie susținută. Dar comentariile sale dezamăgesc adeseori. Astfel sînt cele prin care criticul încearcă să definească opera unor poeți, în afara unui medalion jubiliar Tudor Argezi, care se deschide prin confesiunea: „Literar, m-am născut în plină zodie argehiziană”.

Cu puține excepții, textele alcătuint **Itinerariile critice** ale lui Ieronim Șerbu au fost publicate între anii 1935—1939, îndeosebi în revista **Azi** și în **Revista Fundațiilor**. În aceasta din urmă a apărut — în 1935 — articolul **Eseul și cultura**, o discuție asupra structurii, oportunității și valorii culturale a eseului, dar și asupra aportului eseistilor români. Chiar dacă unele afirmații ale lui Ieronim Șerbu făcute în acest articol sînt discutabile, textul nu e mai puțin remarcabil prin înaltele aspirații intelectuale ale criticului, care-și găsește expresia într-însul. Eseul ar fi apărut ca o „reacție împotriva raționalismului dogmatic” și ca „un act de eliberare din tirania exercitată de sistemele logice și ermactice”. E, istoric, doar parțial exact că lui „Descartes, Spinoza și Leibniz, filozofi cu sistem, îi urmează gînditorii de talia lui Pascal”, acesta din urmă precedîndu-i în timp pe Spinoza și Leibniz. Eseul e considerat apoi drept o expresie a spiritualității moderne, a unei „sincerități față de Adevăr”, a voinței de a instaura o nouă ordine a valorilor. Esențială e, însă, critica unei superficialități intelectuale care își găsește în modalitatea eseistică un alibi. Pledînd pentru eseu ca „funcție creatoare de valori”, Ieronim Șerbu pleda pentru o aderență organică la valorile

culturii. Unele din îndemnul pe care le adresa tinerilor intelectuali din 1935 sînt valabile și azi: „Ceea ce necesită e o reîntoarcere la studii serioase și științifice, în orice domeniu al spiritului. O studiere metodică a realităților românești, economice, politice sau spirituale. Evaluarea celor cu o valoare, eliminarea celor fără”.

Eugen Negrici

Antim, Logos și personalitate

Editura Minerva, 262 pagini, — lei 7

LITERATURA veche, pentru a fi înțeleasă, trebuie mai întîi iubită. Da, cred că autorul acestui studiu închinat cercetării amănunțite a **Didahiilor** lui Antim Ivireanul are dreptate. Textele cronicarilor, ale bătrînilor scriitori, autori de hronografe și didahii, trebuie citite și mai ales interpretate printr-o dublă prismă, identificîndu-li-se valoarea în epoca în care au apărut, dar și în epoca noastră. O deplasare a valorilor s-a produs în timp. Ea nu poate fi neglijată. Eugen Negrici știe prea bine că „ne rămîne să intersectăm stilistic elemente aparținînd unor tranșe sincronice distanțate; numai o valorificare consecventă, exclusiv pe criteriile estetice ale veacului acestuia, luminînd inedit, ar salva de puținătate și monotonie literatura veche”.

Analizînd scrisul din epoca brîncovenească, autorul studiului deslușește o auroră a unei conștiințe artistice. Chiar în efortul evident al creatorului (presupunînd controlul, rețușările, corectura) poate fi descoperită o conștiință a creației, o năzuință spre sporul de valoare artistică. Originalitatea mitropolitului Antim (Eugen Negrici nu studiază sursele sale), faptul că el ne apare drept un „inițiator al elocvenței sacre”, îl îndreptățește pe comentator să vadă în opera sa „o demonstrație a capacității plastice a graiului românesc, făcută păturii boierești eterogloze de către un străin”.

Așadar, punctul de plecare al unei retorici românești ar fi în **Didahiile** lui Antim. Eugen Negrici cercetează compoziția predicilor, instrucția pe care ele o ofereau, modul în care se practică exegeza în **Didahii**, apoi elementele parenetice și, în sfîrșit, retorica, sintaxa, sistemul imagistic în creațiile lingvistice din scrierile lui Antim. Substanța propriu-zis literară a acestor scrieri apare sub forma portretelor și descrierilor, a pamfletului și caracterelor (după Eugen Negrici, pareneza din **Didahii** ne revelează un Antim mizantrop, un moralist contemporan cu moralității francezi!), ca și sub forma imnurilor. Deosebit de interesante sînt în această lucrare toate acele analize, acele rapoartări la retorica clasică, descoperirea corespondențelor care fac ca Antim să fie considerat ca aparținînd temperamentului „tipului baroc” și prin configurație intelectuală „didacticismului clasic”. Autorul **Didahiilor** a făcut compatibile, prin sintaxă, spiritul retoricii clasice și mentalitatea iudeo-creștină, opuse stilistic. E adevărat că spre asemenea acord stilistic au tîns numeroși scriitori și oratori răsăriteni și apuseni deopotrivă.

Deosebit de sugestive sînt observațiile privitoare la barocismul lui Antim. Cercetătorul riguros se revelează, totodată, un fin amator al dilecțiunilor estetice. Iată ce ne spune el despre receptarea caracterului baroc al predicilor: „Deprins doar cu șuieratul răgușit al vorbelor de pahar, exercitîndu-și funcția locutorie în porunci, iar fantezia în intrigi, ascultătorul lui Antim era, nu putea să nu fie, copleșit de stilul patetic și ornat, de puternica figurație simbolică a acestuia. Temperamentul oriental, formația sa de caligraf și miniaturist erau congruente gustului din epocă pentru antiteze violente, tensiune patetică și exces de podoabe. Dacă arta barocă este sentimentală și patetică, preferă supraincercarea decorului simplității expresiei și sobrietății liniilor, dacă presupune o grijă exagerată pentru formă, polimorfism, rafinament imagistic, putem zice că predicile lui Ivireanul posedă cite ceva din toate acestea”. Eugen Negrici l-a citit pe Antim Ivireanul aplicînd în analizele sale nu numai tiparele retoricii clasice, ci și modelele lingvistice și estetice moderne. Căci Antim trebuie „citit atît prin contemporanul său Ilie Miniati, cît și prin descendentul său Tudor Argezi”.

Nicolae BALOTĂ

LITERATURA ROMÂNĂ ȘI

EXPRESIONISMUL

Studiul curentelor literare este un deziderat mai vechi, început cu atenție abia în ultimii ani. Dacă despre clasicism, romantism, semănătorism, poporanism se scrisese și mai înainte, abia în 1966 a apărut o lucrare fundamentală despre *Simbolismul românesc*, datorată Lidiei Bote, și abia în 1969 un studiu despre *Avangardismul poetic românesc*, datorat lui Ion Pop. Amindouă aceste lucrări sînt sau au structura unor teze de doctorat. Ca teză de doctorat a fost prezentat și studiul lui Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română și expresionismul*, de curind apărut la Editura Eminescu, într-o frumoasă prezentare grafică, deși n-am înțeles de ce Luiza Bondar a reproduș pe copertă *Der Khustall* a pictorului german Heinrich Campendonk, expresionist din grupul Blau Reiter, născut la Krefeld în 1889, creatorul unei noi tradiții monumentale în Olanda, în Academia căreia a profesat și unde a murit, la Amsterdam, în 1957, cînd s-ar fi putut pune ceva din opera pictorilor expresioniști brașoveni Hans Eder (1883—1955) sau Mattis Teutsch, cel dintîi elev mai ales al lui Kokoschka, cel de al doilea discipol al lui Kandinsky, și despre care Ov. S. Crohmălniceanu a cules importante date în lucrarea sa.

Studiul lui Ov. S. Crohmălniceanu se bizuie pe o bună cunoaștere a literaturii expresioniste germane, condiție absolut necesară pentru a descoperi elementele de expresionism în literatura română, și a întreprins o muncă susținută a căilor de difuzare a expresionismului la noi prin presă, expoziții, traduceri, articole critice și creații imitate sau originale. Lucrarea este un studiu de istorie literară și în același timp un interesant studiu de literatură comparată, care e de presupus că va avea ecou și în străinătate (la sfîrșit se anexează un substanțial rezumat în limba germană: *Die Rumänische Literatur und der Expressionismus*). Pentru cunoașterea curentului german, autorul a dispus de o bibliografie de specialitate la zi, precum: *Der literarische Expressionismus*, München, 1960, de Walter H. Sokel; *Literatur-Revolution 1910—1925*, I—II, Neuwied am Rhein, Berlin Spandau, 1961, de Paul Pörtner; *Expressionismus. Der Kampf um eine literarische Bewegung*, München, 1963, de Paul Raabe; *Der deutsche Expressionismus. Formen und Gestalten*, Göttingen, 1965, de Hans Steffen; *Die Literatur der Expressionismus. Sprachliche und thematische Quellen*, Stuttgart — Berlin — Köln, Mainz, 1966, de Arnold Arnim; *Expressionismus als Literatur. Gesammelte Studien*, Bern und München, 1969, publicat de Wolfgang Rothe.

Ce critici sau scriitori au vorbit la noi despre expresionism? Aceasta este tema primului capitol: „Expresionismul în conștiința literară românească”, în care Ov. S. Crohmălniceanu expune opiniile despre expresionism și ecourile literaturii expresioniste germane așa cum apar în studiile lui E. Lovinescu, G. Călinescu (primul l-a ignorat, al doilea n-a insistat asupra lui) și mai ales la adevărații lui interpreți la noi: Lucian Blaga și Tudor Vianu, Felix Aderca, Oscar Walter Cisek și Ion Sîn-Giorgiu.

Al doilea capitol, „Orientări expresioniste”, cercetează direcțiile expresioniste la „Gîndirea”, „Contemporanul” lui Ion Vinea, în lumea oamenilor de teatru și în opera unui așa-numit franc-tiror, poetul și romancierul H. Bonciu.

Sub semnul expresionismului sînt analizate la „Gîndirea” poezia și teatrul lui Lucian Blaga, poezia și teatrul lui Adrian Maniu, o parte din teatrul lui V. Voiculescu și poezia lui Aron Cotrus. La „Contemporanul”, după precise disociații față de constructivism, se analizează sub semnul expresionismului poezia lui B. Fundoianu, fugitiv poezia lui Ilarie Voronca și mai mult

poezia și proza lui Ion Vinea, proza lui Ion Călugăru și proza lui Felix Aderca.

Oameni de teatru cu vederi expresioniste sînt la noi, după Ovid S. Crohmălniceanu, Felix Aderca, G. M. Zamfirescu, Isaiia Răcăciuni, Ion Marin Sadoveanu și, mai ales, G. Ciprian în *Omul cu mîrtoaga* și *Capul de rățoi*.

Principiul reprezentării naturii prin idei sau esențe, prin abstractizare și sinteză, prin reducere la elementar și stihial, prin distorsiune și grotesc este descoperit în proporții mai mari sau mai mici la toți scriitorii amintiți pe baza unei analize minuțioase și profunde care așează în unele cazuri lupa asupra amănuntului, fără a pierde vreodată din vedere contextul și fără a ignora noțiunea de valoare. Dacă prin descoperirea elementului expresionist criticul exagerează cîteodată importanța fenomenului literar asupra căruia se aplică, de pildă în cazul lui Isaiia Răcăciuni, nu-i mai puțin adevărat că la Blaga, Maniu, Fundoianu, Vinea și Ciprian exegeza din perspectiva expresionismului adaugă totdeauna un spor de înțelegere a operei și consolidează judecata de valoare critică. Exegeza operei lui H. Bonciu, poet și romancier expresionist declarat, nu conduce la supralicitări. De altfel, autorul stăruie poate mai mult decît era nevoie și asupra prozei lui Ion Călugăru sau Felix Aderca, fără ca finalmente să tragă o concluzie exagerată asupra valorii artistice a unor scrieri mai mult sau mai puțin bizare, precum *Aventurile lui Ionel Lăcustă* *Termidor*.

Capitolul al treilea, „Alte incidente”, analizează elemente quasiexpresioniste în opera lui George Bacovia, în parte comparabilă cu aceea a lui Georg Trakl, opera lui Tudor Arghezi, parțial comparabilă cu aceea a lui Gottfried Benn sau Georg Heym, direcții sau aspecte expresioniste la Alexandru Philippide, Ion Barbu și Camil Baltazar, comparat și el cu Trakl, poate în chip mai îndreptățit decît George Bacovia, care ține prea mult de simbolisti, după cum, prin multe

laturi ale liricii sale, Blaga ține mai mult de romantici și necromanticii simbolisti ca Reiner Maria Rilke.

Expresionismul este, după cum se știe, o mișcare literară exclusiv germană, dezvoltată mai ales între 1910 și 1925 din inițiativa și sub îndrumarea unor reviste ca „Der Sturm” (după 1910), „Die Aktion” (după 1911), „Die weissen Blätter” (după 1915), cu toate că, așa cum a arătat Theodor Däubler în lucrarea sa din 1920 *Im Kampf um die moderne zeit*, termenul de expresionism a fost pus în circulație întii în Franța de Matisse și a fost popularizat apoi indeosebi de criticul Louis Vauxcelles. După Worringer, expresionismul nu era decît aceeași voință a nordicilor de a da formă angoasei metafizice care în filozofie a dus la existențialism. Evident, la scriitorii români această particularitate a spiritului nordic nu era organică și de aceea ch'ar operele autorilor în care se află unele elemente de expresionism diferă esențial de scrierile veritabil expresioniste. Nu credem că e nevoie de o explicație a condițiilor de apariție a expresionismului în România, unde este în mod indiscutabil un fenomen de influență asupra unor scriitori care l-au cunoscut adesea direct, la sursă. Acest lucru motivează de ce la alți scriitori, al căror contact cu literatura germană a fost mult mai mic, reducîndu-se fie la cunoașterea limbii germane, fie la frecventarea unor spectacole odată la modă, elementele expresioniste sînt atât de incerte. Sîntem totuși de acord cu concluziile lucrării lui Ov. S. Crohmălniceanu atunci cînd susține că „elementele estetice expresioniste au fost în literatura română componente importante ale spiritului modern” și ar fi „greu să înțelegem cum s-a format acesta fără a le acorda atenția cuvenită”. De fapt, scopul principal al lucrării *Expresionismul și literatura română* acesta a fost.

AI. PIRU

Linogravură de MATTIS TEUTSCH

Debut

Octavian
Simu

Balanța
cu umbre
Editura Cartea
Românească

O permanentă incapacitate de a reacționa în fața agresivității caracterizează personajele lui Octavian Simu. Cineva „din afară” pătrunde în existența lor diurnă bruscînd-o, modificînd-o fără permisiunea acestora și spre marea lor stupefacție. În povestirea *Interior*, acel cineva e un misterios chirurg, persoană malefică și brutală care sosește întotdeauna pe neașteptate, obligîndu-l pe erou la o penibilă pîndă. În *Cărămizile se fac țîndări*, un odios croitor contribuie la creșterea monstruoasă a eroului, și tot el la chircirea lui pînă la dispariție. Altădată eroul se lasă pradă agresivității unei femei întîlnită în timpător pe stradă... Mobilurile acestei agresivități, rod indiscutabil al unei iri violente, rămîn în majoritatea cazurilor misterioase și inexplicabile. Ce-l determină pe ciudatul pînditor să așeze cîte o cărămidă în fața ușii eroului n-o să aflăm niciodată, nici noi, nici eroul lui Octavian Simu. Alteori cauza acestei agresivități e explicată doar „pe jumătate”, ca în povestirea *Interior*: existența unei femei care se află între erou și „dușmanul” său. Dacă, totuși, explicația există, cum se întîmplă în *Vînătoarea* (poate cea mai slabă lucrare a volumului, amintind nu știu care glumă de largă circulație), ea e puerilă, ratînd în regul eșafodaj al povestirii. În fața acestei agresivități, prezentă, așa cum am căutat să arătăm, în aproape toate povestirile acestui volum, eroul e cuprins de o stupefacție care îl face incapabil să acționeze. Atunci cînd acționează, — cum ar fi spargerea oglinzii din una din compunerile mai sus citate, sau revolta împotriva chirurgului din povestirea *Interior* — revolta aceasta rămîne inutilă, soldîndu-se cu o înfrîngere. Și asta nu atît pentru că agresorul e cu adevărat invulnerabil, ci mai ales datorită acelei stupefacții care confuzionează la maximum orice gest de împotrivire. Din acest punct de vedere cea mai semnificativă ni se pare a fi povestirea *În circuit*. Nî se relatează cum eroul încearcă să-și scoată mașina de la un atelier de reparat, dar pătruns în incinta acestuia e victima unei agresivități ilogice — nimeni nu-i recunoaște la început proprietatea asupra mașinii, ca în cele din urmă mașina, regăsită după o îndelungată căutare, să fie supusă unui tratament barbar de distrugere sub privirile sale neputincioase. Stupefacția de care vorbeam mai sus îi anihilează orice tendință de rezistență, orice încercare firească de a i se opune. Această stare de buimăceală e una din caracteristicile acestor personaje, luate „de năca țentate”, cum ar spune eroul lui Kafka.

În ciuda faptului că eroii acestor narațiuni sînt victimele unor situații nu tocmai plăcute, sentimentul că „spaimile” sale sînt de cele mai multe ori livrești, l-am avut nu de puține ori în timpul lecturii. Iată de ce povestirile nu realizează dramatismul scontat de autor.

Sorin TITEL

Acad. Victor EFTIMIU

lucrează în prezent la definitivarea unei noi drame istorice, intitulată „Femeia de departe”.

La Editura Minerva urmează să apară volumul al patrulea de „Opere” ce va cuprinde „Haiducii”, „P a r a d a”, „Fetele Didinei”, „Omul care a văzut moartea” și altele.

De asemenea, Editurii Dacia din Cluj i-a încredințat volumul de aforisme „Vorbe... Vorbe... Vorbe...”

Nichita STĂNESCU

a încredințat Editurii „Dacia” o culegere de poeme, **Belgradul în cinci prieteni**, dedicată lui Adam Puslojić, Sîrba Igniatović, Anghel Dumbrăveanu, Petre Stoica. În colecția „Biblioteca pentru toți”, sub titlul **Necuvintele**, va apărea o antologie din volumele anterioare ale poetului, iar la Editura „Albatros”, trilogia poetică **Trei ipostaze ale inimii**. Urmează să intre în tipografie traducerea poemelor lui Adam Puslojić **Pasărea dezaripată** (Editura „Minerva”).

Grigore HAGIU

are în lucru la Editura „Cartea Românească” un nou volum de versuri, **Poeme**, iar pentru anul viitor Editura „Eminescu” anunță o culegere antologică din poezia sa. Grigore Hagiu este și autorul, nedivulgat încă, a două piese de teatru. Din comentariile plastice pe care le semnează la **Luceafărul** intenționează să alcătuiască o carte, intitulată provizoriu **Despre prietenii mei plasticieni**.

Ilie CONSTANTIN

va avea în curând în librării volumul **Despre poeți** („Cartea Românească”) în care a adunat o parte din articolele de critică literară publicate în **România literară**, **Scintila tineretului**, **Ramuri**, în ultimii ani. A predat Editurii „Eminescu” o antologie: **Cartea poeziei tinere**, cuprinzând o selecție din creația a 90 de poeți, care va fi publicată în 1972, în două volume. În prezent lucrează la o culegere de traduceri din lirica italiană, intitulată **Cîntecele altora**.

Profira SADOVEANU

va fi prezentă în toamna aceasta în librării cu un roman **Rechinul** (Ed. „Cartea Românească”). La Editura „Eminescu” scriitoarea a predat încă din toamna trecută volumul **Apa simbetel**, în care sînt strînse poeme inedite, scrise de-a lungul anilor.

Vlaicu BÂRNA

după apariția **Corabiei de fum** are în proiect un nou volum de versuri și un poem închinat răscoalei lui Horia, din care un ciclu a fost deja publicat în volumul **Tulnice în munți**. Dorește să scrie o carte de proză despre oamenii de la cotul Crișului Alb, din Apusenii, a cărei acțiune începe prin anii 1920—1922. Intenționează și o carte pentru tineret — o evocare a figurii lui Ion Corvin.

Violeta ZAMFIRESCU

a predat editurii „Albatros” un volum de poeme: **Pedeapsă de viață lungă**. Vrea să continue poemele dramatice publicate în volumul **La poarta celor care dorm**. Un roman deja încheiat trece printr-un proces de finalizare. Paralel, poeta a început lucrul la o carte de însemnări de călătorie, rod al unei drumeții prin Italia, Elveția, Iugoslavia, Austria, Uniunea Sovietică; alcătuieste și o culegere de poeme pentru Editura „Cartea Românească”

Toma George MAIORESCU

are sub tipar volumul al doilea din **Dialog cu secolul și oamenii lui** și documentarul „sentimental” **Reșița mea**, dedicat bicentenarului industrial al orașului (Editura „Eminescu”). În prezent, T.G.M. redactează un jurnal de călătorie prin Turcia, Egipt, Siria, Liban, Cipru și alte țări mediteraneene; pregătește, de asemenea, o culegere de versuri.

EDIȚIE OMAGIALĂ BACOVIA

Editura Cartea Românească a tipărit cu ocazia sărbătoririi a 90 de ani de la nașterea lui **GEORGE BACOVIA** o ediție omagială a operei poetului. Textele, imprimate pe hîrtie de lux, sînt ilustrate de Petre Vulcanescu.

I. Agârbiceanu — **MEDITAȚIE ÎN SEPTEMBRIE** (Editura Minerva). Ediție îngrijită de Aurel Sasu, prefată de Mircea Zăciu. 254 pag., lei 6,75.

Ion Vinea — **OPERE** vol. I (Editura Minerva). Poezii. Studiu introductiv de M. Vaida și Gh. Sprințeroiu, 600 pag., lei 30.

Ionel Teodoreanu — **SĂ VIE BAZARCA** (Editura Dacia). Roman inedit. Text îngrijit, note și prefată de Silvia Tomuș. 218 pag., lei 5,75; **LA MEDELENI** (Editura Minerva, col. „B.P.T.”), **ROMAN**, 4 volume; ediție îngrijită și prefată de N. Ciobanu, 1382 pag., lei 19.

Al. Piru — **I. ELIADE RĂDULESCU** (Editura Minerva). 128 pag., lei 3.

Gheorghe Tomozei — **LABIȘ — SINT SPIRITUL A-DINCURILOR** — Col. „Contemporanul nostru” (Editura Albatros). 176 pag., lei 6,75.

Eta Boeriu — **CE VINAT CRING** (Editura Dacia). 84 pag., lei 9,75.

Alexandru Lungu — **POEME** (Editura Eminescu). 136 pag., lei 7,50.

Emilia Căldăraru — **SEARĂ DE SUFLET** (Editura Eminescu) Versuri, 192 pag., lei 7,25.

Iolanda Malamen — **STAREA DE GRAȚIE** (Editura Eminescu). Versuri, 84 pag., lei 4,50.

Vasile Băran — **BERBECUL ZBURĂTOR** (Editura Ion Creangă). Povestiri. 160 pag., lei 1,75.

Viorel Varga — **TRECERE** (Editura Eminescu). Versuri, 60 pag., lei 4,25.

Dimitrie Onciul — **STUDII DE ISTORIE** (Col. „Lyceum”). Studiu introductiv, îngrijire de ediție și note de Aurelian Sacerdoțianu. (Editura Albatros). 286 pag., lei 5.

Nicolae Bănescu — **CHIPURI DIN ISTORIA BIZANȚULUI** (Col. „Lyceum”). Antologie, prefată și note de Gheorghe Cronț. (Editura Albatros). 216 pag., lei 5.

Edmond Nicolau — **COLEGUL MEU ROBOTUL** (Editura Albatros). 256 pag., lei 4,75.

*** — **CINTECUL NIBELUNGILOR** (Editura Junimea). Repovestire de Claudiu Paradis, 215 pag., lei 5.

Elena Văcărescu — **Ana de Noailles — VERSURI** (col. „Cele mai frumoase poezii”). Cuvînt înainte de Zoe Dumitrescu-Busulenga. În românește de Demostene Botez și Lazăr Iliescu (Editura Albatros), 224 pag., lei 4.

I. Turgheniev — **PRIMA IUBIRE; FUM** (Editura Eminescu). Traduceri de Mihail Cosma, Ștefana Velisar-Teodoreanu și Mihai Sevastos.

Calendar

7—14 OCTOMBRIE

7 octombrie ● 1901 — apare la București, pînă la 4.XI.1901, **Curierul literar**, la care colaborează G. Coșbuc, Maria Cuntan, Ilarie Chendi, St. O. Iosif, I. Scurtu,

D. Nanu, Z. Birsan, N. Iorga ș.a. (Rev. „Presă literară românească”, vol. I, E.P.L. 1968). ● 1910 — s-a născut la Udești — Suceava, **EUSEBIU CAMILAR** (m. 27.VIII.1965). Bibl. — Chemarea cumpenilor (1937), Cordon (1942), Prăpădul Solobodei (1943), Focurile (1945), Turmele (1943), Avizuha (1946), Noptile Șeherezadei (1947), Valea hoților (1948), Negura (1948—1950), Temelia (1951), Intimplări de pe Călmățuiu (1952), Dreptul la viață (1953), Livezile tinere (1954). Istoria lui Ducipal (1954), Pasărea de foc (1954). Împărăția soarelui (1955), Poarta furtunilor (1955), Stejarul din Borzești (1955), Inimi fierbinți (1956), 1001 de nopti, Bas-

me arabe povestite de E. Camilar (1956), Valea albă (1957), Cartea poreclelor (1957), Cărțile săgetătorului (1957), Cel din urmă apostol (1957), Povestiri eroice (1960), Nopti udeștene (1960), Pămîntul zimbriului (1962), Poezii (1964). ● 1923 — s-a născut la Jebel (Timiș), **ALEXANDRU JEBELEANU**, Bibl. — Oglinzi sonore (1946), Certitudini (1958), Frumuseți simple (1962), Nostalgii solare (1964).

8 octombrie ● 1929 — s-a născut la Vașcău (Bihar) **ALEXANDRU ANDRITOIU**, Bibl. — În țara Moșilor se face ziuă (1953), Dragoste și ură (1957), Porțile de aur (1958), Deceniul primăverii (1958), Cartea de lingă inimă (1959), File de cronică (1962), Constelația lirei (1963), Virful cu dor (1964), Simetrii (1970). ● 1939 — a murit G. M. **ZAMFIRESCU** (n. 13/26/X/1898 — București). Bibl. — Flamura albă (1924), Cuminecătura (1925), Gazda cu ochii umezi (1926), Domnișoara Nastasia (1928), Il teatro romeno contemporaneo (1929), Madona cu trandafiri (1931), Maidanul cu dragoste (1933), Idolul și Ion Anapoda (1935), Sfînta Mare Nerușinare (1936), Mărturie în contemporaneitate (1938), Băriera (1946), Teatru (1957).

9 octombrie ● 1643 — s-a născut, la Caransebeș, **MIHAI HALICI** („Valachus-

Poeta” — cum se intitula el), unul dintre primii poeți români (m. 1712) ● 1938 — s-a născut **VERA LUNGU**. Bibl. — Amiaza mării (1965), Poezii (1968), Moralizînd fără glorie (1970), Alexandros (1971).

10 octombrie ● 1896 — apare la București **Povestea vorbeii**, revistă literară — săptămînală (pînă la 27 aprilie 1897). Printre colaboratori se numără G. Coșbuc, St. O. Iosif, Ion Gorun, G. Murnu etc. ● 1907 — s-a născut, la Craiova, **CONSTANTIN NISIPEANU**, fost redactor șef la revista „Ostașii luminii”. Bibl. — Cartea cu grimase (1933), Metamorfoze (1934), Spre țara închisă în diamant (1937), Femeia de aer (1943). ● 1909 — s-a născut la Bichiș (Mureș), poetul de limbă maghiară din țara noastră, **HORVATH ISTVÁN**. Bibl. — Cu literă nouă (1951), Pe pămîntul țării noastre frumoase (1952), Crizanteme (1960).

11 octombrie ● 1875 — s-a născut la Brașov, **ST. O. IOSIF** (m. 22.VI.1913). Studii și bibliografie în Ion Roman: St. O. Iosif, monografie, E.P.L., 1964 și Paul I. Papadopol: Un sol al biruinței, Ed. Cartea Românească, 1930 ● 1898 — apare la București, pînă la 23.V.1899, revista literară săptămînală **Floare-albastră**, care la 15.VI.1899 publică un număr omagial Emi-

nescu (zece ani de la moarte). ● 1908 — s-a născut în satul Minăstirea (Iifov), **ALEXANDRU SAHIA** (Alex. Gh. Stănescu — m. 1937). Sub îndrumarea P.C.R. a editat publicațiile **Veac Nou** și **Bluze albastre**. Bibl. — U.R.S.S.-azi (1935 — reportaje), și nuvelele: Uzina vie, Revoltă în port, Ploaia de iunie, Întoarcerea tatei din război, Pe cîmpia de sînge a Mărășeștilor, Moartea tinărului cu termen redus, Execuția din primăvară, Moartea înghițitorului de săbii și Șomaj fără rasă.

12 octombrie ● 1825 a murit **NICOLAE VĂCĂRESCU** (n. cca 1784), fiul lui Ienăchiță Văcărescu, de la care au rămas cîteva poezii și cîntece de haiducie în formă populară, precum și un număr de scrisori.

14 octombrie ● 1777 — s-a născut la Ti-gănești **COSTACHI CONACHI** (m. 4.II.1849). Bibl. — Poezii, alcătuirii și tălmăcirii (Iași 1856), publicate în volum după moartea lui. ● 1919 — s-a născut, la Călărași, **ION CALOIVA** (Ion Marinescu — m. 1971). Bibl. — Moș Gerilă (1956), Tombucula (1957), Cocostircul galben (1958), Intimplări de peste zi (1963), Cîntecul dimineții (1965), Drumul cu primăveri (1966).

Gheorghe CATANĂ

Dante Alighieri

in Colectia „Lyceum“

Pentru cei șase sute cincizeci de ani care au trecut de la moartea lui Dante Alighieri, comemorați în septembrie în lumea întreagă sub egida UNESCO, Editura Albatros a republicat traducerea *Infernului*. Se reimpune astfel atenției unui larg cerc de cititori, îndeosebi tineri, o uriașă capodoperă, expresia deplină, de sumă artistică a unui poet cetățean, cu poziția sa hotărâtă conturată, în toate marile probleme care agită atunci contemporaneitatea.

Acest mare monument literar al Evului Mediu este chintesenta gândirii și cunoștințelor omului din veacul de mijloc, orientat către răsăritul Renașterii. Poema, care poate fi considerată enciclopedică, cronică Italiei vechi și contemporane, a trecutului și a prezentului, bazată pe rațiune și pe iubire, se revendică de la timpurile moderne. În ea au fost cuprinse toate aspectele realității, *tutto lo scibile*, întreaga știință întreaga istorie, Florența, Roma, Imperiul Roman și Biserica. Din toate aceste elemente Dante a construit cel mai armonios edificiu, *speculum* al științei umane și divine, piatră miliară a istoriei umanității, solitar, gigantic monument al facultăților intelectuale umane. Comparată cu o catedrală gotică cu trei nave, cu sfera, cel mai perfect solid al geometriei, cu un triunghi, cu un gigantic stejar, *Divina Comedie*, nu este numai un grandios poem, un început al unei noi limbi și literaturi naționale, gloria unui popor, ea este și o înaltă culme a aptitudinilor extraordinare ale omului. În lungul travaliu poetic al lui Dante Alighieri, *Divina Comedie* este și sinteza tuturor creațiilor minore ale poetului, care se pregătea astfel pentru înalta și aspra probă. Este fructul meditațiilor unui poet în a cărui artă fuzionează obiecti-

vismul și individualismul, sentimentul personal cu cel colectiv, fantezia și realitatea, istoria și poezia, și care din cunoașterea profundă a legilor trecutului poate să extragă viziuni asupra viitorului. Opera dantescă este expresia conștiinței colective a poporului italian, tematica sa este viața practică, politică, istorică, religioasă, culturală a marelui popor. În construcția sa uriașă, în structura sa armonică, revendicându-se de la un geometric clasicism, Dante Alighieri a cuprins întreaga umanitate, ridicând, după expresia atît de pregnantă a lui Carducci: „catedrala și mormintul Evului Mediu“. Compararea cu catedrala indică verticalitatea, spiritul ascensional, înalta fantezie pozițională a creatorului italian, care își poate avea alături, ca termeni de încercare și martori, doar pe Michelangelo Buonarroti și pe William Shakespeare. Dante a întrebunțat la uriașă sa construcție poetică, care poate fi și elegie și epopee, și tragedie și idil, toate materialele științei contemporane, tradițiile și legendele lumii Antichității păgine, amestecate cu elemente sacre. Doctor în toate științele și artele, Dante a scris o enciclopedie, o operă cu *nexus* științific, considerată ca un îndreptar de cunoaștere.

Divina Comedie poate fi considerată și drama epocii scrisă de către unul dintre cei mai activi actori ai ei, Contemporaneitatea sa și Italia sint axele în jurul cărora se rotește toate circumstanțele. Freamătă atît de intens viața în *Divina Comedie*, încît cititorul are impresia directă că trăiește în mijlocul Italiei, la începutul secolului al XVI-lea, în marea luptă dintre Papalitate și Imperiu, cu principalii campioni ai acestei lupte, cu partidele politice ale Guelfilor

și Ghibelinilor, cu fracțiunile Albilor și Negrilor, comunele-stat, signoriile cu discordiile și luptele lor intestinale, micii tirani și condotierii, papa care îndeamnă la războaie civile. Peste tumultul general emerge figura poetului protagonist, cu toate speranțele și dezamăgirile sale, cu lungile peregrinări și cu amarul exilului. Întreaga Italie se zbate ca „o navă în marea furtună“, bat în poezia lui Dante Alighieri — cum s-a mai spus — toate inimile oamenilor vremii sale.

Toate aspectele diverse, multiple, ale creației lui Dante, toate frământările, contradicțiile, dorurile, speranțele și visurile sale de poet, filozof, savant, om politic sînt însumate în *Divina Comedie*, într-o armonioasă sinteză, de mare forță plastică. Pentru că Dante este și arhitectul, sculptorul și pictorul operei și universului său. El a colorat natura și realitatea cu înalta, magica sa fantezie, de la frumusețea firească a pămîntului, la splendoarea tainică a cerurilor. În această sinteză a ideilor sale, a credinței și pasiunii sale, în această vastă simfonie al cărei fond este însăși viața, colosalul creator a sfidat timpurile și spațiile și a îndrăznit să se confrunte cu divinitatea. Severa judecată, judecată sigură, puternica voință acordă „tonalitatea“ *Divinei Comedii*, în elaborarea ultimă a meditațiilor poetului în jurul celor mai grave probleme ale vieții sale și

ale umanității. Capodopera are și semnificația bătăliei pe care cel mai liber spirit al vremii, Dante Alighieri, a dat-o împotriva adversității destinului, împotriva închistării în care se mai aflau unele adevăruri. Dante, incomparabilul maestru, om în integralul sens al cuvîntului, a fost și *vates* al țării sale, auspicatorul unității italiene, luptătorul pentru atingerea acestui ideal împotriva celui mai mare obstacol, puterea temporară a papalității. El simbolizează Italia și în felul acesta a fost văzut de luptătorii din Risorgimento.

Dante este un precursor al Renașterii, un scriitor genial, a cărui vedere nu mai este întunecată de nici un vâl. Vâlul tenebrelor medievale a căzut la picioare, el nu poate fi piedică pentru mersul înainte către răsăritul unei lumi noi, pentru ascensiunea la creasta de pe care într-adevăr marele poet a putut întrededa viața cea nouă, a viitorului. *Divina Comedie* — așa cum am mai scris — are aceleași proporții și aceeași semnificație ca o altă minune a artei florentine — aeriana cupolă a Domului pe care a ridicat-o geniul lui Brunelleschi, plutind în înălțimi, iluminată de soarele radiant al Renașterii, care avea să transforme orașul de pe Arno în Noua Atenă a lumii.

Alexandru BALACI

ANDRÉ MIQUEL

LE FILS INTERROMPU

Flammarion, 1971

BOALA incurabilă, inamic insidios și perpetuu. a născut în publicul cititor al secolului un gust pentru tragicul medical. Cancerul este bineînțeles preferat tuberculozei. Dama cu Camelii devine Love Story. Dar, deși best-seller, opul scris de Segal n-a fost omologat ca obiect literar decît de publicul larg, amator de mici tragedii cotidiene. Faptul brut e, totuși, mai lesne digerat. Iată pentru ce tatăl-autor André Miquel își intitulează „po-vestire“ (récit) jurnalul în care disecă pînă în cele mai cumplite amănunte agonia fiului său bolnav de cancer. Psihanalizarea durerii absolute comunicate de pieirea ființei celui mai dragi nu mai constituie un tărîm necunoscut după filmul lui Bergman „A travers les miroirs“ unde tatăl-scriitor analizează descompunerea fiicei schizofrenice. Cartea lui André Miquel însă nu este un roman, ci o mărturie.

„Fiul interrupt“, poate tocmai pentru că nu pretinde a fi operă literară, pune două probleme ciudat împlinite: aceea a speranței absurde („... să așteptăm rezultatul biopsiei. O parcelă de nădejde e infinită, ea face să devină ridicul tot răul din lume“) precum și aceea a filiației inverse. O dată mort, fiul devine părinte. Rămăs în viață, tatăl e o simplă prelungire a vieții fiului. Surprinderea eternului în relativismul continuității. Sau, mai bine zis, anularea infernului din alteritate prin transfigurarea postumă a acesteia. Deși paraliterară, cartea lui André Miquel e departe de a fi lipsită de probleme.

l. d.

HENRI FOCILLON :

ANUL O MIE

Meridiene, 1971

Henri Focillon nu are nevoie de prea multe prezentări. Sint bine cunoscute cel puțin două dintre lucrările sale: cea erudită și amplă dedicată „Artei Occidentului“ medieval, și cealaltă, de mai mici dimensiuni, „Viața Formelor“ — un eseu despre natura creației. „Anul o mie“ apărut în Editura „Meridiene“ în traducerea românească a lui Tudor Toșa este o carte neterminată; lipsesc din ea tocmai mărturiile artistice care ar fi făcut mai vie perspectiva panoramică pe care cartea o aruncă asupra Europei, la în-crucșarea celor două milenii de istorie. Lipsesc deci — pentru că nu au avut timp să fie scrise (Focillon moare în 1943) — acele „imense forțe ale lumii spiritului“ care „ajung să domine discordia politică și să instituie... un fel de societate universală, pe care o colorează, fără a o nimici, patimile omenești“.

Anul ales ca nucleu pentru o diagnoză a spiritului european, la vremea aceea, ne apare exotic. Focillon ni-l apropie în așa fel încît ne sugerează că „în limitele de timp cele mai restrînse, istoria conține poate întreaga diversitate a tipurilor umane, întregul repertoriu al situațiilor“ (pg. 122). Sub aparența severă, scrupuloasă a cărții, care ne apare deseori cenușie și uscată — fapt la care contribuie topica sinuoasă, latinizantă a frazei, „Anul o mie“ lasă să se întrevadă pasiunea de moralist a lui Focillon. Această atitudine, îl face pe autor să găsească atributele riguroase și definitorii pentru fiecare situație pe care o are în vedere — și în această privință prefața studiului este un exemplu.

m. t.

OTTO RENÉ CASTILLO :

POEMAS

Casa de las Americas, Habana, 1971

Prea puțin cunoscut la noi, poetul guatemalez Otto René Castillo oferă, pe atît de frământatul continent latino-american, imaginea unui artist a cărui viață se confundă cu opera. Născut în 1936, el ajunge în 1967 responsabil cu propaganda al acelor FUERZAS ARMADAS REBELDES, al căror țel suprem este instaurarea unui regim democratic în Guatemala. În același an, grav rănit, este capturat și asasinat, după ce a fost torturat în chip sălbatic de către dușmanii săi și ai poporului. A lăsat în urmă-i două volume de poezii publicate „TECÚN UMAN“ și „VAMOS PATRIA A CAMINAR“, volumul prezentat de noi cuprinzînd și opera lui postumă.

Se degajă din versurile lui o gingășie aparte, o nostalgie sfîșietoare după o viață pe care ar fi putut-o trăi altfel dacă starea de lucruri nu l-ar fi obligat să ia calea luptei, animat fiind de un imperativ major, acela al conștiinței și al responsabilității față de poporul din care făcea parte.

O conștiință umană și poetică, un exemplu, o dovadă că poezia îl însoțește totdeauna pe om, fiindu-i imbold și alinare.

a. e.

V. ROSLIAKOV :

CE MAI FACE SAȘKA?

Sovetskaia Rossia, 1971

Nuvelistica lui V. Rosliakov s-a încadrat de la început în acea orientare a prozei sovietice contemporane, pe care am putea-o numi „cehoviană“, filiația stabilindu-se nu atît în sfera genului literar, cît mai ales în înrudirea unor valențe și trăsături intrinseci. Volumul *Ce mai face Sașka?* se înscrie în prima impresie pe același făgaș al tradiției chevoviene, sugerînd și unele referiri și paralelisme cu proza lui G. Semionov și mai ales a lui Iuri Kazakov, poate cel mai „cehovian“ dintre toți prozatorii sovietici contemporani. Ca și în alte lucrări anterioare, ale lui V. Rosliakov amprenta chevoviană se face simțită în revelația poetică și a banalului cotidian. (*Primăvara tîrzie, Prefe-nul meu Valentin*), într-o ambianță specifică, nuanțată de melancolie și lirism, în linia pură și sobră a scrisului. Și, în același timp, remarcăm în volumul *Ce mai face Sașka?* prezența unor note care ne îngăduie să vorbim de un moment nou în evoluția scriitorului.

Prezent ca o personalitate activă, combativă, Vasili Rosliakov pare să răspundă într-o serie de nuvele la chemarea de altă dată a lui Gorki: „nebulii celor viteji, noi slavă să înălțăm“, zugrăvind figuri de entuziaști, de oameni dezinteresate care trăiesc și muncesc însufleșiți numai de dorința de a face bine, de a fi de folos celor mulți, de a contribui la împlinirea unei vieți mai bune și mai fericite (*Inimă de aur, Mestecenii roșii etc.*).

t. n.

În actualul climat de activizare a dezbaterilor, „România literară“ își propune să facă loc în paginile sale unui larg schimb de păreri privind temele majore ale dezvoltării culturii noastre socialiste. Motiv de precizare a principiilor, de reflectare adâncită, constituie, între altele, și problema raportului dintre național și universal, a difuziunii literaturii române peste hotare, a participării la schimbul de idei și de valori pe plan mondial. În perspectiva aceasta, publicăm în numărul de față articolul prof. Romul Munteanu, director al Editurii Univers.

de realitate să fie atât de diferit încât să vadă în societate un model sau un antimodel. Dacă în romanele de tip balzacian actul referențial este direct, permițând reconstituirea cât mai fidelă a imaginii unei societăți și a unei anumite epoci, în proza lui Kafka, Joyce sau Proust, faptul social-istoric este sensibil transformat, dar nu absent. Aplicată prozei tradiționale sau moderne, orice cercetare de sociologie a romanului demonstrează apartenența acestuia la o anumită arie de cultură, fie prin sursele sale de inspirație, fie prin structura operii, care impune o relaționare cu alte forme literare existente. Niciodată examinarea temeinică a indicilor informaționali dintr-o anumită operă nu permite extrapolarea acesteia dintr-un context mult mai larg. Or, contextul acesta originar este întotdeauna reprezentat de o matcă națională în care se configurează anumite structuri mintale ale personajelor și ale autorului, o anumită ideologie la care acesta aderă sau se opune, precum și limba care funcționează ca o adevărată instituție socială cu rigorile ei normative specifice.

Racine este un scriitor francez nu numai prin limba în care și-a scris opera, ci prin opțiunile sale estetice, etice și filozofice, ca și prin unele chei ale pieselor sale de teatru. Constatarea aceasta devine cu atât mai importantă cu cât în epoca în care a scris nu se configurase încă interesul programatic al scriitorului pentru specificul național. Rămânând pe același plan al discuției, putem afirma că poemele homerice reprezintă o adevărată enciclopedie a vechii civilizații și culturi grecești.

De altfel, în unele cazuri cu totul excepționale, limba în care un scriitor își scrie operele nu poate reprezenta unicul criteriu al apartenenței lui la o anumită cultură națională. Panait Istrati și-a scris numeroase opere în limba franceză, dar el rămâne, nu numai prin cărțile publicate în românește, ci prin universul specific al întregii sale creații, un scriitor român prin excelență.

În alte situații, unii oameni de litere s-au integrat la o vîrstă relativ timpurie într-o cultură străină și scriu în limba acesteia. Dar universul lor literar poartă pentru totdeauna amprenta experienței de viață din aria originară din care autorul respectiv s-a desprins. Criteriul limbii nu este suficient pentru determinarea specificului național al unei opere și din alte cauze. Se știe doar că anumite limbi de largă circulație sînt vorbite în mai multe țări, dar scriitorii din aceste arii de cultură nu pot fi afiliați unei singure literaturi, polarizate în jurul unei patrii originare.

Robert Musil, Dürrenmatt, Max Frisch sînt scriitorii de limbă germană, dar primul este austriac, iar ceilalți doi sînt elvețieni. În America Latină există numeroși scriitori de limbă spaniolă, așa cum în Canada întîlnim oameni de litere de limbă franceză.

În asemenea cazuri, criteriul limbii nu mai este fundamental, deoarece aceeași limbă comunică anumite realități naționale diferite, determinate de un climat istorico-social deosebit. De aceea,

cînd anumite istorii literare franceze cuprind capitole despre scriitorii canadieni de limbă franceză sau scriitorii africani de limbă franceză, informația dată nu poate fi înțeleasă ca un act de integrare a acestora într-o mare istorie a literaturii franceze. Oricum însă o asemenea formulare ni se pare mult mai corectă decît integrarea mecanică a unor oameni de litere într-o singură literatură națională, cum se întîmplă cu elvețienii și austriecii, însumați uneori în mod aberant în marea flux al literaturii germane.

Indicii naționali ai unei culturi trimit astfel, în primul rînd, spre psihologia popoarelor și comportamentul lor specific în fața marilor probleme ale vieții și societății, trimit, în ultimă instanță, spre întregul ansamblu de valori pe care acestea le-au creat. Temele mari ale literaturii nu se integrează numai în anumite tipare arhetipale ale culturii care structurează și universul imaginar într-un anume fel. Ele se colorează într-un mod specific prin viziunea filozofică a unui popor, ca și prin concepția personală a scriitorului care face parte dintr-o anumită lume și societate.

Este cunoscut faptul că în Europa se ajunge la configurarea programatică a unei literaturi naționale cu eroii naționali abia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, mișcarea literară romantică de la începutul secolului următor declanșînd o amplă dezbateră, destinată să promoveze specificul național în cultură.

Corneille și Racine nu cunosc semnificația eroilor naționali, Voltaire o întîlnește vag, autorii dramei burghize fiind aceia care proclamă aducerea poporului și a eroului național pe scenă, într-o vreme în care romanul prin Diderot, Fielding, Rousseau, Richardson, Heine și Goethe evolua pe această cale fără o amplă susținere teoretică.

Ar fi o eroare să ne închipuim însă că existența specificului național în cultură și artă se cristalizează doar în timpul în care apar unele programe estetice orientate în acest sens. Homer este un bard grec, Dante și Petrarca sînt scriitorii italieni, Ronsard un poet francez, iar Grimmelhausen un autor german. Structurile arhetipale ale unor civilizații și culturi, evidente în mitologie, literatură populară, rămîn la fel de prezente și în literatura cultă. Însăși tipologia literară a zgîrcitului sau a arivistului, care au făcut o îndelungată carieră în cultură, demonstrează elementele specifice care intră în fizionomia spirituală și morală a fiecărui personaj. Shylok este altfel decît Gobsek, iar acesta se deosebește sensibil de Hași Tudose sau Costache Giurgiuveanu. Bel Ami este altfel decît Dinu Păturică, iar acesta nu este la fel cu Iancu Urmatecu. Nici aceeași categorie socială nu este reprezentată prin trăsături identice în literatură, deși acestea, în mod firesc, nu lipsesc nici în acest caz, nici atunci cînd examinăm anumite tipologii sau teme literare. Tăranii lui Zola, Balzac, Reymont și Rebreanu sînt sensibil diferiți. Modificările de conștiință și comportament se pot produce și în aceeași arie de cultură. Ion și Petre Petre nu

seamănă cu Moromete, dar un anume fundal de informații ne duce spre același tip uman și social, întîlnit și în alte zone de cultură și în literatura română. Însăși preocuparea scriitorului pentru condiția umană care constituie o opțiune pentru anumite atitudini generale de comportament în fața vieții, a morții, a războiului sau alte situații-limită, nu scade coeficientul specific al unor literaturi naționale. Alte date în atitudinea în fața morții în poezia lui Eminescu, în comparație cu Lenau și Heine, așa cum alte elemente sînt polarizate în jurul motivului **florii albastre** la poetul român, decît la romanticii germani.

Dialectica aceasta a raportului dintre general și individual în creația literară înregistrează o mare varietate de nuanțe pe parcursul timpului. Scriitorii de formație clasică scoteau cu precădere în relief aspectul universal al unor fenomene, romanticii deplasează accentul spre faptul individual, iar prozatorii realști tind spre o exprimare cit mai elocventă a generalului prin particular. Epoca noastră a cunoscut diverse etape de resurecție a generalului, configurate fie prin preferința pentru alegorie și simbol, fie printr-o anumită abstractizare a realității, proclamată de adepții artei nonfigurative. Într-adevăr, arta abstractă, **antiteatrul și antiromanul** tind spre o anumită situare a omului sub o zodie existențială asemănătoare, eludîndu-se astfel factorii specifici ce intră în determinarea destinului unor popoare și a unor clase. Tendința aceasta de a realiza ceea ce Unamuno anunța mai demult, o literatură cu eroi fără patrie, fără sex, fără identitate, și-a făcut loc în anumite țări. Dar cine examinează cu atenție acest fenomen nu se poate să nu constate că la baza lui stau anumite cauze specifice societății de consum din țările occidentale, care are și ea anumite trăsături specifice. De aceea, în pofida unor teme comune, teatrul lui Ionescu este altfel decît al lui Pinter, iar acesta se deosebește de dramaturgia lui Albee. Un anume destin istoric comun al unor clase sau popoare nu este încă, după opinia noastră, de natură să înlăture specificul național din artă și cultură.

Este adevărat însă că acesta se manifestă altfel decît în veacul trecut. Indicii naționali din poezia lui Alecsandri și Coșbuc trimit spre o anumită onomastică și topografie, relaționate cu un comportament uman specific. În poezia lui Barbu, Blaga, Nichita Stănescu, Marin Sorescu indicii informaționali care trimit spre un anumit peisaj geografic pot fi mai reduși, dar spiritualitatea poporului nostru apare tot atât de pregnantă prin viziunea asupra lumii, prin comportament.

De aceea, dezideratul cunoscut al lui Goethe ca fiecare popor să-și aducă contribuția sa specifică la realizarea unui patrimoniu comun, denumit de el **Weltliteratur**, nu și-a pierdut actualitatea.

Noi trăim într-o societate cu anumite legi specifice, participantul la desăvîrșirea societății socialiste din țara noastră avînd o zestre spirituală imensă, într-o civilizație ce ne aparține. Consemnată de creația literară, ca și de alte arte, aceste fenomene ne introduc și ele în aria culturii universale prin anumite manifestări caracteristice. În felul acesta, umanismul socialist al culturii noastre se înscrie pe dimensiunile spirituale și morale ale națiunii române. Aceeași cale care a deschis porțile spre universalitate lui Caragiale, Eminescu, Sadoveanu, Arghezi, Blaga, Ion Barbu rămîne valabilă și pentru cultura noastră contemporană. Descinzînd din etosul nostru specific, din experiența umană pe care o trăim, susținută de autentice valori, literatura română își are locul său în muzeul imaginar al culturii lumii, numai în măsura în care reprezintă viața poporului nostru.

Romul MUNTEANU

TOAMNA POEMELOR ÎN PROZĂ Cîntarele mari

Calmul și masivitatea cîntarelor mari.

Intr-o dimineață de toamnă, cu soare strecurat prin geamuri curate și reci, te izbește din nou sunetul fierului sensibil.

Pasivitate fecundă. Dăruire de pămînt negru înmiresmat de bulbul cepei sălbatice. Dibuit este firul de aur în rădăcini.

Totul alunecă spre magnetul imensei potcoave hărăzite.

Și trebuie aceste vechi și încercate corăbii de cîmpie, minate din urmă de noaptea greierilor, burdușite cu griul și porumbul anului, să-și treacă iarăși fantasma, pipăind nevăzutele sarcini subpămîntene, pentru a-ți aduce aminte.

Poate ziua de naștere, miezul tainicului septembrie, acea speranță de solitudine rodnică, încercată lingă arbori și ziduri de piatră.

Dau sunet de clopot cîntarele mari.

Ofrande

Semne și daruri ni s-au trimis peste tot.

Un semnal înalt s-a aprins pe nevăzutele comori și pacea montană. E timpul rășinii de brad răspindite prin casele pline de dragoste. Ferestrele călătoresc spre miazănoaptea unui fum subțire.

Nimeni n-a fost uitat.

Ofrande prin piețe și gări. Te-apleci către roadele pămîntului și numele scris în coaja de ceară ți-l cauți. Reintîlniri cu vechi arome și dragi, uitate îndeletniciri în noaptea părinților.

Cade ușor, încordîndu-și arcul în aer, ultimul măr. Astănoapte mai plutea prin dreptul lunii, astăzi, în lumina de creștet de boltă abia îl mai vezi, profilat pe albastrele trenuri. Și ploile vor străbate prin tine pînă la el, de la răsărit spre apus, pe alunecarea orizontului.

Pasărea tace în golul mărit al fîntînilor.

Mina se apleacă încet spre țărîna, la cuiburi de flori, lingă șanțuri, și-n curtea vecină, din jocul și scinteierea degetelor se urcă o nesperată culoare în trandafirii palizi.

Legendă

Prin depresiuni, legănînd punțile, iarbă-nverzită a treia oară, iarbă de toamnă, verde pîlpîind pe uleiul pămîntului.

Toamna, în munți, nu se pierd fluiere. Iarba le dă înapoi. Nu uita, din cel de-astă vară, năpădit de furnici, a rămas doar osul. Iarba de toamnă îl păstrează și-așa.

Iarba de toamnă.

Amețitoarea turmelor.

Tot mai departe de casă ele se cațără, leneș pirjol și mai mult mîngiere prin mătasea mărunță. Clopote stranii le tulbură, ziua și noaptea, grumazul. Oricît de departe pierdute noi tot le-am găsi, drumul cel lung înapoi, staulul cald pregătît pentru iarnă, știindu-le bine.

Dar poate răsună în munți o lumină...

Se ridică în aer zvonul de clopote, la cotituri, lingă muchii de stîncă, adînc în inima lemnului curat și sonor după trecerea ploilor.

Bronzul aprins dansează cu sute de ochi.

Dar poate răsună în munți o lumină, noi înșine, atotștiutorii, să nu ne pierdem de matca străbună, de codrul, de riul, de piatra și carnea cea vie sfințită cu lapte, de ugerul mare și blind, de pîntecul rodnic, născătorul atîtor legende.

Drumuri de lemn și de aur

- „Adevărul crud e la Abrud“
- Meșterul se numea baci Pătru...● „Noi știm ce înseamnă să mergi pe jos“
- „Drumul era ca o baladă“
- În unele locuri fulgerele sînt de aur
- „Cu cît cărbunele e mai negru, cu atît pîinea e mai albă“

DAR adevărul crud e la Abrud“, spun localnicii, pentru că nicăieri Istoria Transilvaniei nu e mai grăitoare ca aici. Și timpul parcă și-a suspendat cursul, ca să păstreze ceva din vremurile lui Horia. Din orașul în care se poate intra pe oriunde nu se poate ieși pe sub „Poarta lui Prăpăditu“, poarta prin care au ieșit, duși în lanțuri, cu coroane de spini pe cap, spre Alba Iulia, Horia și Cloșca.

Meșterul care a făcut-o se numea baci Pătru, zis Prăpăditu, pentru cite i s-au tras de pe urma ei, căci cu „împărăția“ nu era de glumit. E un fel de arc de triumf, ce-i drept, prăpădit de vreme, dar și conservat de ea, cu o simbolică extrem de criptică.

Cele trei arcade, una mare la centru și două mai mici pe de lături, acoperite cu șindrili, se sprijină pe niște coloane pe care sînt încrustați în lemn balauri cu șapte capete de om, cu trup de șopîrlă și coadă de pește.

Un bătrînel, răsărit parcă anume de nu știu unde, și dispărut după aceea ca prin farmec, pe sub meri sau prin trifoi, îmi explică: „Vezi dumneata, balaurii-s trădarea, cele șapte capete de om sînt cei șapte care i-au prins pe Cloșca și Horia, iar coada de pește a balaurului arată că cei trecuți pe sub ea au fost născuți în zodia peștilor“.

Explicație simplă, metaforică și plină de sensurile unei prea puțin descifrate istorii.

Cum pe lingă această poartă azi trece și șoseaua, urcîndu-mă în prima mașină ieșită-n cale, m-am pomenit în mijlocul a vreo treizeci de oameni „echipați toți pentru subteran“. Stăteau tăcuți ca niște stane de piatră. Purtau salopete cenușii, bocanci grei, și pe cap caschete de pro-

tecție. Văzîndu-mă străin, unul mi-a cedat locul imbiindu-mă foarte scurt să șed.

— Bine, dar dumneavoastră mergeți la lucru!

— Și ce dacă, de-aia am oprit să te luăm, altminteri cum? șezi numa' liniștit, noi știm ce-i aia să umbli pe jos.

Mașina începuse să urce pe muntele Vulcan. Drumul era de baladă, și ți se părea că auzi cîntecul celor ce-odinioară colindau munții, cu ciuberele-n spate. În față și ceva mai departe se și vedea o căruță care urca spre Brad încărcată cu donițe și tulnice. Omul și caii s-au oprit apoi într-un loc, unde, spre surprinderea mea, am văzut cum se „hodoneau“: el cu picioarele-n sus într-un ciubăr, uitîndu-se spre cer, iar caii deshămați, pascînd pe-a-lături.

— De ce stă așa-n ciubărul acela?, i-am întrebant pe cei de lingă mine.

— Să doarmă mai bine, mi-au răspuns rîzînd minierii.

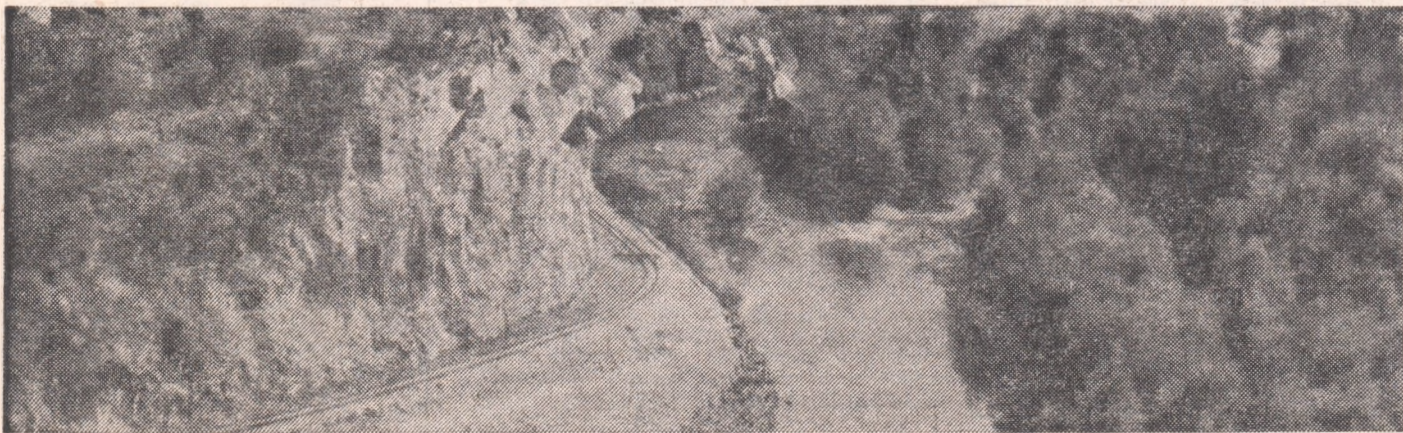
Muntele se numește Vulcan, îmi spusese neau moșii, pentru că mereu „vulvuje“ ceva în măruntaiele lui. Virfu-i de var și potecile, pline de șerpi veninoși. Nu poți ajunge sus decît cu mare greutate, dar o dată ajuns, uiți de toate prin cite ai trecut.

Dimineața, pe el îl scaldă soarele mai întii, apoi urmează Detunata, Găina, Biharia și Muncelul. Din virful Vulcanului se vede bine spre Brad, orașul Aurului, și spre toate izvoarele Crișului Alb. Alesesem bine intrarea. Drumul pînă la Gura Barza, localitate unde se prelucrează Aurul, mi s-a părut foarte scurt și nu știam între ce să mă împart: să ascult poveștile celui de lingă mine sau să privesc peisajul.

Povestirile erau majoritatea legende, iar veșmintul vegetal al locurilor, adevărată tîndră de crai.

La Gura Barza, directorul întreprinderii miniere m-a încredințat unui subaltern care să mă conducă peste tot.

Am intrat sub pămînt pe la Barza, pe orizontul odinioară numit „Victor“, împreună cu un grup de mineri. La intrare toți își urau noroc. Mi s-a explicat că aceasta se întîmplă din pricina temerii de neprevăzut, care de altfel îi și face să trăiască încă într-o lume plină de mituri. M-am gîndit atunci fără să vreau la efectele pe care le produce în cultură concepția unui spațiu boltit. Spre deosebire însă de tipul oriental, de exemplu, al culturii arabe, predominant de această categorie stilistică, tipul de miner din munții apuseni pendulează între două spații:

Valea Crișului

Cascada Zugaia din Munții Apusenii

unul, cel boltit, în care lucrează o treime din zi, și celălalt, cel mioritic, în care trăiește tot restul timpului. De unde, firește, și consecințele pe plan cultural al acestei pendulări. De pildă, un cîntec sau descîntec de mineri sună așa :

„Sfinte soare
sfinte domn mare
cu patruzeci și patru de răzișoare
patru ține-le ție
patru dă-mi-le mie
două să le pui
în umerii obrazului
să-mi lumineze adîncul pămîntului...”

Evident, deci, că într-o atare concepție omul apare ca purtător de lumină de pe un tărîm pe altul.

Am umblat prin galerii nu numai în lung și-n lat, ci și în sus și-n jos, și cruciș și curmezis (vorbele acestea aparținînd celor ce voiau parcă să-mi spună că nu există dimensiuni spațiale pe care ei să nu le fi parcurs).

Dedesubtul era într-adevăr un adevărat furnicar, un du-te vino pe toate dimensiunile unui spațiu în care se umbla numai în salopete și cu lămpi de carbid în mînă.

Munca e impresionantă ; cu cît cobori mai adînc, căldura, umiditatea și presiunea se întesc ; deși se face cu mijloace foarte moderne, în unele locuri e destul de anevoioasă. Oamenii păreau statui de Barlach. Pe pereții străluciau geode, grupuri de cristale, adunate anume parcă la sfat într-un timp eminent mineral ca să completeze decorul. În unele locuri „fulgeră” chiar tunete de aur, adică filoane al căror traiect era aidoma cu cel al tunetului din timp de ploaie. Spectacolul e de-a dreptul fascinant și nu te mai miri cum, pe vremuri, hoții ca Totul din Ormindea nu se temeau să coboare chiar o sută de metri pe frînghie prin puțurile de aerisire ca să ajungă la filon. De altfel, poveștile cu furtul de aur dăinuie aici încă de pe vremea romanilor. Ba mai mult chiar, numele de **lătină**, dat invadatorilor, se datorează poftelor acestora de a pune mina pe tot ce lucrește.

„Să-ți păzești maică podoabele de lătinile din satul cutare”, mai spun și azi unele mame fiicelor lor cînd se duc la petreceri mai jos de Hălmagiu și mai în sus de Șoimuș.

Continuînd drumul, am ajuns cu vagonetii de minereu din nou la suprafață. O dată scoasă afară, piatra e dusă la moară,

apoi, după măcinare, e transportată cu funicularul la șteampuri. Aici făina de minereu e bătută cu apă și lăsată apoi să curgă pe niște tăvi uriașe, acoperite cu mercur, pe care se face propriu-zis amalgamarea. Amalgamul e ras apoi din cînd în cînd de pe tăvi și dus la cuptoare unde se arde. Cînd îl vezi cum scilipește, uiți orice necazuri, spun cei ce-l minuesc. Obținerea lui în stare pură are însă ceva din geneză. Participă la acest proces și Todorul Medrii din Ocșor, care bagă pe moară, și Ion Juga din Ormindea, care sfredelește roca, și Ilia Lali de peste Criș, cu care, lingă șteampuri, nu te-nțelegi decît prin semne, și Petrica Ilie, și inginerul Bîntu, și toți cei care cu mic cu mare se scoală cu noaptea-n cap s-ajungă fără întîrziere la șut. Un întreg organism pentru ca la urmă să iasă „din scutece de minereu”, nou-născutul bulgăr de aur destinat tezurizării.

La suprafață, pînă nu departe de Gornul lui Horia, la Mesteacăn, drumul pe unde intră-n adîncul negru străbate din nou un peisaj mioritic. Toate satele din jur poartă numele animalelor risipite din turma miticului păstor care, incîntînd firea cu fluierul, a fost răpit la cer. Într-un loc s-a oprit vaca, și satul Vaca se numește și azi, într-altul juncul, într-altul scroafa, iar capra la Curechiu.

Din satele-acestea sînt toți cei ce-au coborît și-n adîncuri, nepoți și strănepoți din bunici și străbunici.

Exploatarea de la Mesteacăn e una dintre cele mai moderne. Inginerul Pag imi dă toate explicațiile, neuitînd să sublinieze însă mereu faptul că aici e mai greu chiar decît la mercur. Și-ntr-adevăr, cu toată uriașa modernizare, praful de cărbune te cernește. Încăpășinarea minerului aici e însă și mai mare, pentru că retribuirea e pe măsura efortului. „Cu cît e cărbunele mai negru, cu atît pita e mai albă”, spun ce-i ce-l sapă, și minunea e că, la ieșirea din mină, dinții acestora strălucesc mai albi ca ai oricui.

Soarele-i îmbie cu alte priveliști și grija sapei, a coasei sau a culesului de-acasă nu-i lasă de loc să se-ntristeze sau să se simtă obosiți. Și așa-s mereu de veacuri, acești „guzgani” ai Apusenilor peste care vremea se scurge ca apa, și pe care „Poarta lui Prăpăditu” îi păzește de toate relele.

Marcel PETRIȘOR

SZEMLER Ferenc

ÎN FIECARE ZI

**În fiecare zi
să faci ceva ! Măcar
un fir de pai să pui în snop !
Măcar un pas să faci
spre culme ! Să durezi
un pod ! Să tai un drum
prin codrii neumblați !
Să făurești
încă o locomotivă electrică.**

**Să scoți pălăria
în fața unei femei. Ori
să iei de mînă un copil. Un
steag să-nalți, să fluture-n vînt
Și un chiot larg să scoți
ca nici prin gînd
să nu ne-ncerce, înciudată,
lîncezcala.**

In românește de Constantin OLARIU

Ideograme

Cuiul lui Pepelea

Pepelea nutrește sentimente paterne față de cuiul său. Toată ziua îl îngrijește, îi dă ocol, îl dezmiardă. Îi parfumează floarea, ca să nu se roadă. Îi bate cuișoare impregur, ca să-i fie de urit.

Dimineața, cum se scoală, prima lui grijă e Cuiul. „Ei, copile, cum ai dormit ?” Cuiul, ca băiatul, răspunde după împrejurări : Odată, bine, altădată, așa și așa, altădată că l-a deranjat o muscă, altădată că a dormit bustean.

După ce îl sărută părintește cu un suav ciocănel de salon, Pepelea intră în vorbă cu peretele. „Ei — zice el — cum se mai comportă băiatul ? Nu vă dă oareșcari dureri de cap ?” „Deocamdată nu, răspunde peretele. E copil de treabă. Silitor, la locul lui. Nici nu se simte, zău”.

Mulțumit, Pepelea își indeamnă Cuiul cu vorbe blajine : „Așa, băiete, așa. Îmi place să aud că osteneala mea nu e zadarnică. Cîsteste în continuare peretele și iubește-ți gzura care ți-a dat-o Soarta. Am auzit că vă îngăduiți bine unul pe altul”.

Data viitoare, Pepelea vine cu o apărătoare de muște : „Cuiule, Cuiule, Cuiulețule, Cuiulețule, Cuiulețule ! Pironașule, că altfel nu-ți pot spune. Cum ai dormit ?”

— Bine, răspunde Cuiul.

— Ei, zice Pepelea, nu strică să stau de vorbă și cu gaura nișel. Bonjur, domniță. Cum te împaci cu Cuiul ?

Domnița izbucnește în lacrimi.

— Auleu, măgarule, ai maltrat-o, poate.

Cuiul tace milc. După un bun ropot de plîns, Gaura își descleștează, în sfîrșit, gura :

— Ia-l pe Barbă-Albastră de la mine. Scapă-mă, Doamne, de Don Juanul. Decît cu un asemenea cui în inimă, mai bine mă spînzur.

— Dar ce s-a întîmplat cu voi, fetișo ? întrebă Pepelea. Cuiul tatii, ai călcat cumva pe de lături.

— Pe de lături ? face Gaura. A făcut peretele ciur de cînd ai plecat dîmneata. Azi la vecina, miime, de aici a treia gaură, poimîine în gaură de șarpe. Intră și nu mai vrea să iasă. Toată vremea umblu cu cleștele după dînsul.

— Bine, băiatule — a spus atunci Pepelea — de asta te-am avut eu ca pe ochii din cap ? De asta te-am dat la școală ca să înveți și tu cuneiformele ? De asta te-am scuipat eu în virf și pe urmă te-am ciocănit cumsecade și te-am bătut și te-am dezbătut ? Ei bine, nu vreau să mai știu de tine.

Acum două zile mă văd cu bătrînul Pepelea. Cum mă zărește, mă trage de o parte și-mi zice :

— Fătul meu, m-a ajuns vremea. Mare lucru n-am făcut eu la viața mea, dar tot am agonisit ceva : cuiulețul ăsta. E fir ca o obsesie : dacă intră unde-i place lui nu-l mai scoți cu una, cu două. Tine palma. Și mai ia și apărătoarea asta că e cam rău de muscă. Să-l stăpînești sănătos.

Și s-a topit Pepelea lăsîndu-mă singur cu Cuiul. Toate-s bune, dar eu locuiesc în bloc și cuiul ăsta văd că nu știe de glumă.

Cezar BALTAG

Voi, care vă găsiți astăzi pe băncile școlii, constituiți schimbul de mîine chemat să continue cele mai înalte tradiții revoluționare de luptă socială și națională ale partidului nostru, de luptă pentru socialism.

NICOLAE CEAUȘESCU

CETĂȚI UNIVERSITARE

La începutul lui octombrie l-am ascultat pe tovarășul Nicolae Ceaușescu vorbind studenților la adunarea de deschidere a noului an universitar. Știam că pentru mulți adevărata luptă cu viața începe chiar în acele superbe clipe. Secretarul general al partidului venise să vorbească unor oameni maturi. În miezul acestei toamne încărcate de metale nobile, am avut bucuria să ascult, ca de altfel milioane de tineri și vîrstnici, îndemnurile la virtute, la muncă și înălțare a prestigiului patriei ai cărei arbori puternici sîntem. Un mare om al secolului nostru se adresa unui personaj puternic, nobil, în care trăiesc idealuri și mari fapte viitoare: studentul El se adresa viitorului și prezentului în aceeași clipă: vorbea unei mulțimi care-i aștepta în urale glasul cald, pilduitor. El gindea la viitorul țării, al societății, la viitorul tinerilor.

Nicicînd ca în anii noștri universitatea și tinerii nu s-au bucurat de o atît de înaltă cinste. Increderea neîmurmurită, largul interes arătat ne demonstrează încă o dată faptul că studentul își are rostul său precis în mersul societății, că el este o forță deschizătoare de mari căi spre prosperitate, spre fericire, spre libertate. Studentul este un personaj al cărții fierbinți care astăzi se scrie de către milioane de oameni cu sentimentul dîrzeniei, al corectitudinii și cinstei. Studentul de azi va fi mîine el însuși muncitor de

înaltă calificare al ogoarelor și uzinelor, inventator al mașinilor viitorului; el este și va rămîne mereu strălucita expresie a omului însetat de frumos, pasionat de știință și filozofie. Dar iată aceste vorbe izvorite din tumultuoasa cronică a zilei de 1 octombrie 1971: „Voi, care vă găsiți astăzi pe băncile școlii, constituiți schimbul de mîine chemat să continue cele mai înalte tradiții revoluționare de luptă socială și națională ale partidului nostru, de luptă pentru socialism; voi va trebui să asigurați dezvoltarea mai departe a forțelor de producție, perfecționarea relațiilor de producție și a întregii activități economico-sociale, ridicarea patriei noastre pe noi culmi! Vouă vă va reveni sarcina de a ridica România pe culmile civilizației moderne, pe culmile luminoase ale socialismului!”

În octombrie, țara, tineretea sînt în mare sărbătoare. Cetățile universitare au primit înalți oaspeți, conducători ai partidului și statului, la Craiova, Timișoara, Brașov, Galați, Tg. Mureș, Iași și Cluj. Cuvîntul lor s-a făcut auzit, simțit și primit cu deosebit respect. În acest octombrie, în diminețile în care orașele își poartă cu mîndrie ciorchinii de sentimente ai tineretii, să ascultăm muzica plină de sunori fericite: Estudiantina

AM bătut deseori cărările țării. Cîți nu facem la fel, cuprinși de patima călătoriei și a cunoașterii locurilor pe unde minți luminate au purtat în spate anii luminelor fără asemănare ale veacurilor românești! Eram student și ardeam de patima de a ști toate bucățile acestui pămînt și orașele și satele presărate ca niște semănături miraculoase prin munții și pe văile cu turme albind vara și toamna, primăvara, ori cu zăpezile venite în revolte de viscole la început de ianuar. Așa am cunoscut bătrînele cetăți de cultură românească, în pelerinaj, deseori numai din dragoste și bucurie de a mă afla prin locuri pe unde bătrînii noștri puseseră temei literelor române. De atîtea ori am luat drumul spre nord, către Iași cu cer dulce ca mustul de strugure, de atîtea ori am mers către Clujul care îmbrățișa cu fiecare primăvară mai tainic apele Someșului, spre Sibiu care prin ochii acoperișelor sale mă privea cu înțelegere, ori către Timișoara...cetăți fericite care, alături de București, aveau faime și blazoane, străzi cu nume celebre, tradiții. Mulți au rămas în cărți și pe ziduri, cu numele, cu faptele, cu anii lor; mulți s-au numit profesori, mulți poeți, și doctori alții, mulți au cercetat și citit în izvoarele noastre românești, întretinîndu-le curgerea, îngrijindu-le albia. Unii au ridicat orașe noi și fabrici, uzine, alții în nestinsele glorii și-au pus coroanele revoluției. Semnele trecerii lor au rămas prin Moldova, prin Transilvania, prin Argeș, pe Bărăgan: pe oriunde strămoșii călăreau prin falnice păduri de griuri, prin livezi grele de rod.

Și astăzi, n-aș vrea să vorbesc despre cifre și despre răceala lor, ci despre tinerete. E atît de greu să vorbești de vîrsta în care locuiești! Zi de zi se aud tainice și fericite schimbări: știința, cultura în general au bătăi de pasăre fermecată și liberă. Milioane de oameni învață și acest lucru spune totul despre prezent și viitor, despre Universitatea anului în care scriem aceste cuvinte.

Cînd am bătut la ușă

Am iubit Ardealul înainte de a-l vedea, am iubit țara Ardealului și munții Bihariei și temeiurile sfinte ale țării din Nord, pe unde se aud acele cîntece superbe, care mă făceau să cred de multă, îndelungată vreme că oamenii de pe acolo fuseseră stăpînii unei mări. Am iubit țara de dincolo de munți așa cum ea mă iubea cu toate brațele pe mine; aveam mulți orienți și deseori mă miram cum se făcuse oare de veniseră toți în lumea mea de dincolo de munți? Eram doar elev printr-un

tîrg încărcat de veacuri și fost curte de scaun domnesc, cînd unul dintre prieteni, fost pădurar și minier prin munții Apuseni, poet distins și frate înțelept, mi-a spus să vin într-o zi să-l întilnesc fiindcă trebuie să merg cu el undeva, unde poate voi ajunge prea tîrziu.

M-a dus la Facultatea de limbă și literatură română, undeva într-un amfiteatru enorm (mai tîrziu aveam să aflu că e cel mai mare amfiteatru și poartă un titlu care-mi amintea o proaspătă formulă geometrică: R III). Călcăm pentru prima dată printre tinerii care puneau la cale întilniri și discuții literare, cafele, lecturi barbiene. Acolo am cunoscut-o, cred, pe Gabriela Melinescu, suava stăpînă a tîrimurilor bobinocarilor.

Prietenul meu m-a rugat să rămîn, fiindcă va ține cineva un curs; să mă mișc cît mai puțin, să nu rid cumva. Să fiu neauzit ca o muscă și să mă ridic în picioare, să nu fac ca alții care rămîn jos, fără respect, cînd va sosi omul acela. El îmi spunea că tocmai fugise de la niște ore, ca să-l asculte, fiindcă e un maestru neîntrecut, cu o voce superbă, de violină care cîntă în grădini ori pe pașii de țară, cînd bate vîntul. Cînd ai să vii aici la facultate, îmi spunea, așa o să îți se întimplă și ție; vei veni să-l ascuți, dacă nu cumva... dacă nu cumva...

Maestrul a venit: avea ceva de vijelie, dar ceva de vijelie care se potolește ori abia începe. Avea un glas cu un accent ascuțit și parcă spunea mereu poezii; nu mai auzisem un om care să vorbească atît de frumos, să se îmbrace într-o mantie de cuvinte legate atît de strașnic; era ca o pasăre puțin îndurerată și tocmai aici cît era de interesant (capul său cu nas acvilin parcă avea o leaănare), iar aripile ei se terminau cu degete care sfîșiau prin aer armonii secrete. Ședeam aproape de el; m-a privit de cîteva ori atent și eu l-am privit încăpăținat în ochi. Îi place de tine, îmi spunea prietenul din Biharia; să nu-ți aoleci privirea, fiindcă are să se supere. Fii încăpăținat. D-lui profesor Călinescu îi place cînd îl înfrunți cu privirea și nu te mai uită niciodată. Profesorul a spus atunci, în treacăt, cîteva vorbe despre Ardeal și despre Școala Ardeleană, despre ilustrații ei oameni și atunci, ascultîndu-l cum vorbea, mi-am închipuit Ardealul în-tocmai cum îl preamărise Bălcescu, iar în mijlocul lui zăream Blajul, așa cum îl văzusem într-o icoană pe sticlă în casa unui pictor: oraș strălucitor, cu turla aurite, semn al puterii culturii și cîmpia, Cîmpia pe care oamenii o numiseră a LIBERTĂȚII.

Mi-am mai închipuit în voie cîte ceva despre satul rătăcit pe undeva, nu departe, despre Lancrămul lui Blaga, despre Clujul fabulos pe care aveam să-l iubesc mai tîrziu, despre Brașovul prin care cîndva se pierduseră pașii multiubitului cîntăreț de strană și poet desăvîrșit, Anton Pann.

Aceea a fost prima zi de studenție, cred; deși nu-mi dăduse nimeni calificativul de student, mi-l luasem eu singur, știind că mă voi întoarce la timpul potrivit acolo. Cînd am sosit și am bătut la ușă, d-l profesor Călinescu era suferind; în anii următori el nu a mai spus decît poezii. A fost prima și ultima oară cînd l-am văzut.

În zori ningea pe Copou

Călcăm cîndva pe meleaguri înflăcărâte de revoluții și explozii florale tîrzii; mișcări omenești, puternice și necesare, se auziseră prin aerul cucerit de evenimente. Universul acela îmi trezea amintiri, deși știam că mă folosesc de amintirile altora. Cu siguranță aveam amintiri despre oameni pe care nu-i întilnisem niciodată.

Niciodată? Imposibil. Cît e de plăcut să fii în stare să ai senzații privind locuri care au aparținut cu aer, cu miresme, cu timp unor oameni despre care știi atîtea lucruri! IAȘII, cetatea din nord îmi fericise cîndva clipele studenției. Călătoream cu un anume scop prin tîrgul Cucului, urcasem în turn, mă aplecasem puțin către zările cucerite de lumea modernă: de-abia văzusem bojdeuca lui Creangă, de-abia călcasem prin Copou; da, acolo voisem să pot zbura, să nu ating decît cu privirile locurile, da, voisem, să știu a zbura... dar atinseam pietrele și n-am avut curajul să stau sub teiul acela bătrîn, îmbrăcat în cojoc de fier și ciment. Atunci teiul se legăna și primea pe sub propriul său aer miresme de toamnă, semn că totul e curgător, auriu, roșu, violet de Parma. Era atît de bătrîn teiul și avea crengile așa de legănătoare, precum amintirea care bătea în mine ca o mină ușor la ușa unei căsuțe în care intri sfios și întrebi dacă nu cumva stăpînul doarme, ori a plecat undeva, departe, în pădure, să taie lemne și flori pentru iarna care va să vină, ori... Atîtea cuvinte se vor aduna acum și nu vor avea, mă tem, vîlvătaia acelor flori care umblau pe dealul Copoului atunci, insingerate, semn al unei cumplite strigări rostite peste dealuri și munți. Știam de mult că uneori, seara, visul unei statui pleacă din București, fermecat bate recorduri de aer și spațiu și se preumblă pe dealul Copoului dînd bună-seara, șoptind noapte-bună, inspectînd tîrimurile de dincoace de moarte, așteptînd ca teiul să clipească o dată și încă o dată și să întrebe cu foșnetul la pămînt: Mihai?

Adeseori în anii studenției am văzut statuia lui Anghel plecînd din fața Ateului, pe seară, mai după amurg. Seara cînd oamenii uită de statui, cînd se sărută studenții îndrăgostiți din bătrînul București, cînd oamenii ascultă corcete celebre, atunci cînd cei mai mulți se odihnesc, adorm cu o carte alunecîndu-le pe piept, făcusem un pact cu un student

ieșean (un bun și rătăcitor prieten care închina poezii unei fete, născută pe malul mării, care avea să-i devină soție) și tocmai în urma acelei înțelegeri mă aflam la Iași; să-l întilnim seara pe Eminescu în dealul Copoului. De multe ori îl zărisem plecînd, de multe ori prietenul meu îl văzuse venind, trecînd în sus, pe lingă universitatea ieșeană, cu pași rari, tot cîntînd, tot legănîndu-se ca o văpaie de bronz, tot semînînd semințe de flori pe margini și prin livezi de aer. Alteori am aflat că pleca și nu se arăta pe acolo, semn că innopta în locuri unde era foarte greu să ajungem deodată, și ce să mai spun, cred că el călătorea prin *dulcea Românie*, prin locuri doar de el știute cu exactitate de ceasornic solar, prin tîrguri pe unde hoinărise cu trupe de actori, prin porturi, hamal al literelor române, prin sate și munți, în spate cu desagii grei de doruri românești.

Dept este că într-o seară sute de studenți îl așteptau în Copou; auziseră de undeva (cineva dintre noi divulgase secretul!?). Nu-i rosteau numele. Cei care se adăugaseră pe neabgate de seamă, trecătorii, îndrăgostiții, credeau că este vorba de trecerea unei comete, ori de sosirea unei mari personalități. Sigur, va veni, șopteau ei, și era o seară caldă de parcă toamna iarăși se rătăcise pe valuri ciudate, coborînd în lîngă turmelor de oi, din munții înspăimîntați de furtuni.

În zori ningea pe Copou.

„Gaudeamus”

Cineva, dulce pasăre, veni cu o floare și descuie pe dată ușile toate de parcă dincolo de ele erau grădini înveșmîntate în triluri de privighetoare. Cineva crezuse că orice cheie se potrivește la poarta grădinii încărcate de lumină, grădina pe pașiștea căreia pașii celebri trecură; în mîna sa cheia se prefăcuse în foc. Plîngea și rîdea cineva care scăpase deodată de adolescență și se privea în oglindă de arborii înfloriți în lacul grădinii. Ah, cine-l bătuse pe umăr cu atîta artă încît să creadă în vise? Profesorul îi atîngea umărul, ca o flacără, îl privea de parcă-l cunoștea de mult, din copilărie, sau poate...

— Maestre, în cartea mea de cetire... Îngăimă cel care abia-și rătăcise adolescența undeva prin murmurătoarea cetate, maestre.

Da, nu, a fost doar vîntul care a trecut ca o părere, semn că în ziua în care cîștigi bătaii te poți bucura de flămuri și idealuri. Și totuși luă poziție față de suflul său cutremurat de atîtea întimplări. Văzu mii de tineri urcînd deodată pe străzi bătrîne, înfășurați în roșii mantii, cîntînd un cîntec bătrîn, un poem în latină pe care poți regreta că nu îl cunoști: „Gaudeamus”. Mulți zîmbeau neștiutori ca la fotograf, mulți veniți dinspre pădurile pămîntului românesc, fii de țărani de prin văi și de pe coline pe unde deseori vînturi mari trec și aduc vești și imnuri, fiii șantierelor

și ai uzinelor, cu amintiri bogate cum sînt primăvara crengile de flori albe și roz, pure.

Mulți nu văzuseră niciodată turnul cetății și abia așteptau să soarbă apă din fîntina care se spunea că aruncă prin cinci guri stropi de rouă și de înțelepciune. Unii gîndeau la ultimele pagini trăite ca într-un roman patriarhal, la vinători mărețe și pline de fast, alții la prima lor dragoste, țînîndu-se naivi de mină, alții cu gîndul să nu se rătăcească. Cei care peste ani întîrziaseră puțin, vorbeau acum cu mare siguranță despre timp și spațiu cum ai vorbi despre un stol de păsări ce nu se duc nicidecum spre alte tîrimuri. Desigur, șoptea un blond din nord, mai fericit voi fi, cu mult mai fericit, în clipa-n care-n turnuri mari cu ceas vor bate clipele vestirii atît de mult rivnitei vieți; nu-i nici un rău dacă de azi voi crede despre mine că sînt un învățăcel ilustru. Și totul va fi bine dacă voi avea puterea să rămîn și dincolo de studenție ilustru-nvățăcel.

ALMA MATER!

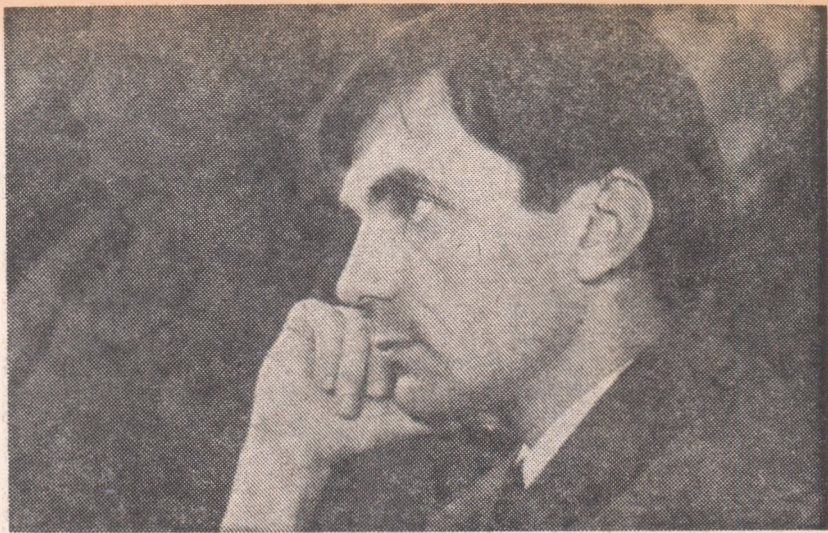
Studenție, călătorie în care descoperi lumea

Îmi plac toate călătoriile în care mă avînt. Aventurier? Nu aș spune cu toată seninătatea cerului meu lăuntric, că nu ar trebui să-mi bat cei doi nori care nu se tem de mine și mai pot din cînd în cînd să arunc niște gînduri de ploaie. După o ploaie totdeauna se-naltă roduri mari și de ce nu m-aș bucura? Nu pot fi toate lucrurile împlinite așa cum îți-ai propus de acasă. Viața trebuie întreținută cu măiestrie ca o flacără. Cu ce începe ea? Cu copilăria, cu școala. Studenția, ah, ce pas luminat; cu certitudine e un castel fericit către care foarte mulți aleargă. Cei care cred că înăuntru există un muzeu al lumii de la începuturi reușesc să intre înăuntru, și să încerce a descifra tainele așezate în rafturi, împodobite cu tonuri roșii și albastre, galbene, ca în veșmintele toamnei. Se întimplă deseori să cauți, ca în orice muzeu, bogății vizuale, să treci de lîngă ele și să nu le vezi, într-un astfel de ciudat muzeu ce-ți poate rămîne de făcut decît să redescoperi lumea și viața și mărețele, nedeslășitele fapte, întelegîndu-le?

Studenția are în ea și un dram, o aură de aventură, de poezie lumească; nu-mi pare rău de ceea ce nu a fost, fiindcă tot ceea ce am văzut trecînd prin anii aceia era minunat. Numai aducerile aminte cîntăresc cît un bulgăr fermecat care-mi poate întreține arderile, numai prietenii legate mă pot feri de deznădejdi, de singurătate. Îmi plac, cu patimă, toate călătoriile în care mă avînt, poate fiindcă totdeauna cred cu nețărmurită bucurie în ele.

Dumitru M. ION

DOUĂ SERII DE IARNĂ

● Paginile care urmează prezintă un fragment din cartea prin care Romulus Rusan trece din cimpul literaturii de transcriere în acela al literaturii de ficțiune, acolo unde realitățile tulburate de ochiul autorului se adaugă ochiului autorului tulburat de realitate. Este romanul unor destine contemporane în lupta cu lumea și cu propria lor sensibilitate, căutând numai să trăiască, ci să și înțeleagă, încercând nu să se apere, ci să se dăruiască. Este un roman al altruismului recăzând mereu în sine, dar înălțându-se mereu spre solidaritate umană, spre contopire. Drama unui geolog, disputat simbolic între munții care ascund minereuri și orașul care conduce cercetările, devine planul de întretăiere a numeroase traiectorii de vieți, sentimente și idei, desenând epocii un peisaj sufletesc pe care ani de zile reporterul îl strinsese dincolo de pagină.

AJUNSESEM lângă micul spital al Atelierelor, o clădire veche, fără nici un stil, în geamurile căreia zărisem de atâtea ori bolnavi, nebărbierii și surmenați, pe ale căror halate vișinii emblema cu aripi a căilor ferate părea un blazon nepotrivit. Clădirea era puțin ieșită din perimetrul întreprinderii, ca un pinten trântit în acel punct parcă anume ca să încerce sistematizarea și să stranguleze fascicolul de linii care părăsea orgolios gara apropiată. Mi s-a spus că odinioară fusese aici tocmai clădirea gării de mărfuri și că scăpase de demolările succesive, dându-i-se mereu alte și alte întrebări.

Acolo, dincolo de gardul verde, metalic, era de fapt triajul, cu megafonele lui tabagice, cu mormăitul lui difuz, cu vocile lui plictisite, venite parcă din altă lume. Cu acele felinare putrede (noaptea) și acele albe, dreptunghiulare pietre (ziua), împrăștiate la întâmplare printre linii, și care în prima clipă te fac să crezi că traversezi un straniu cimitir. Exact când ajunsesem sub geamurile spitalului se auzi de undeva semnalul ascuțit al orei exacte, dar tocmai în intervalul, parcă dilatat de obișnuință, când crainicul urma să spună de ce a fost vorba (nici acum nu știu, fusese opt sau nouă — sau poate opt și jumătate?) un tren de persoane trecu prin apropiere și acoperi totul cu zgomotul său zgrunțuros, înfundat de nămeții pe care îi despică.

Am apucat să constat doar aspectul neobișnuit al trenului, atât cât îmi îngăduiau să văd semafoarele divers colorate din triaj: ferestrele erau complet pustii, înghețate, opace; ici-colo, câte un petec de geam, topit de respirația vreunui călător (sau mai degrabă a unei fantome?), lăsa să se deslușească becurile slabe de pe culoar; cornișele de tablă ale vagoanelor, roțile și scările erau ferecate literalmente de promoroacă și de țurțuri murdare, încât trenul părea că vine, sigilat de ger, de undeva din infinit și că merge nu mai aproape de un alt infinit posibil.

Atât am reușit să disting (și de fapt am reconstituit PE URMA că distinsesem) când — o dată trenul înghițit de întuneric, balansându-și doar lampa roșie a ultimului vagon în ochii mei plictisiți de asemenea spectacole — auzii un țipăt lugubru, de fapt un fel de mieunat straniu

și îngrozit, un fel de glas al morții, venind de undeva din preajmă, dintre șinele înghețate și lucioase, dintre nămeții sfericeți de macazuri, dintre lămpile acelea joase, de un albastru lichid, care anunță apropierea marilor gări.

Am ciulit urechile să aud repetându-se țipătul, dar nu-mi mai rămăsese să aud decît o tăcere cumplită, nici măcar radioul nevăzut și megafonele triajului nu se mai auzeau, și atunci a trebuit să mi-l imaginez, să-l reconstitui, nu fusese un țipăt de fapt, nu fusese nici mieunatul acelei pisici livești, pe care numai înfățișarea trenului mi-l sugerase, fusese poate o tinguire sfișietoare, putuse să fie un adio, un ajutor, sau o altă chemare a sorții, un semnal care nu fusese trimis de nimeni, ci mă chema PE MINE, al cărui singur rost fusese de a mă chema pe mine într-acolo.

Am aruncat o privire spre ferestrele spitalului, altădată pline, cum vă spuneam, la orice oră, de siluete bărbătești: acum erau complet pustii și somnolente. Nu se vedea nimeni care să fi cerut ajutor sau care să fi auzit acel strigăt. Asta m-a întărit în convingerea că eu fusesem cel chemat, că eu eram singurul responsabil de cele ce se întâmplaseră sau urmau să se întâmple și, ca întotdeauna când constatam că am un rost foarte exact în lume, vă mărturisesc că m-am bucurat, într-un anume fel, și am apucat-o hotărît peste liniile înghețate, ajutându-mă cu mâinile să sar gărdulețul de sîrmă de sub fațada spitalului, gărdulețul dincolo de care începea triajul.

Nu mai știu cît am rătăcit, zăpada era înghețată, fiecare pas era problematic și starea neobișnuită de calm ce mă cuprinsese, combinată cu conștiința că trăiam o întâmplare excepțională și că ar fi trebuit în consecință să fiu emoționat, schimba total dimensiunile normale ale timpului. De câteva ori am fost derutat, marcatele negre, metalice, de lângă macazuri mi se păreau tocmai ele a fi fost ceea ce căutam, ceea ce acum știam dinainte că voi găsi, acel lucru implacabil destinat mie, a cărui rostire mă încrîncenam cu voluptate s-o amin, deși îl presimțeam cu precizie, dar voiam să las totul pe seama inevitabilului de care mă apropiam.

Lîngă linia a patra, chircit pe zăpada murdară, am găsit corpul. Cu fața la pămînt, parcă mușcînd din zăpadă. Era o femeie tînă, am privit cu o spaimă bruscă zăpada, nu era nici o urmă de sînge, am întors capul fetei, și mi-au venit brusc în minte toate scenele din cărți și filme în care doctori improvizăți pun la gura omului întins o oglindă, dar mie mi s-a părut o soluție penibil de convențională, nici în aceste clipe îngrozitoare mea teamă de ridicol nu voia să mă părăsească, i-am căutat înfrigorat pulsul, bineînțeles că nu l-am găsit, atunci am deschis aripa ferfenițită, cu nasturii rupți în tîrîre, a paltonului, inima bătea abia perceptibil, dar bătea, rochia era înghețată, zăpada se topise întii în contactul cu trupul și acum înghețase din nou, am simțit cum mina mea înghețase și ea în scurtul răstimp de cînd o scosesem din mînușă, și am înțeles fulgerător de conștient

ce trebuie să fac, am luat trupul în brațe și, dibuind cu pași mari și precauți zăpada înaltă, am ajuns cu el în dreptul grilajului verde.

Aici am înțeles, cu aceeași clarviziune ciudată, că nu voi mai putea răzbi singur, am încercat la repezeală să fac un bulgăre de zăpadă, dar zăpada era tare, am găsit o bucată de gheață, două, trei, și le-am aruncat în ferestrele spitalului, câteva capete s-au ivit în chenarele slab luminate, le-am spus strigînd despre ce e vorba. N-au înțeles și a trebuit să deschidă ferestrele, lăsînd să bufnească afară valul de vorbe al radioului uitat.

DUMNEZEULE, o cunoșteam! De la întâmplarea aceea din munți cînd mă salvase bietul Stan, colegul meu care peste cîțiva ani avea să moară, alcoolic, într-un sat din Cîmpia Transilvaniei, fără ca eu să mă fi învrednicit pînă azi să aflu adevăratul motiv al morții sale. Fata aceea brunetă, dușmănos de abstrasă, care, ținîndu-l strîns de braț, parcă l-ar fi muștră (amestec tulbure de fetie și căsnicie, de candooare și autoritate) că-și pusese viața în primejdie pentru a mea. Țin mîntre ca acum, devenisem pe urmă laș, frica de moarte mă trecuse ca printr-o electrocutare. Vorbeam poticnit, vocea îmi rîdea din cînd în cînd, ca a copiilor cînd plîng prea mult fără a mai avea motiv și resurse, numai în virtutea inerției sau din încapăținare. Picioarele mi se sleiau, scăpîndu-mi moi înainte, din genunchi, și dîndu-mi la fiecare pas, la fiecare din aceste contacte sănătoase și reale cu piatra povîrnită, o imensă ușurare. Trăiam!! Dar eram într-o bucuroasă dependență față de toți cei din jur, care asistaseră ca învingători fără merit la umilirea și salvarea mea. O ciudată slugărnice pusesse stăpînire pe mine, aș fi vrut să mulțumesc fiecăruia pentru că eram egalul său, cînd s-ar fi putut la fel de bine să fi intrat, prin moarte, într-o inferioritate definitivă. Băieții și fetele mă încurajau protector, îmi cîntau refrene goliardice, îmi făceau o galerie glumeață, se exaltau cu toții la gîndul că, asistînd la o întâmplare fericită, au avut chili-pirul să se simtă buni și generoși fără să-i fi costat nimic. Numai Stan, tocmai el care avea toate drepturile, nu zicea nimic. Nu știam cum să le arăt mai adevărat ce simțeam, și atunci le zîmbeam pur și simplu, prefăcîndu-mă că fredonez și eu melodii lor, le zîmbeam pe rînd, sincer și superficial, obținînd de la fiecare un zîmbet de schimb care-mi îngăduia să-i consider, rînd pe rînd, răsplătiți. Numai fata aceasta nu-mi răspunsese, de fapt nici nu apucasem să-i zîmbesc, pentru că ochii ei, ochii aceștia închiși de pe targă, existau atunci numai pentru ei înșiși, în sine, privind undeva, fie foarte adînc, îndărătul lor, fie foarte departe, mult dincolo de munții din față, ne-

obosindu-se să primească luminița de cîinească recunoștință ce li s-ar fi oferit așa de lesne. Lipsa aceasta de bunăvoință, nemulțumirea bosumflată și preocupată a fetei îmi stricaseră la început toată euforia în care, primitiv, mă complăceam: să se fi simțit coproprietară a fetei prietenului ei și prin asta scutită de orice efuziune față de mine, beneficiarul? Am încercat și altfel: să înțeleg manifestarea ei ca pe un gest de independență față de atitudinea mea ipocrită, și am sfîrșit prin a-i fi recunoscător că anticipase demnitatea și rușinea cu care aveam să mă privesc eu însumi mai tîrziu.

Peste mult timp, după terminarea facultății, am aflat că se căsătorise cu Stan, după ce avuseseră un copil, că acest șir de întâmplări fusese provocat de ea pentru a scăpa de un curtezan desemnat de familie, și că, imediat după terminarea facultății, însuși Stan fusese părăsit ostentativ și lăsat să se ducă în acel sat pierdut, din Cîmpia Transilvaniei. Pe urmă nu mai auzisem nimic.

Un ceferist își făcu apariția în urma tuturor ținînd, cu mina dreaptă sprijinită de piept, lucrurile victimei: poșeta, un fular rătăcit în zăpadă, un pantof pe care izbitura îl aruncase la cîțiva metri distanță. Cabinetul se umpluse cu bărbați, uimitor de asemănători datorită halatelor, cu toate că unii aveau bandaje la cap, alții purtau cirje și fețele altora erau slabe și palide. Dar ceea ce îi făcea să semene unii cu alții — mi-am dat imediat seama — era acea desprindere de suferință proprie, curiozitatea la care îi adusesese suferința altcuiva. Mulți ne însoțeau încă de afară, unde coborîseră repede, în papuci, pe zăpadă. Cei doi care purtasera targa o așezau acum lîngă masa de operație și, în timp ce sora netezea în grabă un cearșaf, ei ridicară bolnava pe brațe și o așezară acolo cu grijă. Sora începu să-i dea hainele jos, cu mișcări grabite și în același timp măsurate. Petrecută sub ochii celei asistente de bărbați, operația meticuloasă nu avea nimic indecent, căci peste trupul acela frumos, și care își arăta frumusețea cu fiecare fragment de piele dezvăluit, bătea încă aerul solemn al morții. Gîndul sinuciderii apărea tot mai evident, fiecare detaliu mărturisea premeditarea. Lenjeria intimă păstra încă mirosul detergentului, dunga fierului de călcat, liniștea dulapului din care fusese scoasă. Numai cineva care-și dăe întâlnire cu necunoscutul la un termen cînd nu va mai răspunde de sine putea să aibă atîta grijă de felul cum va fi văzut atunci. În multe, foarte multe locuri, strălucirea mată a pielii era întreruptă de contuzii, urme ale disperării cu care se smulsesse în ultima clipă din fața trenului și se rostogolise pe zăpada amestecată cu pietre. Cu un aer nepăsător, sora începu respirația artificială, pe urmă încuviință printr-un semn unuia din oamenii în halat să continue operația, iar ea se apucă să frecioneze corpul cu o soluție mirosind ațîțător. Trupul inert prinse parcă să se însuflețească. Sora veni cu o seringă plină cu un lichid galbui și o injectă în picior, de fapt în sold, puțin dedesubtul chilotului. Piciorul acela și apoi, treptat, tot corpul începură să fie scuturate de o febră

mică, de un fel de dans al fiecărei fibre, de o ciudată destindere topăitoare, ca și cum frigul, stăpîn pe soarta acelei ființe, abia acum ar fi consimțit să cedeze eliberînd-o de sub puterea lui. Probabil că exact aceasta era impresia tuturor, căci auzeam în spatele meu comentarii, — „Dacă nu o găsea, acum era înghețată“, „Minus douăzeci de grade, nu glumă!“, „S-a răzgîndit în ultima clipă, dar tot o omora frigul, săraca“ — și pe urmă nu se mai discută decît de frigul neobișnuit al acestei ferii. Toți erau atît de absorbiți, că nici unul nu apucă să observe momentul, aproape întimplător, insesizabil de scurt, cînd bolnava deschise ochii larg, rotindu-i instantaneu peste toate figurile care o înconjurau, parcurgîndu-ne pe toți, zîmbindu-ne dureros tuturor, dar nefixînd pe nimeni anume, cu luminile acelea căprui, amintindu-mi iar prin expresia lor indignată, totodată plină de suferință, MUNȚII, după-masa aceea... Dar curînd recăzu într-un somn ritmic și profund, izvorînd parcă din celălalt somn (sau din moarte?). Cînd sosi doctorul, nu mai avu decît să-i scoată buletinul din poșetă și să-i transcrie numele („pentru justificarea drumului meu“, se scuză el jenat) în hîrtoage. Dădu ordin să fie dusă într-o odaie liniștită, și aceiași doi bărbați care o ridicaseră pe masă se grăbiră acum să o reazeze pe targă, cu o abilitate deja formată, și dispărură cu targă pe o ușă interioară.

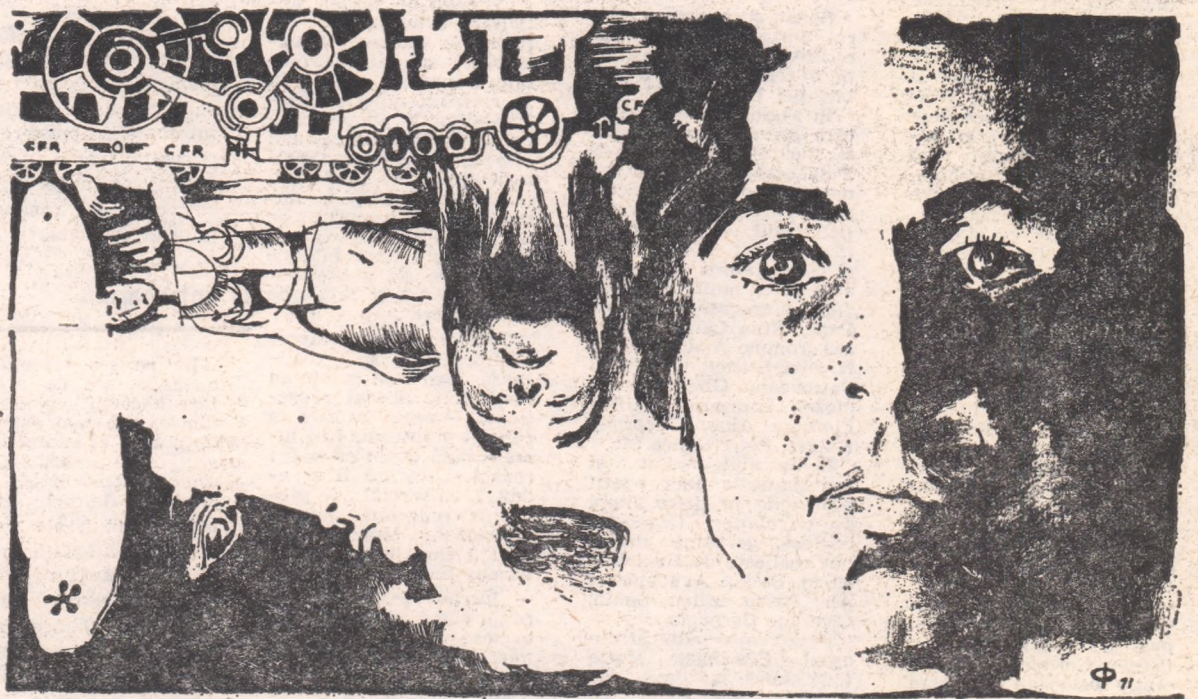
Pe masa cabinetului, acoperită cu un fel de linoleum roșu, avînd un colț ars de acid și punctată în alte cîteva locuri cu găuri de țigară, masă înșesată haotic cu sticlute, călimări, creioane, pensete, broșuri, formulare și alte asemenea nimicuri pe care o vedere obișnuită nu le înregistrează, decît dacă vrei presimțire o cheamă asupra lor, zării repertoarul doctorului. Citii în el: „Stan Valentina, ani 30, strada Austrului 2...“. Acum nu mai aveam îndoieli. Dar mă văzuse, mă recunoscuse, încăpusem oare și eu în privirea aceea scurtă dintre moarte și somn? — privire plină de reproșuri, conținînd atîta suferință, că nu puteai să nu te înspăimînti la gîndul că bunătatea supremă ar fi fost s-o lași să dispară...

caldarîmul, 2—3 frizeri, în cîte un atelier, ședeau fără clienți, un magazin alimentar, arhiplin întotdeauna, era acuma fără lume, ca-ntr-o reclamă. Goale erau și agențiile Pronosport (întrai după nu știu cîți ani să joc un loz), și restaurantele, pînă și pantofăria din vecini, ai cărei lucrători stăteau de obicei pînă după miezul nopții să-și termine comenzile particulare. Geamurile unui spital de urgență luceau toate, stup. Vruî într-o doară să telefoniez interurban, întrai într-un oficiu, cerui un număr oarecare din Vaslui, mi se dădu legătura incorect de a ajunge în cabină, întrebai de casa... (un nume oarecare) și mă scuzai repede că am greșit. Părea noapte tîrziu, dacă te-ai fi luat după vidul general, și totuși — asta era ciudat! — era seară, seară fragedă, o seară de basm, o seară cum ar trebui să fie toate serile lumii. O seară tonică, în care simțea că încapi cum se cade, că poți respira în voie, că poți merge pe stradă visător, că poți să faci gimnastică, să te dezbraci în pielea goală, să umbli în miini dacă vrei.

Și asta pentru că acolo, în orașul

tineri strînși într-o îmbrățișare. Fi ocolii cu grijă, ieșii într-o stradă veche, două cumetre stăteau de vorbă în frig, îmbrăcate ca la bucatărie, grilajele vechi, boierești, arătau mai bine sub zăpadă decît tufe, erau ca dublate, în reclamele de Anul nou, cu o linie albă, văzui o fată a-lergînd, fata căzu, era la zece metri de mine, vruî s-o ajut, dar apăru mai repede, de după un colț, un bătrîn, o ajută el, făcu mare haz de graba dintotdeauna a tinerilor și, în timp ce o tachina pe fată, căzu și el, bătrînul. Îl ajutai eu de data asta, pornii mai departe, iată stația de unde luam autobuzul pentru facultate, „70“ e chiar acum acolo, bineînțeles gol și el; un alt autobuz mă depășii, fugind, probabil defect, spre garaj, căci din eșapament ieșeau nori întregi de fum alburiu. Fumul era înecăcios, neobișnuit de iritant. Cotii, spre a scăpa, pe prima stradă în stînga: în față, o firmă cu nume de rîu, un fel de pensiune reputată prin „specialitățile ei moldovenești“. Era mai plină ca altele, chiar distonant de plină, și ceea ce mă izbi fu lipsa perdelelor. Automat, absolut la în-

motive să-și deteste binevoitorul. Căci, oricîte motive umanitare aș fi invocat, întorsesem o ființă pe un drum de pe care avusesse probabil motive să fugă, mă adăugasem nechemat lașității ei de o clipă, pe care probabil că acum o și regreta. Mă consideram deci responsabil, aproape patern, poate mai mult decît patern, de viața pe care i-o restituiseam fără voia ei, fără voia mea chiar, în virtutea unor pure prejudecăți. De aceea, primul impuls de a intra în restaurant mi-a pierit. În definitiv aflasem adresa ei încă din acea noapte, din carnetul doctorului, și aș fi putut (dacă dorința de a o ajuta ar fi fost, vezi Doamne, atît de arzătoare) să-i fi scris pînă acum măcar o carte poștală, să-i fi dat măcar un telefon, să fi vrut să-i aud măcar vocea în receptor (chiar fără să zic ceva!), să o fi căutat în atîtea alte moduri. Mărturisesc însă că mai mult faptul că era singură mă ațîța. Găsisem și aici un motiv. Îmi spuneam (vechiul obicei de a procura dorințelor mele presupuse motive convenabile altcuiva!) că tocmai singurătatea aceea de care eram responsa-

Desen de Dorin DIMITRIU-IORMEANU

CÎND m-am întors din munți se întimplă iarăși să ningă. Aici, în orașul nostru, ningea tîrziu și zăpada nu avea viață lungă: se innegrea, parcă înainte de a ajunge pe pămînt, era apoi pingărită de pași, de fumul gros al eșapamentelor, de stropii de zloată aruncați de autobuze, se amesteca grotesc cu noroiul și dispărea apoi lăsînd pe rigole un zaț murdar.

Dar de data asta se întimplase să ningă mai devreme și se mai întimplase să înceapă tocmai acum și acel concurs celebru de muzică ușoară care, ca la un semn, închidea pe toată lumea în casă. Străzile erau absolut pustii, din cînd în cînd vedeai doar îndrăgostiți alunecînd pe gheața ascunsă sub zăpadă, ciocnindu-se umăr în umăr, bot în bot, bucurîndu-se de micile inițimități la care îi supunea vremea. Într-alt colț de lume, aceasta ar fi fost ora hold-up-urilor spectaculoase, numai că acolo e tot timpul așa, lumea se trage de la 8 după storuri, viața se închide mai devreme, încît condițiile se anulează prin permanența lor. De undeva venea un fum penetrant, mă și gîndii la un incendiu (ce-ar fi trebuit să fac?), dar curînd constatai că nu e vorba decît de o simplă cutie de gunoi. La un colț staționau două mașini tamponate, evident la 8 fără cinci, din moment ce fuseseră părăsîte în așa grabă. Înaintai mai departe prin piața largă, spre centrul orașului, brusc devenit nobil, contrar așteptărilor de loc provincializat, văzui autobuze trecînd în viteză, goale; goale și stinse cofetăriile, în care mai rămăsesse doar cite o vînzătoare, gol

din munți, începuse un concurs, pentru că un oficial vorbise, cu o foaie de hîrtie tremurîndă în mînă, despre cîntecul care exprimă bucuria de a trăi a oamenilor, pentru că la ora asta treizeci de cîntăreți, cei mai mulți începători, copii din 24 de țări ale Europei, voiau să fie, fiecare, el cel mai bun și, în măsură mai mică decît îi îndemnase vorbitorul, să se înfrățească prin cîntec. Ciudată această plăcere de a vedea cu orice preț concurența, fie că e vorba de o luptă de cocoși, de o corida sau de un festival de tenori și soprane! Se adună milioane de inși să vadă pe această cîntăreață de local elvețian, să asculte cîntece ale căror vorbe nu le pricepe mai nimeni, cînd nici picați cu ceară nu s-ar înghesui să asiste la o autentică înfrățire, de pildă la... nu-mi venea acum în minte la ce anume... De sub fiecare geam curgea un tril exersat cine știe cîtă vreme, dar prezentat acolo, în munți, drept ultima inspirație de moment a concurentului. Despre cîștigătoarele ce vor fi aflate peste cîteva zile se va vorbi dimineți întregi, ore întregi de producție, mai mult decît despre actorul de cinema care, trei ani de zile, a tot jucat pe toate coclaurile un rol de erou din epopeea națională...

Ajunsesem între timp în grădina Sfinților. O apucaî pe aleile pustii, printre tufe pe care zăpada sărăcăcioasă făcuse mici zorzoane vulgare, ca niște găluște cu brînză, și printre arborii muți, și descoperii la margine un arbore mai gros, viu, doi

timplare, întorsei capul spre mesele înghesuite. Rămăsei năuc: în restaurant o zării pe ea.

DA, ORAȘUL nostru e altruist și vesel, aici trebuie să gîndești și să hotărăști repede. Întîlnirea întimplătoare cu un cunoscut e un chilipir pe care nu-l poți scăpa: te scutește de distante, de ghinioane și mai ales de șansa, atît de probabilă, ca celălalt să nu fi respectat ora fixată chiar de el. Nu mai vorbesc de posibilitatea revederii unui om cu care nu te cunoști (iar eu n-aș fi putut spune că o cunoșteam!): este practic exclusă într-un oraș ca al nostru, dacă soarta nu te mai ajută și altădată în mod excepțional: drumurile sînt lungi, timpul și spațiul oamenilor se macină reciproc. De obicei, bărbații care vor să cunoască o femeie trebuie să riște totul încercînd s-o cunoască pe moment (tinerii nici nu-și mai fac din asta o problemă).

De cum am văzut-o în restaurant, am vrut să procedez și eu astfel. Mă gîndisem în nenumărate rînduri la ea — vag, ce-i drept — întrebîndu-mă doar dacă gestul meu de a-tunci, întimplătorul meu gest salvator, fusese sau nu binevenit și dacă nu cumva ființa căreia — vai, ce pompos! — eu îi redasem viața are

bil — produs al propriului meu zel — mă obliga moral să apar acum și nu altă dată în fața ei.

Și în restaurant, ca în restul orașului, toată lumea era cu ochii la televizor, probabil acesta era și motivul aglomerației, oamenii veniseră nu pentru celebrele sarmăluțe moldovenești, cite șaptesprezece într-una singură, cît pentru războiul acela muzical din munți. Poate împrejuraarea asta mi-a dat și ultimul brînci, poate de aici mi-am luat și nebulul curaj, vîzînd că nimeni nu se sinchisea de mine. Am chemat un chelner care stătea și el gură-cască la televizor și, punîndu-i cinci lei în palma, l-am trimis s-o întrebe pe doamna dacă mă primește la masa ei. Omul mă privi mirat, îmi ascultă rugămintea cu o anume plăcere de codoș, dar și cu disprețul convenit unei astfel de cereri. Fără multe formalități, îi spuse cîteva cuvinte, arătînd cu bărbia, profesional, în direcția mea. Ușurința cu care îndeplinise comisionul mă înciudă, mi se păru umiltoare la adresa ei. Ea întoarse capul și, fără a părea că mă vede, cu o privire absentă, resemnată, îmi făcu semn că pot să mă așez. M-am apropiat jenat, obsedat de presentimentul că de gesturile făcute acum va depinde totul, dar absolut totul. De obicei, complexul acesta (al „definitivului“, îi ziceam eu) mă paraliza, îmi reducea la zero luciditatea. Văzînd că totuși nu mă recunoaște, mi-am spus în treacă numele, cît mai sters cu putință, parcă vrînd abia acum să mă pedepsesc, prostește în fond, pentru impertinența de

(Continuare în pagina 20)

Atelier literar

Poșta redacției

Poezie

CORNEL CERB LAZĂR : Sînt gînduri generoase și bineintenționate în manuscrisele dv.; ceea ce lipsește e înzestrarea poetică.

LAURENȚIU MELECA : Unele înclinații lirice există, dar încă vagi, șovăitoare, insuficient susținute, parcă, de mijloacele de expresie. Mai încercați.

G. MATEI : Colecția pe care o sugerați e (de mult!) alcătuită. Am și publicat din ea, din cînd în cînd. Chestia cu ghicitul e de mai multe ori dezamăgitoare. În primul rînd, că vă mai preocupă (a trecut deja anul de care vorbiți!), ceea ce înseamnă că n-ați rezolvat-o, ceea ce înseamnă o slabă intuiție și perspicacitate, ceea ce înseamnă tristețe și jignire pentru cel ce v-a supraevaluat (invitat să observe că personalitatea lui e atît de ștearsă încît nu poate fi identificat!), ceea ce înseamnă... etc. Teoria „ardeleană” e integral greșită, neinteresantă, didactică (uneori, chiar „boacăna”: Piru e moldovean, celălalt — bucureștean!), iar confuziile ei sînt, din nou, dezamăgitoare și jignitoare. Povestea cu „engleza” și cu „fratele poet” par niște trucuri (ca să nu spunem minciuni), prin care vă abateți grav (și nu pentru prima oară!) de la condiția fair a convorbirii. Ce se întîmplă cu dv.?

CLAUDIA IONESCU DORAN : Poezia trimisă, în ciuda bunelor orientări tematice, nu ne dezvăluie însușiri poetice concludente. Poate le vom descoperi data viitoare, cînd ne veți trimite un număr mai mare de pagini, ca să ne facem o idee mai clară.

CAN : ...Parcă ceva mă îndeamnă mereu (...) să scriu, să scriu mereu, pînă cînd amesc. Uneori nu-s decît cuvinte înșirate, fără nici un sens, aruncate ca niște mărgelile pe o ață, fără nici un criteriu estetic... Versurile trimise arată că aprecierea dv. e sinceră. Nu rămîne decît — conștient de riscurile și primejdii pe care le implică — să țineți piept acestor îndemnuri tiranice și orbe și să vă căutați criteriile și mijloacele de control. Le veți găsi în experiența și opera marilor poeți ai lumii.

STANCIU DUMITRU : Scrisoarea cuprinde multe opinii de bun simț și nobile aspirații către învățatură. Versurile, însă, din păcate nu dau nici un semn de talent.

VIRGILIU TÂNDARI : (?) : Scrieți prea mult, într-adevăr (și cam indescifrabil!), și nu

e bine; ar trebui, dimpotrivă, să citiți mai mult, ca să puteți evita inerțiile și primejdiiile plafonării. Aceste primejdii sînt, în manuscrisele dv., reale, o anumită rețetă sau schemă repetîndu-se, cu mici variații, de la o pagină la alta și determinînd niște limite timpurii, atît în ce privește tematica și structura compozițională, cit și în ce privește fantezia, spontaneitatea, mijloacele de expresie. De-aici, dificultatea — pentru noi — de a vă aprecia cu oarecare certitudine puterile poetice, manifestate, deocamdată, pe o linie mijlocie, cu un

mare balast convențional, dar nu fără unele scripîri autentice, care ne îngăduie să așteptăm ceva mai mult, în viitor.

LUMINIȚA CRIHAN : Caiet liric dominat, deocamdată, de sentimentalism naiv, convențional, de urmele lecturilor școlare, dar făgăduind, printr-o reală sensibilitate și gingășie, evoluții pozitive, proporționale cu progresul investigațiilor studioase asupra marilor intruchipări ale poeziei universale. Reveniți.

EUGEN D. MEHEDINTI : Lucruri naive, stîngace, dulcege, fără perspectivă :

Cînd în părul tău șaten
Podoaba florilor de măr va străjui,
Amintiri... amintiri, ea un refren,
În sufletul meu vor stărui...
Etc.

ION GRIGORE BALAN : Vă aflați, încă, destul de departe. Și dacă e să ne orientăm după unele din texte, efortul dv. e lăaturalnic și neserios. Ce se poate aștepta de la un condei care înșiră asemenea aberații? :

Decît cea mai mare mare
E o mare și mai mare
Și un vînt, un vînt cu-n vînt
Și mai vînt ca vîntul, vînt...

Poezia poate fi un joc, dar nu o joacă!...

„Atelierul literar” a reținut spre publicare o serie de manuscrise iscălite : A.C., F.G., B.D.L., I.C.V., Ancii. Autorii respectivi sînt rugați să ne trimită de urgență semnătura întregă (precum și cîteva din cele mai bune lucrări scrise între timp), menționînd pe plic : „Atelier literar”.

Antologie lirică

Descîntec

Maică pădure, stăpină a vremii
și leagăn de dor;
Crești peste stepă, crești peste ape,
crești sunător.
Palmele mele sînt frunze și iarbă,
sînt frunze și lemn.
Maică pădure, ești timpului țării
statuie și semn;
Zadarnic urlă timpul
Fugind ca o nălucă
Și trec oameni negri-ponegri
Pe cărări negre-ponegre.
S-a născut
un copac
uriaș
în istorie!

Ion Alexandru ANGHELUȘ

Regret

Pădure mușcată de lună
poleită pe creștet.

Trec secret
pelerini
rătăcind
prin algele sudului...
Însetat,
la gura fîntinilor
cite stele n-am ucis!
cite iubiri!
sorbînd
din chipul meu
culcat în apă.

Titu SERDAR

Baladă

Ană, os de mănăstire,
ce frumos cîntă fîntinile
numele tău
și toți meșterii din lume
se uită peste zări
să te vadă venind
dar cărămizile ochii tăi închid
și ziua rămîne dincolo de zid.
Mai în jos de mănăstire
mestecenii albi
gem de iubire
îmbrățișați în lună.
Ană, os de mănăstire,
Manole, argila iubind...

Grigore POP

Blestemul meu

Și nu pot vorbi căci vorba
se și preschimbă în izvor
vâl de mireasă lunară

și unduire de zăpadă
cînd șerpuit recade în adînc...
Și nu pot cînta căci viersul
se și preschimbă în cais
și dăntuiește alb sub stele
floare-candelă noptii
ce-nmormintată-n noi de ani
ne mai colindă uneori...
Și nu pot tăcea căci și tăcerea
se schimbă în într-o cîmpie
cu zbateri lungi de ierburi mari
și vinturi bărbătesc bătînd
prin rătăcitură mea tirziu.

Felicia RĂDULESCU

Poetul

poetul a trecut granița
dintre tei și stejari
lăsați-l să clădească adăpostul
în care va supraviețui...
va dori să oprească timpul
pentru a vă indulci
tăcerea...
lăsați-l să clădească adăpostul
în care veți cîna.

Ioan MOISIN

Reîntoarcere

Cînd nucile nu sînt verzi
Cînd meretele redevin sfere
Cînd frunzele se sting
și cenușa așteaptă vîntul
și cînd visele se ascultă
și lebedele nu mai cîntă
Atunci
Se răstoarnă apele
și pietrele redevin fecioare
Florile
mușcă femeia
și se aprind
în cercuri
nisipurile de veghe.

Felicia NICOLESCU

Ploaia

Din ceruri cad firave
doamnele de ploaie
le-așteaptă în adîncuri
bărbații de pămînt
sînt fine și prelungi
în rochii-otrăvitoare
și-n ochii lor tomnateci
zvicnesc inimile de pești
din ceruri cad firave
doamnele de ploaie.

Fioriana TEI

Proză

DAN ANGELESCU : Schița de scenariu e încă foarte vagă și schematică și nu ne îngăduie să tragem concluzii clare asupra posibilităților dv. (Mai clar se văd, deocamdată, „păcatele” gramaticale!)

ABABEI ALBA ADINA : „elevă optimistă din Giurgiu” : Optimismul nu strică, dar superficialitatea și graba, da! Însemnările dv. naive suferă realmente de aceste neajunsuri și ar fi bine ca o parte din timpul pe care-l cheltuiți cu ele să-l dedicați mai degrabă lecturii. Mai tirziu vom vedea.

ANCA THEODOR : E prea de vreme pentru o concluzie. Deocamdată sînt niște notații, relativ curat scrise, dar... pînă la proză, mai e nevoie de multă experiență și lectură!

VICTOR DESSILA : Mici năzbitii inconsistente.

TANASACHI DAN GABRIEL : Motivația psihologică e insuficientă, simplistă, analiza rămîne undeva la periferia și la suprafața lucrurilor.

LIANOS OCTAVIAN : Ne pare rău, dar presupunerea dv. se adevărește. Povestirea aglomerează convențional, fără har, fără putere de con-

vingere o serie de scene și întîmplări îndelung frecventate în literatura, bună și rea, a ultimelor decenii. Dialogul sună fals, eroii sînt fantomatici etc., totul se înscrie în zodia unei înzestrări literare insuficiente, pe care, vorba dv., bunăvoința și efortul nu o pot suplini.

AL. CULCER : Elementele susceptibile de interes se pierd într-o relatare modestă, schematică, fără nerv.

STEELEA NICOLAE : Se poate lua în considerație o anumită aplecare spre analiză, care promite să aibă, în viitor, urmări și mai interesante.

NICOLITĂ PAUL : La 17 ani e (în principiu) un adevărat curaj să te lansezi într-o proză de proporții. În cazul de față, e chiar o nechibzuită aventură, căci „nuvela” pe care ne-o trimiteți (de fapt, un roman rezumat) denotă, înainte de orice, o jalnică neștiință de carte. Povestea dv., fantasmagorică și aberantă, se desfășoară, totuși (nici mai mult, nici mai puțin), la... Paris! Un Paris în care există o stradă Crizanteme și niște personaje care se numesc Suzzan, Lucy, Chambret Finot, Robert Decroix e un tînar „din neam de

marchizi, frumos la chip, armonios dezvoltat, însă sărac lipit”, care poartă o „cravată înodată stilat”, dar pe care zgomotul străzii îl inerva etc — un Paris în care dialogul între un nobil și „servitorul său personal” sună cam așa :
— Vicente, ai grijă să se servească masa pe terasă la trei tacime.
— Voi lua măsurile necesare.

Un Paris, în fine, în care (fi-
rește!) au loc rocambolști bătălii pe baricade, cu scene atroce în care „sfîrîmături din baricadă și organe de oameni zburau prin aer”, aer în care „plutea un miros acru de sînge” etc., etc. Lucrul cel mai urgent pentru dv. — înainte de a sporii faima Parisului — este să vă terminați școala, pe care ați abandonat-o la faza : v-oi pleca, m-ai departe, urmașimă, i-și etc., ceea ce e rușinos mai ales pentru cineva care are ambiția de a scrie literatură. Și fiindcă tot veni vorba de literatură, e bine să mai deschideți și cîte o carte, ca să aflați cam ce este o proză, o nuvelă etc., lucruri care nu se pot afla — toate! — numai din seriarele de la televiziune!

INDEX

Autorul (și regizorul — aici) Aurel Baranga, împreună cu Toma Caragiu la repetițiile piesei sale *Interesul general* la Teatrul de Comedie

Surorile Boga de Horia Lovinescu, premiera I-a a Teatrului Național din București în regia Soroanei Coroamă. Surorile sînt (de la stînga): Tamara Crețulescu, Aimée Iacobescu, Eva Pătrășcanu

Un cvartet prestigios...

● ION Finteșteanu (regizor), Al. Giugaru, Costache Antoniu, Marcel Anghelescu în *Tache, Ianche și Kadir* la Teatrul Național I. L. Caragiale.

...Și o piesă antică

● ANTIGONA de Sofocle, în regia lui Ion Cojar și scenografia Adrianei Leonescu, cu contribuțiile actorilor Leopoldina Bălănuță, Olga Tudorache, Ionescu-Gion ș. a., la Teatrul Mic, în deschidere.

Trei piese originale

● SPRE sfîrșitul lunii, Teatrul din Piatra Neamț deschide seria celor trei premiere românești din prima parte a stagiunii sale: *Șeful sectorului suflete* (cu distribuție alcătuită exclusiv din tinerii absolvenți angajați anul acesta), *Ultima oră* și *Ștabela nevăzută*.

Evenimente constănțene

● 20 de ani de viață sărbătorește Teatrul din Constanța la 17 octombrie, cu care prilej dă premiera *Ovidius de Gr. Sălceanu*; două zile după aceasta pleacă în Spania, la festivalul internațional de artă dramatică de la Madrid.

La Cluj:

„Avram Iancu”

● LA Cluj, Teatrul Național începe stagiunea cu piesa lui Alexandru Voitin *Avram Iancu*. La avizier sînt anunțate repetițiile cu *Hamlet* sub conducerea regizorală a lui Vlad Mugur și cu George Motto în rolul titular.

Craiova:

„Omul care...”

● NATIONALUL craiovean înfățișează spectatorilor săi drept premieră inaugurală *Omul care...* de Horia Lovinescu, pusă în scenă de Georgeta Tomescu.

Piesa, care a fost distinsă în vară cu un premiu la festivalul „Zilele dramaturgiei originale”, prilejuiește și premiera inaugurală a Teatrului

din Oradea (secția română).

„Ninigra și Aligru”

● DUPĂ o carte proprie pentru copii, Nina Cassian a realizat o piesă de păpuși, *Ninigra și Aligru*, pe care regizoarea Margareta Niculescu și echipa Teatrului „Tăndărică” au prezentat-o vineri 1 octombrie spectatorilor lor mici și mai marișori. Partitura muzicală e semnată de Anatal Vieru.

La Iași:

„Horațiu”

● ALECSANDRI e prezent cu *Fintina Blanduziei*, pe scena ieșeană (unde piesa e montată de Nic. Moldoveanu), la Brașov, unde a fost pregătită de Marietta Sadova și la București, unde o pune în scenă (la „Nottara”) Dan Nasta.

A doua premieră a Teatrului din Brașov e *Zăriștii* de Al. Mirodan — cu care deschide stagiunea și Teatrul „Bulandra”.

Brecht

● SFINTA Ioana a abatoarelor de Brecht, piesă nejuțată încă la noi, va avea cea dintii premieră românească la Iași, sub

conducerea regizorală a lui Hannes Fischer din R.D. Germană.

Reintîlniri

cu Victor Rozov

● SCRITORUL sovietic Victor Rozov va fi prezent în octombrie și noiembrie pe două afișe bucureștene: la Teatrul Mic (*Balul absolvenților*) și la Teatrul „Ion Văsilescu” (*Intr-un ceas bun*)

„Gaițele”

● GAIȚELE, singura piesă care se joacă din bogata dramaturgie a lui Alexandru Kirițescu („un excelent comic lugubru” — după caracterizarea lui Eugen Lovinescu) e în repetiție la Teatrul „Nottara” (regia George Răfael) și la Arad (regia Petre Mihail), primul spectacol avînd-o printre protagoniste pe Liliana Tomescu, celălalt, pe Elena Bodi.

Primul

debutant

● CEL dintii dramaturg debutant al noului an teatral e ofițerul Tudor Negoită, a cărui piesă polițistă *Cînd revolverele tac* — a avut prima reprezentare simbătă 2 oc-

tombrie, la Teatrul „Ion Văsilescu”.

Jubileu

la Tg. Mureș

● LA sfîrșitul lunii octombrie, Teatrul din Tg. Mureș își va serba jubileul de un sfert de veac. Reprezentațiile festive vor fi: *Săptămîna patimilor* de Paul Anghel (premiera a avut loc la 1 octombrie) la secția română și *Jocul ielilor* de Camil Petrescu la secția maghiară (regizorii sînt Iván Helmer și, respectiv, Emil Mandric, scenografa e Florica Mălureanu), *Unchiul Vania* (regia Iván Helmer) și *Scuza de Szabó Lajos* (piesă originală de inspirație istorică — regia Gheorghe Harag).

Interesul general

● DUPĂ ce a înfățișat o repetiție generală, cu ocazia „Primăverii arădene”, Teatrul din Arad oferă acum publicului său premiera *Interesul general* de Aurel Baranga. Comedia e montată de Victor Tudor Popa (din Cluj), La Timișoara, aceeași piesă a fost aplaudată simbătă 2 octombrie (regia, Sergiu Savin). La Craiova, e a doua premieră a stagiunii. La București, autorul și-o pune singur în scenă, la Teatrul de Co-

medie. E în repetiție și la alte teatre din țară.

Tot la Arad, dar la sala Studio, debutează regizorul Petre Bokor cu spectacolul *Melodie varșoviană* de Leonid Zorin.

Actori

în reprezentație

● LA Botoșani, noua stagiune a început simbătă 2 octombrie cu *Răzvan și Vidra*, în direcția de scenă a lui Ion Olteanu. În rolurile principale, Sorin George Zavulovici și Sanda Maria Dandu (din București).

Sf. Gheorghe,

22 octombrie

● SPECTATORII din Sf. Gheorghe vor vedea la 22 octombrie *Curcubeul înșelător* de Tamási Áron, dramaturg din R.P. Ungară, iar la scurtă vreme după aceasta, *Opinia publică* de Aurel Baranga, al cărei titlu în versiunea maghiară e *Prictenul meu, ministrul*.

La Baia-Mare

● LA Baia Mare, anul teatral debutează cu *Steaua polară* de Sergiu Fărcășan, în regia lui Petru Mihail și scenografia Elenei Forțu.

SPIRIT MILITANT

Avem astăzi posibilitatea de a analiza cu un ochi mult mai viu, mult mai atent și mai percutant, activitatea Teatrului „Bulandra” și de a perspectiva obligațiile noastre de muncă, obligațiile cultural-educative ce ne stau în față. Această clarviziune, această lupă ne este pusă la îndemînă de programul de măsuri elaborat de conducerea partidului, la propunerile tovarășului secretar general, Nicolae Ceaușescu, pentru îmbunătățirea întregii munci politico-ideologice și cultural-artistice din țara noastră.

Toate aceste măsuri vin să sublinieze încă o dată, cu fermitate partinică, politica științifică, marxist-leninistă a partidului nostru. Și înțelegerea profundă a necesității aplicării lor consecvențe și mereu exigente. Numai această înțelegere poate demonstra participarea noastră vie, activă și pleneră la întregul

program de construcție a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Activitatea unui teatru, instituție educativ-culturală și politică în esența ei cea mai intimă, înseamnă tocmai prelungirea și încastrarea organică în actul artistic a crezului politic al celor care slujesc această scenă.

Cînd am venit la conducerea Teatrului „Bulandra”, am afirmat pretențios în fața colectivului că activitatea noastră se va înscrie în paginile de istorie ale teatrului românesc. După șapte ani, uitîndu-ne în urmă, ne putem da seama astăzi că această afirmație a devenit, prin munca și talentul colectivului, un adevăr.

S-a cîștigat, astfel, o poziție înaintată în mișcarea teatrală românească. S-a putut crea un stil-școală de actorie, un stil-școală de regie, un stil-școală de scenografie. În contextul național nu

rareori am devenit model și am impus Teatrul „Bulandra” în contextul internațional ca unul din cele mai bune colective.

Am contribuit la prestigiul internațional al artei românești. Și, desigur, de multe ori, am împlinit sarcina noastră principală — subliniez aceasta pentru ca să nu existe impresia că mobilul activității este aprecierea realizărilor noastre peste hotare — repet, am împlinit sarcina noastră principală, un contact intens, afectiv și tulburător, declanșator de problemă și întrebări, neliniștitor și armonios, innoitor și generator de idei militante, majore, cu publicul nostru bucureștean, cu publicul românesc în general.

Tocmai această poziție a Teatrului „Bulandra” și realizările care o exprimă, ne obligă să revedem cu toată severitatea și obiectivitatea partinică, în lumina importanțelor documente de partid privind problemele ideologice și politico-educative, lipsurile și nerealizările noastre și să le evităm în viitor.

Numai printr-o sinceră recunoaștere a ceea ce nu am înfăptuit sau a ceea ce am înfăptuit greșit, de multe ori cu bună credință, dar uneori și cedînd unor împrejurări, vom putea feri de acl înainte organismul complex și delicat

al teatrului nostru de a avea, alături de realizări, excreșcențe, malformații, venind în contradicție cu aspirațiile, cu programul, cu crezul nostru ideologico-estetic, și vom putea asigura realizarea acestui program în mod organizat și continuu.

Pentru a asigura, repet, realizarea acestui program în condiții optime s-a instituit comitetul de direcție, formă de conducere democratică, și s-a prevăzut un amplu plan de contact și de consultare cu membrii colectivului.

Împlinirea programului ideologico-artistic este condiționat într-un teatru de două etape clare: prima, opțiunea asupra materialului literar sau, mai simplu, determinarea repertoriului. A doua, realizarea acestui repertoriu în așa fel încît valențele artistice și de idei conținute în opera literară să fie evidențiate în spectacolul care trebuie să le emancipeze.

Dacă prima etapă este o obligație directorială și a elementelor de concepție dintr-un colectiv, cea de-a doua formează însăși viața întregului ansamblu, preocuparea și munca de zi cu zi și

Liviu CIULEI

(Continuare în pagina 26)

Cinema

Tele-cinema

„Omul“ lui Stan și Bran

El n-are nume, din punctul meu de vedere. Mi-ar fi foarte ușor să mă interesez cum îl cheamă, cred chiar că o dată am știut cum îi zice, dar am uitat, nu are rost să mă interesez, pentru că nu mă interesează. La ce mi-ar folosi să știu cum îl cheamă? Aș apărea doct, cult, „citat“, în ochii atitor șoareci de filmotecă, fiindcă și filmoteca are șoarecii ei atât de necesari și prestigioși ca orice bibliotecă. Cu el în față, nu mă amuză să fiu doct și cultivat și mi-e lene să deschid enciclopediile. Cu el în față, mă amuză ideile mult mai frumoase și mai aiurite decât de a ști pe nume toți marii actori ai lumii. Fiindcă — trebuie spus — el e unul dintre cei mai mari actori ai lumii.

Firește, el nu e Orson Welles care poate întoarce un întreg film pe dos, film cam oarecare, cam prea vorbăreț — cum e Declinul familiei Anderson — prin rostirea în final a numelor celor care au realizat opera, prin acea simplă precizare: „numele meu e Orson Welles...”

Aiurea, omul meu n-a avut niciodată treabă cu chestii de astea atât de complicate, cu totul și cu totul altceva l-a agitat, l-a cutremurat și l-a pocnit — uneori până la apoplexie. Peste el au dat Stan și Bran. E omul cu care intră de obicei în conflict, acel om numit Laurelhardy. E pirpiriu, cu o mustăță inubliabilă, mereu fremătătoare, cu o privire mereu la pindă, de apropiat sever și gata să intre în cremenal. El e apropiat, micul stăpîn al lumii mari în care Stan și Bran vagabondează și fug de mîncă pămîntul, făcînd praf tot ce e în jur, de la plane și burleane, pînă la stele și vesele (de bucătărie). De cum îi vede, închide ochiul drept și un rictus teribil al feții anunță catastrofa. De cum îl vede, vrea să-i omoare. De cum îi vede, pune mîna pe pușcă. Sau pe telefon, să anunțe poliția. Mai bine ca noi toți, el știe ce fiare se ascund în sufletul lui Stan și Bran. O, și cită durere e închisă în cruntul său ochi drept și cită visare e acolo: visul de a-i ucide sau măcar de a-i înfricoșa, de a-i teroriza Vis năting — căci Stan și Bran sînt mai tari decît el, fiindcă ei nu posedă nimic, ei nu au ce apăra, ei n-au nici poliție și nici pușcă, nici ceas și nici portofel. Ca atare, ei — ca blinde mamifere hăituite — intră mereu în casa lui căuțînd adăpost sau afaceri (cum ar fi vînzarea unui brad) și fiindcă el — uneori la miez de noapte, cînd omul e doar în cămașă lungă și sumară — nu vrea să audă de așa ceva, ei n-au altă alternativă — ca blinde mamifere hăituite — decît să-i distrugă casa, să-i pună foc sub picioarele subțiri și părăse și să-și vadă mai departe de drum. Ei îl ridiculizează prin falsa lor candoare și-n lupta cu ei, învins mereu, omul atinge nevroza sublimă. El e unul dintre primii nevrozați ai ecranului. Disperările lui — de trei secunde pe ecran — sînt unice în cinema. Gesturile lui colerice, fuga demență după ei, neputința de a-i ucide, plîngerile lui către polițisti, sînt absolut mărețe și nu încap vorbă că fără el n-ar exista pe lume nici Stan, nici Bran, nici marea salvare comică și deci nici marile întrebări apocaliptice.

Radu COSAȘU

„Stan și Bran sînt mai tari fiindcă nu posedă nimic, ei nu au ce apăra, n-au nici poliție și nici pușcă, nici ceas și nici portofel...”

Marcel ANGHELESCU: „Cinematograful nu m-a atras...”

— Despre debutul dv. în film...

— Sînt mulți ani de atunci. Dacă îmi amintesc bine, cred că era prin 1938... În vremea aceea cîntam în operetă la trupa lui Vlădoianu și, parcă, mă cuprinsese pasiunea pentru film. Întîmplarea face să fiu trimis la Roma pentru un curs de specializare și nepierzînd ocazia dau niște probe la filmul *Escadrii albe*. Reușesc și încep să interpretez rolul unui mecanic de avioane. În distribuție mai erau prezenți Maria Lotti, De Gora și Lucia Sturdza Bulandra. A urmat războiul, m-am întors în țară renunțînd la un contract pe șase ani cu casa producătoare „Artisti Asociati”. După 23 August am intrat în învățămîntul artistic predînd cursuri de actorie și regie. În același timp eram și actor la Teatrul Național.

— Ce v-a atras spre film?

— S-a spus că aș fi putut interpreta marile roluri pe care le-a interpretat Jean Gabin. Lucrul acesta m-a mîgălit, eu făcîndu-mi destule iluzii. Sincer să fiu, filmul nu m-a atras, alții m-au împins pe platură.

— Totuși aveți o filmografie bogată.

— Cred că am jucat în 25 de filme. Îmi reamintesc de eroi, de subiectele lor, de parteneri și de titlurile: *O mică întîmplare*, *Pe-*

pescu 10 în control, *Darclée*, *Bădăranii*, *Telegrama* și *Castelani*.

— Care rol v-a pus probleme deosebite?

— Nici unul. Pentru că în toate cele 25 de filme am interpretat numai roluri secundare și trebuia să joc în funcție de evoluția personajului principal.

— De cînd n-ați mai apărut pe ecran?

— Din 1966, de la *Castelani*. Mai păstrez încă frumoase amintiri din timpul filmării și în special din colaborarea cu regizorul Gh. Turcu, cu care am făcut cele mai multe filme.

— Și cum explicați acest divorț?

— Mă tot întreb și eu. Dar, parcă pentru a mă contrazice, zilele acestea regizorul Geo Saizescu m-a chemat la *Buftea* pentru un rol din viitorul său film *Astăzi seară dansăm în familie*, după un scenariu de Ion Băieșu.

Rep.

Un film care nu se uită

Filmul lui John Frenkenheimer e din 1956, dar merită să fie datat 1971, căci acum, în 1971, el e încă singurul care a rezolvat o alianță de superproducție spectaculară și film de subtilă pătrundere psihologică.

La prima vedere, spectatorul își zice: „Ce poate să-mi pese mie de emoțiile unor alergători de curse de automobile? Tot ce fac ei e ireal. Merg pe o pistă, pe o șosea care nu există în viața reală. Ating niște viteze care sînt un fleac față de cele obținute cu alte aparate, care, ele servesc la ceva, participă efectiv și util la viața reală. Curaj? Infruntarea morții? Dar nu este oare o rușine și o batjocură să continuăm a fi lași în treburi nobile, în timp ce risipim curaj în această cursă stupidă de mașini care nu are nici un sens?”

Gîndindu-ne însă mai bine, ne dăm seama că însăși absurditatea acestei pasiuni este o problemă interesantă, avînd chiar, în felul ei, o oarecare logică. În această dramatică psihoză personajul principal nu este alergătorul, ci spectatorul. Alergătorul (ca și dansatorii din *Și cîii se impușcă*) este victimă. Beneficiari sînt acei spectatori ahtiați după accidente, înnebuniți de poftă să vadă pe om murind la scenă deschisă. E pasiunea de altădată din circensele cu gladiatori, sau aceea a luptelor de tauri. E defurarea răutăților și otrăvirilor din sufletul omnesc care găsesc un canal de scurgere legal, admis de coduri. Și trebuie să recunoaștem că nici în fostele arene romane, nici în actualele coride nu găsim accidente mortale așa de spectaculoase ca aici, în filmul lui Frenkenheimer, unde avem două catastrofe gigantice.

Intr-una din publicațiile, totuși serioase, de cinematograful din Occident, în *Cinema 67*, unul din principalii săi redactori, Guy Brancourt, scrie că mult mai bine ar fi fost dacă toată acea savantă tehnică a filmării ar fi folosit nu „campioni falși”, adică actori, ci concurenții adevărați ai concursurilor adevărate. Tare se înșeală dl. Brancourt. Cu concurenții reali n-am fi putut obține un spectacol real. Căci spectacolul e făcut pentru spectatori și lor nu li se poate da în întregime spectacolul decît dacă recurgem la trucaje și actori.

Unde dl. Brancourt iar se înșeală este cînd spune (citez) că: „din nefericire, cînd e vorba de psihologie și de dialoguri ale falșilor săi campioni, filmul cade în fagașul unui sentimentalism prostănac (niais): cupluri sfișiate, rivalități amoroase între piloți, infrun-

tări de destin, frică și... femeia adversar, marele dușman al spectatorului și al dialogurilor”. Să lăsăm de o parte ultimele cuvinte (femeia adversar etc.), care sînt de o stupiditate absolută, și să ne întrebăm de ce și de cînd este esteticeste interzis, sub pedeapsă de sentimentalism prostănac, să tratezi într-o poveste situații cu menajuri sfișiate, doi piloți care iubesc aceeași femeie, oameni care infruntă destinul, oameni chinuți de frică... De cînd asemenea subiecte sînt artisticește tabu?

Argumente, slavă domnului, se pot aduce berechet. Argumente care dovedesc că rareori găsim într-un film atîta pătrundere psihologică și atîta finețe în dialoguri, ca în *Marele premiu*. Desigur, la valoarea regiei, scenariului și dialogului se adaugă și perfecția interpretării unor actori ca Yves Montand, Eva Marie Saint, James Barner, Brian Bedford, Toshiro Mifune, Jessica Walter, Adolfo Celli și mulți alții. Dar jocul lor n-ar fi servit la nimic dacă nu era altoit pe situații psihologice interesante.

Că tuturor acestor campioni le este frică —, e de la sine înțeles și nu asta constituie problema interesantă. Ei mai au în comun un sentiment mult mai subtil decît spaima biologică. Toți simt și cred că aventura în care s-au angajat este stupidă, absurdă. Toți simt nevoia să o rupă cu această viață fără sens. Dar toți amină. Și fiecare amină altfel. Unul vrea să cîștige neapărat un anu-miț premiu, ca să răzbune moartea fratelui său care pierise tocmai cînd era gata să cîștige acel premiu. Altul, care e cel mai dezzgustat de această meserie, știe că nu va renunța la ea niciodată, și amină această renunțare pentru ziua cînd întreaga lui concepție de viață se va schimba. Și ziua aceea tocmai că sosește. Căci un mare amor va face din el alt om. Dar hotărîrea cea mare o amină pentru după cursa în curs, ultima cursă la care participă și care acum va fi cu adevărat ultima, căci în ea își va găsi moartea. În sfișit, alt concurent, un tinerel italian, interpretat de Antonio Sabato, nu amină de loc. El crede nu numai că va cîștiga cursa prezentă, dar e convins că le va cîștiga mereu și pe toate. În tot ce face sau spune acest băiat este ceva care nu se numește nici curaj, nici inconștiență, nici optimism. Numele, aici, este obrăznicia. Niciodată arta ecranului nu a pictat cu atîta variație, cu atîtea tușe, acest sentiment al obrăzniciei. O impertinență gratuită, de fiecare clipă.

Dialogurile sînt de o rară originali-

Secvență din *Marele premiu*

tate. Cunoașteți, desigur, vechea tehnică a întrebărilor care obțin drept răspuns o altă întrebare. Procedeu în fond destul de ieftin. Aici însă găsim o variantă mai subtilă. Interlocutorul răspunde. Dă un răspuns adevărat. Dar acest răspuns cuprinde atîtea lucruri, atîtea perspective, încît devine o masă de noi întrebări nerostite, pe care vorbitorul le pune, ci interlocutorul și le pune singur, obligat de răspunsul celui-lalt. Și aceasta nu are numai valoarea unui nou procedeu dramatic. E mult mai mult E consecința naturală a însăși situației în care se găsesc alergătorii noștri. Viața lor de primejdie, toți acei azi care ar putea să nu mai aibă un *mine*, provizoriul existenței lor face ca, pentru ei, toate problemele să stea, deocamdată, în suspensie, toate răspunsurile să devină fără voie întrebări. Adeseori personajele (Yves Montand, indeosebi) spun o scurtă frază. Apoi o repetă. Apoi o mai spun o dată. De trei ori, cu aceleași cuvinte. Dar de fiecare dată, acea aceeași frază înseamnă altceva. Desigur, asta se datorește și felului cum actorul o spune. Dar meritul prim e al autorului ce a găsit fraza care să se preteze la această reușită actoricească căci nu toate oferă asemenea tulburătoare posibilități.

D. I. SUCHIANU

Muzică

Prefață la stagiunea muzicală

ÎN NOUL context cultural creat de recente documente de partid privitoare la intensificarea activității ideologice și politice în țara noastră, programul anunțat pentru un an de cele două instituții-pilot care organizează concertele Capitalei, Radioteleviziunea și Filarmonica, a devenit obiect de dezbateri purtate pînă la nivelul conducerii noului Consiliu al Culturii și Educației Socialiste.

Așa cum ne-a obișnuit și în alte rânduri, Radioteleviziunea a găsit prompt resurse de a se organiza mai bine și a pune în aplicare o concepție educativă în însăși structurarea programelor. De unde pînă ieri, în alegerea pieselor predomina aspectul de culegere aleatorie limitată de câteva norme cu totul generale față de ceea ce *nu trebuie* repetat (să spunem, aceeași compoziție în stagiune sau același autor român în viață), noua concepție, subliniată de organizatorii înșiși, pune accentul pe centrarea în jurul unor momente cheie, pe anumite corelații care vor da prezentei stagiuni trăsături de certă deosebire față de altele. Aceste momente se vor așeza în memoria melomanului și îi vor oferi, într-un interval mai mare de ani, baze sistematizate pentru o apropiere trainică de muzica marilor personalități. Patru din ultimele simfonii de Joseph Haydn prezentate cu autoritatea unui Antonio de Almeida, toate simfoniile lui Brahms, integrala concertelor de vioară de Mozart, mai multe simfonii de tinerețe, serenade și divertismente de același compozitor, simfoniile pare (pereche) ale lui

Bruckner cuplate cu suitele de orchestră de George Enescu, legate toate într-un ciclu condus de marele dirijor clujean Erich Bergel, apoi programele gen „festival“: Stravinski, Brahms... fac ca o bună parte din concertele să scape de sub semnul improvizatiei.

La Filarmonică, ideea de a lega manifestările stagiunii într-un ansamblu coerent apare mai timid (integralele simfoniilor lui Enescu și Honegger), iar coordonarea activității în raport cu Radioteleviziunea se reduce la nesuprapunerea zilelor de concert. Lipsa cunoașterii reciproce a programelor va avea ca efect în actuala stagiune irosirea unor forțe costisitoare pentru ca să se execute de către ambele instituții aceleași lucrări, de pildă, simfoniile de Brahms, și ele reluate an de an. Evenimentele în stagiunea Filarmonicii sînt puține: premiera *Simfoniei 6* de Mahler, *Patimile după Ioan* de J. S. Bach, oratoriul *Sărbătoarea lui Alexandru* de Händel, vreo 4—5 prime audiții românești (nu toate lucrări prea recente) și cam atât. În rest, revenirea rutinieră la paginile din alte stagiuni, din care unele nu au nici măcar scuza unor valori neîntrecute. Se resimte aici lipsa unui plan de lungă durată îmbrățișînd în perspectiva mai multor ani momentele semnificative ale muzicii și punînd o cumpănită măsură între funcțiile informativ-formativ.

Filarmonica Cehă, Kretzchor-ul din Dresda, Paul Kletzki, Serge Baudo, Carl von Garagauy, Benedetto Michelangeli, Aldo Ciccolini, Christian Eschenbach și încă alții din țările lor au adus și vor comunica mai departe

sub cupola Ateneului și în Studioul din str. Nuferilor trăiri muzicale exemplare. Cine însă poate susține că angajarea a destui invitați de mîna a doua nu se datorează aceluiași lacune în planificare și în informarea de impresariat, cînd știut este că agenda personalităților se întocmește pe ani înainte, iar publicațiile de specialitate oferă în-deajuns date despre artiști excelenți, aflați în plină ascensiune, a căror angajare din timp nu ridică probleme bugetare spinoase? Dirijorii Lorin Maazel și Zubin Mehta, destul de inabordabili acum, au putut figura cîndva în concertele românești!

Deschiderea față de tinerele talente și în general față de artiștii valoroși din alte centre ale țării este și ea simțitoare. E poate elocvent faptul că apariția lui Erich Bergel din Cluj la pupitrul ambelor orchestre se va produce cu aceeași frecvență ca și a colegilor titulari din București! Evident însă că în această privință nu s-a ajuns la o ideală distribuție a artiștilor din țară, fiind destui cei cărora nu le-a rămas loc pentru o confruntare cu publicul și critica din Capitală.

Dacă s-a putut discerne o structură superioară a stagiunii 1971—72 în raport cu anii precedenți, mai ales la Radioteleviziune, nu e mai puțin adevărat că ea se desfășoară pe un cîmp destul de îngust, adică o istorie de vreo două secole și o geografie redusă la un singur continent, nici aceea completă. Or, datele provenite din alte centre muzicale ale lumii indică azi o deschidere mult mai largă a culturii muzicale, în care omul contemporan se găsește interesat. Și, dacă vorbim de contemporaneitate, se cuvine semnalat faptul că din proiectata stagiune, informarea asupra actualității muzicale curente lipsește cu desăvîrșire, lucru care dă ansamblului un aspect de muzeu muzical. În ce privește muzica românească, intervine un paradox. Pe de o parte e vizibilă silința de a o face prezentă în aproape fiecare concert, ba i se acordă și concerte în exclusivitate; pe de alta, din toate capitolele istoriei noastre muzicale — după recente descoperiri, destul de bogată și mai ales interesantă — alegerile se reduc la o perioadă de câteva decenii și acelea nu din anii ultimi, care au adus muzicii românești faima de a fi una din cele mai valoroase școli naționale din lume. Mulți compozitori români se înfățișează în stagiune de cîte două ori, există chiar o triplă programare (și nu am numit pe marele Enescu) în schimb au fost omise nume prestigioase, afirmate în ultimii ani. Puținele prime audiții (dintre care o parte din lucrări nu tocmai noi), ca și alegerea frecventă a compozițiilor dintr-o perioadă imatură a autorilor nu au darul să ofere imaginea prodigioasei mișcări muzicale de la noi.

În fine, în pliantele stagiunii 1971—72 se citește un efort continuu de a da curs chemării către formarea unui public foarte larg la concertele simfonice: programe speciale de accesibilitate sporită, bilete ieftine, deplasări în uzine și școli. Pe lângă aceste mijloace, devenite o tradiție a concertelor noastre, mai există o serie de activități moderne care antrenează curiozitatea melomanului virtual. Să le descoperim și să le punem în aplicare.

Cu
DIMITRIE
ONOFREI
la București

După o strălucită carieră în S.U.A., ilustrul cîntăreț român Dimitrie Onofrei a revenit în țară, pentru o lună, la invitația Consiliului Culturii și Educației Socialiste.

Reîntîlnirea cu pămînturile românești, pe care a fost nevoit să le părăsească cu jumătate de veac în urmă, înarmat doar cu dorința fierbinte de a învinge, este, neîndoios, emoționantă. Deși la o vîrstă înaintată, Dimitrie Onofrei este încă plin de energie și vitalitate.

— Care este taina statorniciei dv. tinereți?

— Ca să te menții tînăr, trebuie să fii mereu interesat de ceea ce se petrece în jurul tău, veșnic pasionat de ceva.

— Și care este „pasiunea“ dv. actuală?

— Să modelez tinerele vîrstare, cîntăreții de mîine.

— Ce concluzii împărtășiți acestor tineri în urma bogatei dv. experiențe artistice?

— Cîntecul este o artă neasemuit de atrăgătoare, dar drumul e spinos. Dacă nu ai o voce de calitate și o voință de neclintit, e preferabil să alegi altă cale, pentru că riști să te irosești în mediocritate.

— Cum considerați că trebuie formate talentele reale?

— În primul rînd, creîndu-le condiții prielnice de studiu. Cînd am văzut Conservatorul în care se dezvoltă astăzi tinerii soliști români, gîndul m-a purtat, fără să vreau, spre cămăruțele amărîte ale Conservatorului din Iași, unde am primit eu primele noțiuni muzicale. Era în 1914... Astăzi, se poate spune că România este paradisul cîntăreților. După absolvirea Conservatorului ai la dispoziție filarmonici și opere unde pot fi plasați. Acum 50 de ani nu exista nimic; nu se înființase nici Opera Română. De aceea am fost obligat să iau drumul pribegiei, spre Mecca soliștilor de operă: Italia. Drum spre care am fost încurajat numai cu... sfaturi. Mi-a trebuit multă cutezanță ca să răzbat acolo, printre străini, ca fiu de oameni nevoiași. Mă credeți, erau perioade cînd nu mă hrăneam decît cu o cafea cu lapte la 24 de ore... Mare noroc au tinerii cîntăreți de azi! Nici în 1927, cînd am revenit pentru cîteva spectacole în țară, lucrurile nu se schimbaseră prea mult. Se înființase, ce-i drept, Opera Română, dar în rest... Acum țara a progresat foarte mult. Totul mi se pare de nerecunoscut.

— Dar despre școala interpretativă românească actuală, ce părere aveți?

— Bună. Are la bază o tehnică nouă, temeinică, ce a și dat roade excelente. L-am ascultat pe Spiess în America: o voce admirabilă. Și faptul că Herlea, Elena Cernei și, natural, Spiess, au fost invitați pe scena Metropolitanului, este un indiciu sigur că sînt reale valori artistice.

— Aveți un repertoriu solistic vast; totuși, ce roluri v-au plăcut mai mult?

— Poate cel din *Boema*, *Romeo și Julietta* lui Gounod, *Lohengrin* de Wagner...

— În România s-a editat o monografie Dimitrie Onofrei. Ce impresie v-a făcut?

— Faptul m-a impresionat enorm și mărturisesc că îndeosebi m-a încîntat ideea că și tinerele generații de artiști vor aprecia mica mea contribuție la prestigiul cîntului românesc.

Ateneul român

Rađu STAN

Angela IOAN

Plastică

George APOSTU:

O sculptură a spațiului silvestru

Artă și a construcției; nu a sensibilității doar — cu toate că sensibilitatea e inclusă, dar la un mod de reflectare secundă, superioară — forța de esențializare a românilor este tradițională; ea constituie însăși formula lor de specificitate artistică încă de la intrarea în istorie a acestui popor.

Este vădită filiația unui George Apostu, sculptor al lemnului în primul rând, din geometria clară și suplă, organicist concepută, indulgind unghiurile drepte prin caligrame, curbe, ale artei spațiului carpato-danubian, atît de bogat în păduri, atît de legat de spiritul civilizației vegetalelor, care au dominat spațiul nostru (silvestru, pastoral și agrar), începînd de la culturile ceramice danubiene ale mileniilor patru și trei, din care muzeele românești păstrează mirabile opere de o ultra-

În atelierul sculptorului

modernă factură, atît ca structură, cît și ca decor ornamental.

George Apostu este un închinător al esențialului. Pentru el sculptura n-are decît masă primordială. Modelajul este suprimat, relieful secundar sînt sacrificate. Seria de „Tați și fii”, floră impresionantă de idoli pădureni de-abia antropomorfizați, demonstrează net capacitățile sale de sinteză, nu a posteriori, ulterioară analizei, ci a priori, mai presus de orice analiză posibilă, pe care o inutilizează, de altfel, recursul la sensurile mari, generale. Așa cum există o arhitectură a spațiilor litorale, organizată de monumentele sculpturale megalitice, la popoarele mării, există la popoarele cu spațiul orografic împădurit o arhitectură a lapidarității stîncii înginate în material lemnos: un fel de megaxili, bușteni uriași ciopliți din bardă, impunîndu-și sever autoritatea masei, iconografic asimilați cu arborii vieții și cu „troițele”, monumente rustice plantate la răsplată, ca semne ale sacralizării mediului prin ipostazierea în vegetal a spiritualului.

Alături de megaxili, Apostu forjează spații dense, inextricabile, de verticale și oblice derivate din spiralarea unor zboruri, cu tendințe neconținut ascensionale. Chiar dacă, în ansamblurile sale ambientale, Apostu reinvie sentimentul spațial al pădurii, — sensul scenografiei întregului, — nu e mai puțin adevărat că luați în parte, fiecare din „fluturii” săi, înalte coloane toarse cu fusul egal, obligă ochiul să urmărească traiectoria unui zbor spre înalțuri.

Apostu ajunge, în ultima sa fază, însă, și la integrarea superioară, printr-o metaforă creatoare de mit, a sensului ornamental, regăsind într-un chip nou, o dată mai mult, sensul artei populare românești, reinterpretată cu mijloace moderne și — ceea ce e esențial — fără recursul la citat folcloric, fără nici o transpunere literală de semne ornamentale, ci doar prin descifrarea schemei originare de organizare a imaginii abstracte, în arta străveche a Carpaților românești.

Ion FRUNZETTI

Prin galerii

● CONTINUIND inițiativa U.A.P., care a condus la crearea muzeelor în aer liber de la Măgura și Arad, ținîndu-se bineînțelese seama de posibilitățile specifice ceramicii, a fost organizată la Medgidia, între 3-31 august, prima tabără națională de ceramică. 17 ceramiști au avut astfel prilejul, grație colaborării pline de soliditate a forurilor locale, să-și materializeze la dimensiuni impresionante proiectele și ideile. Menționăm numele tuturor participanților: Alexandru Gheorghe, Lucia Teodorescu-Maffei, Ioana Stepanov, Florentina Mihai, Costel Badea, Romeo Voinescu, Patriciu Mateescu, Dumitru Rădulescu, Alexe Lazăr Florian, Ion Berendea, Wilhelm Fabini, Ilie Beldean, Victor Cristea, Dragoș Gănescu, Vasile Cerel, Petre Nichita, Nireă Marcu Constantin.

● O altă tabără de creație, de pictură de astă dată, a fost organizată de U.A.P. la Babadag. Cu lucrările oferite de artiști, oficialitățile locale au organizat prima sală a unui posibil muzeu intitulat „Babadagul văzut de pictori”. Cele peste 20 de variante picturale ale Babadagului și ale împrejurimilor sale, aparțin pictorilor: Elena Aflori, Aurel Anifei, Lucian Cioată, Al. Cumpăță, Virgil David, Șerban Dinu, Petre Dumitrescu Jr., Leonid Elas, Dimitrie Grigoras, Mihai Horea, Traian Hrișcă, Semproniu Icozan, Lucreția Ionescu, Mariana Macri, Vasile Melica, Getta Mermeze, Sever Mermeze, Dan Negoescu, Mircea Velea.

● EVA CERBU (sala „Simeza”) expune o suită de 30 de gravuri împărțite în două cicluri distincte: unul pe tema „Galați — Șantier naval” cuprinzînd imagini ale diversității muncii din port („Sudori în cală”, „Pe șantier”, „Macarale etc.”) și un altul axat pe aspectele multicolore ale sărbătorilor populare („Seară de bilci”, „Călușei”, „Lanțurile”). În tehnici diferite — de la cele mixte, la serigrafii, gravuri cu acul și xilografuri — aceste „compoziții libere” după un motiv dat exaltă virtuțile geometrișmului, uneori pînă la anularea clarității de lectură.

MARIA PROFETA:
Panou decorativ

Expoziția se bucură de o caldă prezentare semnată de George Macovescu. Cităm: „Timidă și — cum însăși spune — copleșită în fața naturii, atunci cînd rămîne în atelier singură cu ea și cu impresiile ei, abia atunci apare opera de artă pe care a zămislit-o îndelung, a urcat-o pe toate aripile elanurilor și a filtrat-o prin toate pinzele indoielilor”.

● ÎN cealaltă sală a „Simezei” Clarette Wachtel brodează pe tema pitorescului spectacolului de bilci. Toate cele 16 gravuri (lemn-linoleum), ca și desenele în peniță ori picturile pe sticlă — agrementează grotescul situațiilor printr-o policromie festivă. Efectul este „gras” („La fotograf”, „Ospăț”, „Baracă de tir” etc.), dar nu întotdeauna convingător: butaforia se substituie vieții, „folclorizarea” are ca deosebitul clișeele unui artizanat „școlit”.

● CELE 39 de piese decorative prezentate de Maria Profeta la „Amfora” fac parte din categoria obiectelor „utile-delux”, unicate din care se aleg mai întotdeauna cadourile pretențioase. Albumele pentru fotografii din piele, casetele de toval pentru cărți de joc, ori pentru creioane, ori pentru hirtie, portviziturile sau garniturile de birou sînt decorate supraabundent cu păsări și flori stilizate folcloric, în culori din cele mai vioaie. Amintim cele două mese de mozaic și „Cordoanele de damă”.

Radio

Dacă

● ESCHIL, la modă — sau e o coincidență? Joi am ascultat fragmente din Prometeu înlăntuit (interpret: George Vraca), vineri un emoționant spectacol cu Cei șapte contra Tebei (Ion Marinescu, Simona Bondoc, Ludovic Antal, Elena Sereda etc.; regia: Paul Stratilat). Indicații de regie: „În fundul scenei, statui de zei”. Înainte de a muri, actorii „îmbrățișează statuile”.

Și m-am gîndit că, dacă aș fi regizor și dacă aș lucra în redacția radiodifuziunii, aș deveni repede cel mai plicticos funcționar al instituției. Pentru că aș povesti mereu și mereu aceeași întâmplare: cum aveam zece ani și cum mergeam la Teatrul Național, să-l văd pe Emil Botta în Oedip — și cum mi-a hotărît destinul viziunea regelui orb. Dacă aș fi regizor la radio, aș repeta cu îndărătnicie că marele tragedian Emil Botta nu poate fi lăsat să interpreteze numai roluri oarecare în filme oarecare. (Emil Botta, cel care n-a ajuns niciodată la capătul unui vers, pentru că nici un om care vede nu îndrăznește să meargă atît de departe...). Dacă aș fi regizor la radio aș spune o dată și încă o dată că numai aci, în acest loc se găsesc forțele și se pot crea condițiile pentru o stagiune permanentă a marilor clasici: cu Eschil și Sofocle și Euripide, cu Shakespeare și Corneille și Racine. Că se pot forma echipe de actori care să se specializeze — pentru că este o specialitate! — în teatrul antic (ce firav suna Corul din Cei șapte contra Tebei — și erau actori buni și era un bun regizor...). Că această stagiune a măreției și a sentimentelor celor mai nobile este în spiritul zilelor pe care le trăim. Dacă aș fi regizor și dacă aș alcătui eu repertoriul, și dacă aș avea încredere în misiunea mea, le-aș aminti oamenilor de bună credință care lucrează aci că se ridică un om tînăr dintre tobele și trompetele de argint nădușite ale jazzului și că teama sa de necunoscut e încă prea mică și că puterea sa de a-și domina teama e încă slabă. Că acest om tînăr nu știe ce înseamnă a fi Corifeul unui Cor Că nu știe încă destule despre puterea oamenilor de a se înfrunța „rege contra rege”. Că-i lipsește capacitatea de a discerne zeiescul, că-i lipsește punctul de referință cel mai înalt: statuile de zei din fundul scenei. Și că toate aceste lucruri le poate învăța. Că pe această scenă nevăzută se poate realiza ceea ce nici un alt teatru nu are puțința să facă: un Eschil integral, un Shakespeare integral, un Racine integral. Într-un an, în doi. Pentru un veac. Aici e marea școală sau una din marile școli — și zeii trebuie lăsați să predea vechiul lor curs despre teama de moarte și despre demnitate.

Florin MUGUR

Pămîntenii

De aproape patru luni, în fiecare duminică după amiaza, un serial de aventuri destinat inițial tineretului, adună în fața micilor ecrane multă, foarte multă lume, telespectatori de toate vîrstele, și tineri, și mai puțin tineri, și foarte puțini tineri. O navă terestră cu șapte pămînteni la bord scapă de sub forța de atracție a pămîntului și aterizează pe o planetă necunoscută, ce se va dovedi pe parcurs ostilă și periculoasă pentru semenii noștri. De aici începe un lung șir de aventuri palpitante, neprevăzute, de multe ori amuzante, de fiecare dată însă, spre norocul lor și al nostru, al telespectatorilor (amenințați prin dispariția eroilor la dispariția serialului), totul se termină cu bine.

Jocul propus de realizatori e simplu, ușor de urmărit.

Planeta giganților seamănă tocmai cu cea pe care o locuim noi. Aceleași plante și animale o populează, cam aceleași reguli există și acolo. Mai mult chiar, limba ce-o vorbesc uriașii este engleza, limbă cunoscută binișor și pe pămînt. Desigur, dacă am fi cusurșii, am găsi destule inadvertențe. Am putea reclama diverse dimensiuni greșit redade, distanțe ce-s la fel de rapid parcurse și de cei mari și de cei mici etc. Dar atunci am încălca regula propusă și jocul n-ar mai avea haz.

Pămîntenii, omuleții aceia frumoși ca niște actori de cinema (chiar și grăsuțul lacom) sînt hăituiți, amenințați la tot pasul, obligați să se ascundă mereu, să fugă mereu, dar ceea ce e frumos, prea frumos, obligați să se ajute tot timpul.

Pe planeta aceea străină, rea, puțini sînt dispuși să le întindă o mînă, să-i scape de primejdii, să-i ignore, să-i lase în plata Domnului, să nu profite de presupusa recompensă. Cițiva s-au arătat mai blînzi și omenoși, dar cei mai dragi rămîn tot omuleții aceia micuți și frumoși ca niște actori de cinema. Mă bucur mereu, la sfîrșitul fiecărui episod, cînd îi văd liberi. Alături unii de ceilalți, sîrînd că poate data viitoare își vor lua zborul din veșnica hăituire. Serialul continuă. Și cum povestea veche a lui Gulliver presupune ambele fețe ale medaliei, ingeniozitatea realizatorilor va da naștere poate unui alt film, cu uriași și omuleți, în care se va spune că o navă interplanetară a naufragiat pe pămînt. Și tare n-aș vrea ca cele două pelicule să semene.

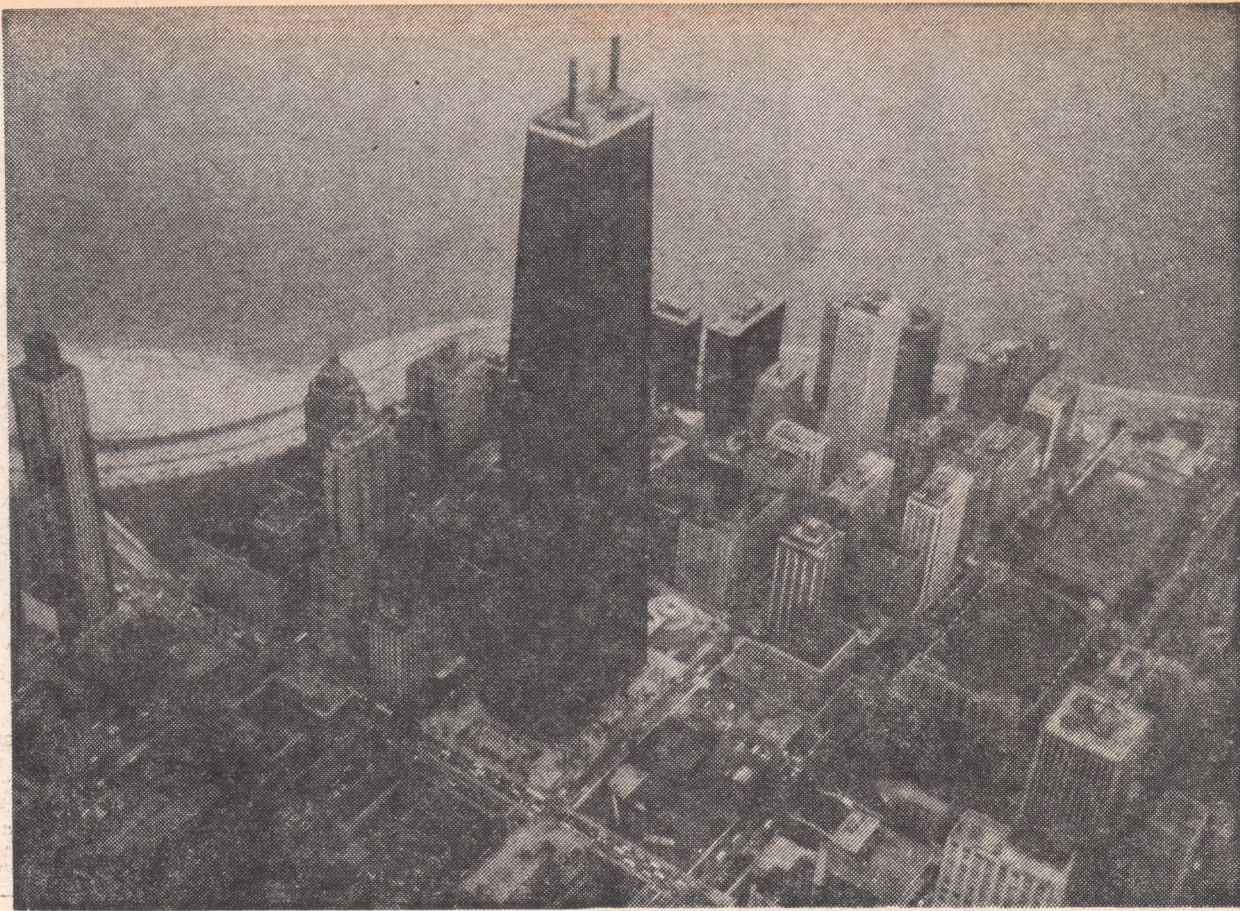
Radu DUMITRU

EVA CERBU: Călușei

Trei expoziții de arhitectură la București

Sub obsesia oglinzilor concave

Clădirea cu 100 de etaje a Centrului John Hancock din Chicago

Bucureștiul a devenit gazda a trei expoziții de arhitectură și urbanism, din Statele Unite ale Americii, Franța (Parisul), Republica Federală a Germaniei. Trei expoziții interesante, în desene, fotografii și machete înfățișând realizări existente și, în același timp, conturând o imagine de perspectivă, într-un cadru amplu de preocupări pentru viitorul orașelor, problematizat mai cu seamă de ritmul intens al urbanizării moderne.

Aceste trei expoziții și ecourile pe care le trezesc privitorului specialist ori laic fac obiectul paginilor de față.

Dacă oamenii ar fi întrebați cum doresc să trăiască, ar răspunde fără ezitare; comod, confortabil, intim.

Stilul internațional — ale cărui baze teoretice au fost enunțate la începutul secolului trecut de către profesorul de istoria arhitecturii Greenough, — răspunde nevoii de comoditate și confort.

Funcționalitatea strictă, utilitarismul invenției, structuralismul ornamentației nu acceptă nici o linie în plus, nimic de prisos.

Numai intimitatea este o utopie.

După ce s-a construit în cuburi greoaie în granit, oțel și sticlă, o dată cu Sullivan, Wright, Walter Gropius, Le Corbusier, liniile au început să se îndepărteze, să devină maleabile.

Proiectarea „Noilor State Unite“ în viitor sparge stilul clasic, care devine sinuos; luând forma universului, îi acceptă condițiile spre a-l cuceri mai ușor.

Intretăierea curbilor, paradigma halucinantă a fațadelor din noi metale și materiale de con-

strucție, ciocnindu-se parcă într-o goană avântată în timp și spațiu, pentru a-l îndoi pe omul modern sub forța lor, aparent suplă, pentru a-l umili, obligându-l să trăiască veșnic sub obsesia deformantă a oglinzilor concave, să se strecoare ca o cirtă pe sub arcade, volute, elipse. Îi comprimă parcă și capacitatea respiratorie, imaginația, rezistența, combativitatea, supunându-l la o implacabilă servitute: aglomerația marilor orașe. Risipă de forme elansate, pentru a justifica zgârcenia constrângerii la un spațiu strict necesar. Într-un oraș ca New Yorkul, de pildă, se perindă zilnic 16 milioane locuitori, dintre care 9 milioane sînt localnici, restul, într-o veșnică goană, sus-jos-dreapta-stînga, pe sub pămînt, pe deasupra caselor, pe deasupra orașului, pe sub fluvii, oameni prin oameni, fără să se vadă, fără să se cunoască, trăind fiecare izolat în spațiul care-l conturează, îl apără, dintr-un soi de sticlă personală, incasabilă, impenetrabilă, milioane de scafandri te-

reștri, cu grijile, cu nevoile, cu visurile lor, obligați să respire, să se plieze, să se ferească de pericolele care-i pîdesc la fiecare pas.

Drama orășeanului modern: spațiul, aerul, circulația. Iată că arhitecții „noului val“ se străduiesc să rezolve aceste neajunsuri, proiectînd orașe la liziera orașelor, fără mașini, fără fum, fără pericole (lingă Baltimore, de pildă) sau eliminînd cu totul orașul industrial din orașul propriu-zis (New-Wark — New York) sau încadrînd clădirile individuale în cît mai mulți metri pătrați de verdeață, în cît mai mulți metri cubi de aer ozonat.

Din păcate, costul locuințelor individuale nu permite marii majorități accesul la această neoromantică formulă campestră, iar aglomerația din cartierele supraîncărcate ale metropolelor nu are nevoie de arhitecți proiectanți, nici de stil îndrăzneț: oamenii trăiesc cum pot.

„Stilul democrat“ despre care pomenește arhitectul O'Hara trebuie să țină cont de dorințele și interesele celor mulți: „O ideologie democrată

dă o complexitate nouă problemei, deoarece noi credem nu numai că oamenii ar trebui să capete ceea ce este bun pentru ei, dar și că ar trebui să decidă ei înșiși ce este aceasta“.

Oskar Niemayer, Neutra, Minoru Jamasaki, Erno Saarinen, mari arhitecți ai secolului sint spirite originale și creatoare. Harry Weese, Gerhard Kalman, dintr-o altă generație, proiectează forme noi pentru un viitor — nu se știe cît de îndepărtat — într-un spirit generos, grațios, cu jocuri de materiale menite a crea jocuri de lumină și umbre, de o brutalitate bărbătească, în același timp exuberante și romantice, oricum, spărgînd vechea sclavie a formelor rigide. Revolta volutei împotriva spațiului drept, împotriva cubului de aer static, cucerirea spațiului vital cu o curajoasă invenție, o expansiune haotică cu funcție estetică și socială, acesta pare să fie idealul arhitecturii viitorului. Arhitectul nou trebuie să fie un om al Renașterii, dublat de un cetățean al evului său.

„Modulul“ Engelframe din imagine este echipat cu toate instalațiile necesare unei locuințe confortabile

SPIRIT MILITANT

(Urmare din pagina 22)

numai implicînd fiecare component vom obține acea sumă de atitudini conștiente ce va ajuta ca spectacolele să nu se interpună, ca un obstacol, între text și public, ci, dimpotrivă, să ridice ideile și valoarea politică a textului la explicită și pregnantă imagine artistico-scenică.

Foarte multe au fost considerentele care ne-au făcut să alegem repertoriul, mănunchiul de piese care-l formează, pentru ca țintele variate ale fiecărui text să răspundă complexității vieții contemporane.

Piese românești ale acestei stagiuni vor fi: **Ziariștii** de Al. Mirodan (regia Valeriu Moisescu, scenografia Dan Jitianu, costume Gh. Ștefănescu), **Bălăcescu** de Camil Petrescu (regia și scenografia Liviu Ciulei, costume Doris Jurgea), două dintre cele mai importante lucrări ale dramaturgiei noastre. Din literatura țărilor socialiste: **Poveste din**

Irkuk de A. Arbutov. Tradiția specifică Teatrului „Bulandra“, de a interpreta clasică într-o viziune contemporană, se va relua cu capodopera literaturii dramatice românești **O serisoare pierdută**, de I. L. Caragiale. Aș vrea să mă opresc o clipă asupra acestei dificile și importante realizări și să spun că în punerea în scenă a spectacolului, care îmi va reveni, aspirație pe care o port în mine de multă vreme, nu vreau să contrazic marile montări și interpretări pe care această piesă le-a cunoscut, ci să includ virtuțile tradiției. În felul acesta, spectacolul nostru va însemna un omagiu față de marii realizatori ai lui Caragiale pe scenele românești, un omagiu față de Paul Gusti, Iancu Brezeanu, Maria Filotti și alți mari dispăruți, față de mulți actori contemporani, ca și față de maestrul Sică Alexandrescu. Și-rul pieselor clasice va continua cu **Revizorul** de Gogol (regia Lucian Pintilie,

scenografia Paul Bortnovski, costume Radu Boruzescu) și cu **Mincinosul** de Goldoni (regia Sanda Manu, decoruri și costume Sanda Mușatescu). Din literatura universală contemporană vom juca intensă dramă politică a lui Rolf Hochuth, **Vicarul** (regia Radu Penciulescu), preocupîndu-ne și realizarea uneia din piesele marelui dramaturg militant irlandez Sean O'Casey. Ușa teatrului rămîne larg deschisă pentru importante opere contemporane românești, așteptate asemenea materiei vii care va putea să determine în modul cel mai direct profilul specific al teatrului nostru. Prima lucrare nouă care ne-a oprit îndeosebi atenția este **Contract pentru oameni**, ultima piesă a lui Al. Mirodan.

Această listă nu vreau să o închei, considerînd repertoriul un tot, permanent perfectibil, ce trebuie acordat continuu la pulsul politic al țării pentru a corespunde dreptului pe care îl are publicul de a-și vedea dezbătute pe scenă problemele existenței lui.

Reverie la Parisul romantic

Nu se poate constrînge Parisul în cifre și date, în bilanțuri și operații administrative. Ca și cum ai vorbi despre cineva prezent, dar care, încorsetat în ghips, legat la ochi și cu căluș în gură, nu se poate apăra, nu poate protesta. Uneori e nevoie de o asemenea intervenție chirurgicală pentru o regenerare, o resuscitare orgolioasă și liberă a uneia dintre cele mai seducătoare agonii romantice.

Această dulce Marguerite Gauthier care-și întreține și sănătatea și boala, să pară veșnic pe moarte, dar să trăiască veșnic. Să cadă lent, fără să decadă; nu e un oraș, e un fenomen. Nu e doar o capitală, așa cum am învățat în cărțile de școală, pe malul Senei, cu atîtea milioane de locuitori, cu palate și catedrale, cu parfumi celebri și grădini, cu cimitire și Folies Bergères, cu jocuri de apă și ambuteiaje.

Parisul este un organism viu, nu un simplu testament care să perpetueze prin secole măreția și strălucirea trecutului său. Parisul este o carte de istorie cu foi uriașe de marmură și fier forjat, de aur și cristal, foi implantate la fiecare pas, la fiecare colț de stradă, în fiecare palat de la Tuilleries la Champs Elisées, de la Bois de Boulogne la Notre Dame.

De aceea, poate, o expoziție în cartoane și imagini puține, în planuri și în machete ni se pare oarecum ternă, deși binevenită. Opera de naștere și renaștere a Parisului vechi, a noului Paris este măreață și dramatică. E greu să dai strălucire unor vechi simboluri patinate, să învingi inerția, să rupi o falsă tradiție, pentru a restructura adevărata măreție, consolidînd-o pe cea existentă, înceată, incenușată în rutină.

Un plan de renovare, de construire a noilor cartiere și încadrarea lor în „ținutul” parizian, de restaurare și protecție a cartierelor istorice salvează clădiri intrate în descompunere lentă, care și-au pierdut, o dată cu simbolul istoriei, ținuta grandioasă. Un oraș nou, în plin avînt, se apără, se scutură de fum și cenușă, își întinde cuceritoare tentacule, acoperind terenuri, subsumînd mici localități, înghițînd mărunte destine, moloh binevoitor și magnanim, dînd posibilitatea altor milioane de locuitori să trăiască în condiții decente și salubre.

Reabilitarea, „spălarea” vechilor case, curățirea și adaptarea lor la condițiile de confort, înglobarea lor în contextul grandios se întinde pe un deceniu.

E adevărat că în acest tumult de înnoire și păstrare, de respectare și de adaptare, vor fi rănite unele sensibilități, vor fi distruse — poate cu

bune intenții — valori la fel de mari ca aceea istorică, valori interioare, emoționale.

Cartierele noi, vor desăvîrși poate sugrumarea orașului-miez cu centura „extra pariziană de supraurbanitate, ultraconfortabilă”, a aceluiași stil internațional, strivitor, impersonal, vai, necesar. Dar tocmai aceasta — e țara natală a celebrelor paradoxuri — va prezerva Parisul de la amenințatoarea dispariție lentă prin autosufocare. S-a căutat o soluție pentru rezolvarea problemelor vitale ale locuitorilor capitalei: aerul, confortul, căile de acces, mijloacele de comunicație. Poate că noul Paris va distona, va jigni ochiul format pe alte siluete... Și turnul Eiffel a părut, la vremea sa, o anomalie, o monstruoșitate pe suavitatea vechilor palate. Măcar de-ar distona „orașul de centură” ca Turnul Eiffel în inima Parisului.

Și Montmartre?

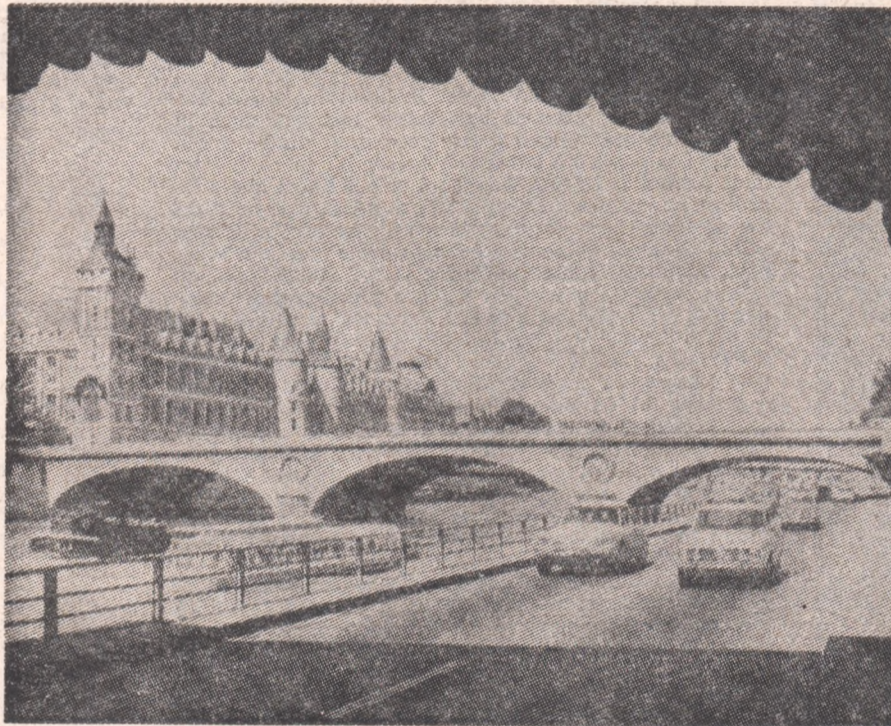
„Le lapin agile”, „La boîte aux poux”, „Les deux magots”, „Les trois gaettes”, „La Belle Franquette”, „La guinguette à deux sous”, au fost și ele „reabilitate”. Toate acele

bistrouri, trochete, boate, care au dus pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, firma „Parisului vesel”, — de cele mai multe ori nemeritată, întreținută de străini mai mult decît justificată de localnici — adaptate la condițiile moderne, nu știu dacă vor mai inspira indolența cu scăpărări de diamante a boemei pariziene, cu snack bar și percolator, cu pompă de frișcă și „ice tea”, vechea lor umbră de veselie tristă, de nostalgie cu suris cehovian, trăgîndu-și seva mai mult din Piaf decît din Malraux, va mai pluti o vreme deasupra Senei ca ecoul unei șansonete, se va tîri îmbătrînită pe cheiuri, va da tîrcoale halelor închise, se va așeza apoi cuminte să moară cu brațele încrucișate cuviincios ca o călugăriță în amurg, pe foile cu desene picante ale buchiniștilor de pe „rive gauche”.

Pentru toate astea, deși expoziția este bine venită și bine primită, am scris aceste rînduri și le închin orașului viu, greu de străbătut în cîteva imagini.

E prea strălucitor Parisul și-i prea frumoasă toamna în grădina Luxembourg...

Primele turnuri pe șantierul operației Beagrennelle.

Șoseaua express pe malul drept al Senei

Convergențe și divergențe

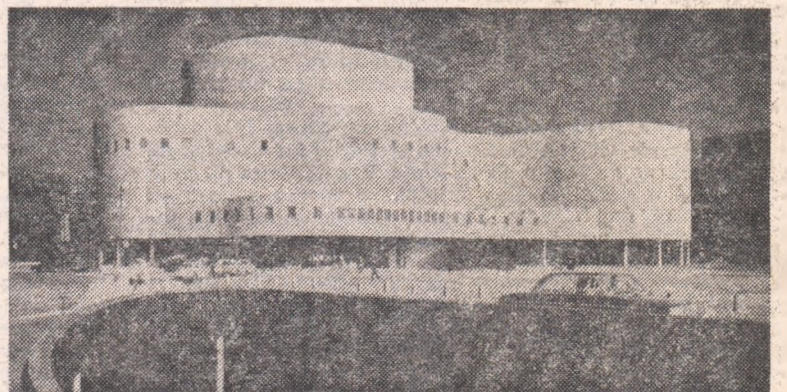
Omul antichității a împlîntat în soluri incerte zigurate și piramide spre a-și impune existența precară veșniciei. Soliditatea materialelor, masivitatea construcției, uneori desăvîrșită de-a lungul cîtorva generații, i-a dat iluzia confruntării cu măreția creației. Pe măsură ce timpurile s-au retras, liniile au devenit cînd greoaie și apăsătoare, cînd suple și grațioase, pentru a ajunge astăzi jucăușe, frivole, îndoielnice, instabile. În 24 de ore omul își poate lua „tot ce posedă asupra-și” datorită prefabricatelor, cu pereți, pod și fundament, se poate muta la sute de kilometri rămîndu-i doar racordarea la rețeaua locală de apă și lumină.

Rulotele și locuințele subacvatiche, capsulele și modulele spațiale vor pune oare definitiv stăpînire pe peisajul arhitectural în viitor, ca o exprimare, în formă și mobilitate, a temerii și incertitudinii? Expoziția de arhitectură din R. F. a Germaniei transmite din fundal, în permanență, această temere.

O dublă fugă, de la centru spre periferie unde se concentrează unitățile industriale, și fuga rurală înspre centrele industriale constituie o convergență referită înspre expansiunea planimetrică a periferiilor.

Topite în formele vechi, formele noi ingenioase, diversificate sparg monotonia stilului rigid economic, transformîndu-se în funcție de cei cărora le sînt destinate. Sătuțe pentru copii, clădiri în terase, pentru oameni de știință, precum și clădiri de interes obștesc, școli, biserici, spitale, unități industriale, coalizează fericit tehnica, economia și arta: o școală „armonică” — arhitect Günther Balsler; o cantină studențească din Saarbrücken — arhitect Walter Schrampf și sculptor Otto Hajek. Cele peste 200 de teatre moderne existente — față de 15 rămase după război, sînt clădite într-un stil adaptat noii orientări spirituale, o mărturie a interesului față de „forma deschisă” de comunicare dintre spectator și interpret, colaborare care continuă și amplifică tradiția teatrului din Mannheim.

Maia BELCIU

Teatrul din Düsseldorf

Pictoriță și literată, Valentina HODASEVICI a avut prilejul să cunoască temeinic viața artistică și literară dinaintea și de după anul 1917. Printre cunoștințele și prietenii ei s-au numărat oameni ca Maxim Gorki, Vladimir Maiakovski, Tatlin, Babel, Malevici, Pasternak, Vsevolod Ivanov, Alexei Tolstoi.

Spre sfârșitul vieții, Valentina Hodasevici a început să-și scrie amintirile, publicate parțial în revista „Novii Mir”, după care reproducem fragmentar.

MAIAKOVSKI LA PARIS

Uriașul lui talent îmi inspira de-a dreptul teamă. Infricoșată fiind, eram totodată perfect conștientă de distanța care desparte posibilitățile noastre ca oameni de artă. Tocmai această conștiință mă făcea să mă simt intrucitva încătușată în relațiile cu el, deși, în același timp, mă simțeam atrasă de firea neobișnuită a acestui om, de înflăcărea lui revoluționară, de felul lui de a fi, de personalitatea lui, care nu cunoștea decît un singur țel.

În acest spirit, însemnam, în anul 1957: „Maiakovski este recunoscut de mult, de toți, ca un poet genial. Simt dorința să povestesc despre înțilnirile mele cu el și în același timp nu îndrăznesc s-o fac. Mi-e jenă și aproape rușine să vin cu niște impresii mărunte, de fiecare zi, cu niște fleacuri”.

Este oare justificată această teamă, această idee că „fleacurile” trebuie să fie date uitării din clipa în

MAIAKOVSKI

care cineva a devenit incontestabil o personalitate? E greu să povestești cum ai cunoscut un mare talent, cu atât mai greu să vorbești despre prietenia ta cu el. Relațiile mele cu Maiakovski se situează undeva între simpla cunoștință și prietenie...

Din clipa cînd l-am văzut, omul acesta a intrat în conștiința mea și nu l-am mai uitat niciodată. Nici nu putea fi altminteri: Maiakovski a reprezentat și reprezintă totdeauna Contemporaneitatea. El a fost și va rămîne totdeauna „astăzi” și „mîine”. Ziua de „ieri” Maiakovski a lăsat-o pe seama altora, deși cunoștea foarte bine trecutul.

Am simțit totdeauna că Maiakovski este un om deosebit, o personalitate ieșită din comun, deși poate că rațional lucrul nu mi-a fost clar chiar de la început. Uneori, te obosea, îți venea foarte greu în tovărășia lui, pentru că alături aceasta să fie atât de plăcută și chiar amuzantă. Era imposibil să prevezi clipa în care va trece de la o gingășie, aș zice copilărească, la ironia crudă, la mînia necruțătoare, cînd devenea aproape brutal. Mi-era groază adesea că nu mă voi putea lămuri în toate acestea.

În 1924, soțul meu și cu mine am plecat într-o deplasare de serviciu la Londra și Paris. La sfîrșitul lui octombrie ne aflam în capitala Franței. Am început prin a o căuta pe Elsa Triolet, pe care o cunoșteam din 1922, de la Berlin. Elsa Triolet locuia la Paris într-un hotel micuț, „Istria”, situat pe una din străzile laterale ce se desfac din Bulevardul Montparnasse. Revederea ne-a bucurat pe amîndouă. Elsa Triolet m-a anunțat că așteaptă sosirea lui Maiakovski, care urma să locuiască în același hotel. Maiakovski mai fusese la Paris în 1922, văzuse multe lucruri, se înțilnise cu mulți oameni de litere și artă și după întoarcerea la Moscova scrisese despre toate acestea versuri

și articole, ținuse conferințe. Omul acesta știa să pătrundă tot ceea ce vedea, să rețină tot ceea ce auzea. Bineînțeles că și de acea dată nu era vorba de o călătorie pur turistică. De altfel, de la Paris urma să plece în Mexic și la New York...

I-am găsit pe Elsa și pe Maiakovski posomorîți. Proasta lor dispoziție se datora faptului că imediat după sosirea la Paris poetul primise din partea Prefecturii centrale, adică a poliției, înștiințarea că trebuie să părăsească Franța în 24 de ore, cu toate că avea viza pentru o lună. S-au dus împreună la Prefectură să descurce lucrurile. După ce au cutreierat coridoarele, au nimerit în biroul unui funcționar superior. Cum Maiakovski nu vorbea franceza, Elsa Triolet era aceea care trebuia să lămurească lucrurile. Funcționarul le-a declarat: „Noi nu vrem să primim în țara noastră oameni care, după ce părăsesc teritoriul Franței, ne critică vehement...”

Dar... lumea literară pariziană, îndeosebi poezii din tînăra generație, aflînd că Maiakovski este nevoit să plece, au alcătuit repede o hîrtie de protest. A doua zi dimineață, cînd am venit la hotelul „Istria”, am aflat că amenințarea cu expulzarea mai este încă în vigoare. Tocmai atunci a telefonat unul dintre poezii francezi rugîndu-ne să venim la ora 12 la cafeneaua unde urmau să se înțilnească cei ce iscăliseră hîrtia de protest pe care figurau pînă la ora aceea mai mult de 300 de semnături... Cafeneaua era dintre acelea în care se întrunesc de obicei muncitorii: mese mari din scînduri, taburete, scaune. Cînd a intrat Maiakovski, au răsunit aplauze și strigăte: „Vive Maiakovski!” Răspunzînd aclamațiilor, poetul a luat loc la o masă, iar în jurul lui s-au îngrămădit toți ceilalți. Elsa era traducătoarea, făcînd legătura între Maiakovski și mulțimea adunată. Discutînd, ne-am lămurit că, de fapt s-a organizat un fel de manifestație de simpatie față de Maiakovski și de indignare față de măsurile arbitrare ale poliției. Unul dintre poezii francezi s-a apropiat de noi și ne-a întins cîteva foi de hîrtie pe care stăteau zeci și zeci de semnături: „Nu ne lăsăm pînă nu reușim să facem să rămîneți la Paris! Trebuie să continuăm fără amîinare să culegem noi semnături! Am și ales delegați care să discute cu poliția...” Maiakovski era vădit emoționat, zîmbea blajin, pentru că peste o clipă să se întunece la față. Îl irita cumplit faptul că nu putea vorbi franceza. Cîțiva poezii și-au luat rămas-bun, spunînd că pleacă să aranjeze lucrurile. Cineva a propus să se declame versuri. Un tinerel s-a urcat pe masă și a început să recite cu o voce monotonă o poezie melodiosă... Atunci s-a ridicat Maiakovski, s-a sprijinit în baston, a ridicat mîna, toți au tăcut... După ce a recitat poezia, a ieșit repede în stradă...

Pînă la urmă poezii au reușit să obțină o amîinare și Maiakovski a rămas în Franța mai multă vreme.

Mă plimb cu Vladimir Vladimirovici prin Paris... Observ că mulți trecători întorc capul după el, ba chiar se opresc și-l privesc din urmă. Oriunde apărea, Maiakovski stîrnea interes. Și chipul lui, și felul lui de a se îmbrăca (deși la data aceea nu mai avea nevoie să recurgă la extravagante vestimentare), și pasul lui mare, hotărît, și felul lui de a se ține, alura lui de „cetățean liber al lumii”, toate făceau ca oamenii să-l privească cu atenție și curiozitate.

În piața Concorde, Maiakovski coboară din taxi, spunînd: „Sînt îndrăgostit de această piață și aș fi gata să mă însor cu ea. Deocamdată, măcar să stăm cîteva clipe și s-o admirăm...” După ce contemplă îndelung piața, îmi povestește că încercase în cîteva rînduri să vină aici de unul singur, dar de fiecare dată fusese înconjurat de niște negustori care îi ofereau cărți poștale cu imaginea pieței. Prima oară, întinsese în chip naiv mîna ca să aleagă una dintre ele, dar în aceeași clipă negustorul, ca un adevărat jongleur, desfăcu un evantai întreg de cărți poștale pornografice... „Poate că de astă dată, fiind cu o femeie, le va fi rușine?” Am stat, am admirat fîntîniile, întreaga arhitectură a pieței și de astă dată nimeni nu l-a mai deranjat pe Maiakovski.

Maiakovski și Elsa Triolet îi cunoșteau pe soții Delaunay, cei doi pictori, și într-o zi mi-au propus să merg să văd cîteva pinze noi în atelierul lor. La data aceea, soții Delaunay erau în culmea gloriei. Casa lor, impozantă, se afla într-una din străzile din preajma bisericii Madeleine. La intrare, o mică tăbliță preciza: „Delaunay — atelier”. Am urcat la primul etaj, Maiakovski a sunat cu energie, ne-a deschis ușa un om vesel, zgomotos, care era însuși pictorul Delaunay. În spatele lui, am zărit o femeie tînără și frumoasă, îmbrăcată parcă în niște tablouri, era soția lui...

A urmat apoi o demonstrație destul de lungă a operelor create în comun de familia Delaunay. Erau tot felul de țesături, de broderii cu fir de mătase sau de lînă, amestecate cu bucăți mari de pînză — picturi în ulei. Toate aceste bucăți de pînză sau de stofă se distingeau prin nuanțe din cele mai fine, amintînd uneori coloritul cerului pe gravurile japoneze. Fiecare

bucată avea totuși, cu infinitele ei nuanțe, un colorit individual. La început, Maiakovski a privit cu mult interes unele bucăți de pînză, a făcut comentarii interesante, dar treptat interesul lui a scăzut și l-am văzut cufundîndu-se în propriile sale gînduri, murmurînd probabil niscaiva versuri...

Într-o zi, Vladimir Vladimirovici mi-a propus să mergem la Muzeul Grévin, unde nu fusesem niciodată nici eu, nici el.

Jenîndu-ne parcă un pic, am intrat, am cumpărat biletele, am urcat la etaj. Totul, sala, mobila, lustrele, covoarele sînt de la mijlocul sec. XIX. De-a lungul pereților, vitrinele cu figuri ale marilor personalități și altele mai mari reprezentînd scene de masă. Fundalul situează locul acțiunii, temele sînt istorice și contemporane. Una din aceste vitrine uriașe înfățișa Piața Roșie, Kremlinul etc. Totul, cu o asemănare uluitoare.

Ne-am plimbat, am privit și, în cele din urmă, ne-am simțit obosiți. În mijlocul sălii se aflau niște banchete lungi, capitonate cu pluș roșu. Vladimir Vladimirovici a propus să ne așezăm. Ne-am apropiat și am ru-

GORKI în parcul vilei Massa. Sorrento, 1924

gat o pereche de tineri, doi îndrăgostiți, să ne facă și nouă puțin loc. Cum nu răspundeau, ne-am așezat totuși și de-abia atunci am înțeles că și această pereche era formată din mulaje de ceară. Maiakovski s-a infuriat. Am dat să plecăm și am văzut o săgeată indicînd ieșirea. Dincolo de perdeaua cu săgeată, am nimerit într-un coridor lung, pe jumătate întunecat, iar în fața noastră o oglindă cu propria noastră imagine. Încercăm la stînga, iarăși oglindă. Pipăim și, în sfîrșit, nimerim peste un loc care pare să fie o deschizătură, înaintăm încet în întuneric, alte oglinzi, uși, coridoare. Lumina se schimba încontinuu, din beznă ieșeam în încăperi luminate a giorno. Tavanul era cînd jos, cînd foarte înalt... Avem impresia că ne aflăm într-o capcană, Maiakovski e furios, eu de asemenea. În sfîrșit, nimerim într-un coridor care duce într-adevăr spre ieșire...

Mergeam adesea la Montparnasse, la „Rotonda”, cafenea foarte la modă pe atunci. Indiferent de timp, sedeam la o măsuță în stradă. Înăuntru se auzea muzica, cîntece la modă, foxtrott, slow, Elsa bătea tactul muzicii, Maiakovski arunca monede, făcînd pariu cu el însuși. Mormăia cuvinte neînțelese, căuțînd rime, construind fraze: în fiecare clipă era gata să rotească un aforism, o ironie. Îmi pare rău că nu am notat nimic din cele spuse de el. Mi-amintesc doar că o dată, în timp ce se cînta un own stepp la modă, Maiakovski s-a oprit, a ascultat cu atenție melodia și a întreat: „Despre ce cîntă?” „Despre iubire, bineînțeles”, a spus Elsa și în aceeași clipă Maiakovski a rostit în tonul muzicii, aproape cîntînd: „Te iubesc noaptea, te iubesc ziua, te iubesc înainte, între timp și pe urmă”. Toată seara aceea, a fredonat această improvizăție care corespundea perfect muzicii...

GORKI LA CAPO DI SORRENTO

La primul etaj al vilei „Zimbetul“, la Capo di Sorrento, un balcon mare se află în fața camerei pe care o locuiește Alexei Maximovici. Cînd ieși în balcon ai impresia că te copleșește aerul și lumina. Nu te poți obișnui cu această imensitate de aer și lumină, ai mereu senzația că ți se întretaie respirația, că-ți vine amețeală.

De dimineață pînă seară, din această loggia poți privi prin ceața albăstruie decorul liric al golfului, iar Vezuviul, chiar dacă fumegă, nu te înspăimîntă, căci e departe, pe țărmul celălalt, deși pare atît de aproape, atît de familiar, ca în cartea poștală cunoscută încă din copilărie.

Liniște... Întrerupîndu-și pentru o clipă munca, Alexei Maximovici iese în balcon să se mai odihnească, să mai respire aerul, și după cîteva clipe de contemplare imobilă dispăre iar în odaie. Îl pot vedea din grădină și din cîteva unghiuri ale drumului sinuos care duce spre Sorrento. E drept, slab, cu alură încă tînără, și pare atît de mic în imensitatea peisajului albastru... Toți îl cunosc aici, și trecătorii ridică de obicei capul în dreptul vilei cu speranța că vor avea norocul să-l vadă în balcon...

Se lasă seara...

Alexei Maximovici și-a încheiat ziua de muncă și ne invită pe toți în balcon să admirăm spectacolele pe care le organizează oamenii din popor la Neapole, în cătunele pescărești, în târgurile așezate în acest grădios amfiteatru creat de natură, ce coboară de la picioarele Vezuviului pînă la marginea golfului.

Alexei Maximovici este o gazdă atentă, el ne oferă scrumiere și un binoclu de marinar, în caz de nevoie.

Admirăm spectacolul naturii, îndelung, după posibilitățile, puterile și fantezia fiecăruia. Uneori rămînem pînă la revărsatul zorilor. Și de obicei ultimii rămîn Alexei Maximovici, Maxim, pictorul Rakiški și cu mine...

Cînd se lasă noaptea de-a binelea, încep focurile de artificii. Nu mi-a fost dat să văd alt om care să iubească atît focurile de artificii ca Alexei Maximovici și să le privească cu atîta concentrare! Italienii organizează chiar întreceri de focuri de artificii între diferitele orașele sau comune pescărești. Tot timpul anului, dar mai ales vara, cu diferite prilejuri, focurile de artificii brăzdecăz cerul, împrăstie scînteii multicolore și în zilele fără vînt se reflectă în apele golfului...

1920. Leningrad. Alexei Maximovici locuiește pe Prospectul Kronverski. În aceeași clădire locuiesc și eu cu soțul meu. Odaia noastră are un balcon ce dă spre grădina Casei Populare, unde în seara aceasta urmează să aibă loc un foc de artificii... Stau în balcon și aștept... Pe neașteptate apare Alexei Maximovici: „Mi-a ieșit sufletul, de cînd vă caut. Mă gîndeam că acuși-acuși încep focurile de artificii. Am bătut la ușă, nu mi-a răspuns nimeni, am intrat, și poftim! V-ați și instalat în balcon. Nu e frumos din partea d-voastră că nu m-ați anunțat!“ Se așează pe un scăunel, scoate o țigară...

Tușind surd, Alexei Maximovici întrerupe tăcerea, întrebîndu-mă: „Ai vrea ca cerul să fie totdeauna, zi și noapte, de culoare trandafir? După cîte știi, îți place această culoare“. În prima clipă nu știu ce să răspund, dar imaginîndu-mi ce privește cumplită ar fi aceea, spun: „Nu, ar fi insuportabil!“ „Eu, dimpotrivă, spune Gorki, aș vrea să trăiesc măcar o săptămînă undeva unde cerul ar fi trandafiriu. Poate

Boris Pasternak, Vladimir Maiakovski (în stînga) și Serghei Eisenstein (ultimul în dreapta) într-o fotografie datînd din 1920.

că în aceste condiții aș scrie cărți mai bune, cărți mai optimiste...”

În cele din urmă, după ce discutăm cam cum ar arăta cerul dacă ar fi de diferite culori, ca ale focurilor de artificii, ajungem la concluzia că lucrul cel mai bun ar fi ca cerul să fie totdeauna albastru, și zi și noapte. Stelele, deși sînt frumoase, trezesc în noi gînduri chinuitoare sau ne distrag de la cele pămîntene.

Convorbirea noastră a fost întreruptă de apariția lui Boris Pilniak, care a început de îndată o discuție „savantă“. Alexei Maximovici i-a spus, nu fără umbră de ironie: „Pînă să fi venit dumneata, noi doi am trîncănit despre lucruri cu totul neserioase...“ Între timp au încetat și focurile de artificii. Atunci i-am adus aminte de focurile de artificii pe care le admiram la Capo di Sorrento și Alexei Maximovici a exclamat plin de entuziasm: „Ce oameni grozavi, italienii! Dau foc, uite așa, fără să le pară rău, la zeci și chiar sute de mii de lire. Îi înțeleg, îi aprob, și-i iubesc!“

PE VOLGA

La drept vorbind, îmi vine cam greu să-mi amintesc de călătoria pe care am făcut-o cu Alexei Maximovici pe Volga, de la Gorki la Astrahan și înapoi, în vara lui 1935. Această călătorie a fost organizată ca o odihnă obligatorie, care trebuia să fie și veselă și plăcută.

Împreună cu Alexei Maximovici călătoreau și văduva fiului lui, Nadejda Alexeevna, cu cele două fete, Marfa și Daria, o prietenă a Nadejdei Alexeevna, cîntăreața Nestia, Levin — doctorul lui Gorki și bunul său prieten, Kriucikov — secretarul lui Gorki...

Pînă la orașul Gorki am mers cu trenul. Acolo mașinile ne-au dus pînă la chei, unde se afla ancorat vaporul de curînd pus în funcțiune ce purta numele lui Maxim Gorki. Văzîndu-și numele gravat pe vapor, Alexei Maximovici s-a încruntat puțin și a spus: „S-ar fi putut și fără asta“.

În gară am fost întâmpinați de autoritățile locale. Alexei Maximovici nu a putut să renunțe la vizita ce i s-a propus la uzina din Sormovo, unde îl aștepta tot colectivul... Era o căldură înfiorătoare, Alexei Maximovici respira greu, căuta totuși să nu se lase doborît de căldură.

Tot timpul nu m-am simțit în apele mele văzînd că Alexei Maximovici suportă atît de greu călătoria și că pe fiecare zi ce trecea se simțea din ce în ce mai rău. Adesea rămînea în cabina lui, și sora medicală Lipocika îi aducea acolo pernele cu oxigen... Trebuie să mai adaug că aproape tot timpul ne-a urmărit un cer plumburiu cu nori groși și joși, care parcă amenințau să ne sufoc...

Alexei Maximovici spusese încă la Moscova că ar fi vrut să admire pentru ultima oară Volga... Pentru el era deopotrivă de scump tot ce vedea pe Volga — și ceea ce ținea de trecut și ceea ce era nou. Simțeam cum își lua rămas-bun de la aceste meleaguri.

Ne strîngeam adesea în salon să ascultăm plăcile preferate ale lui Alexei Maximovici. Printre ele erau destul de multe cu înregistrări ale lui Șaliapin, aduse de la Paris de Ekaterina Pavlovna Peškova... Ascultînd pentru prima oară o nouă înregistrare a „Elvicii“ de Massenet, pe care Șaliapin o cînta acum melodramatic, Gorki a spus aproape supărat că altădată Fiodor (așa îi spunea el lui Șaliapin) cînta splendid această bucată: „Mă mir cum îi vine, asta-i lipsă de gust!“ În schimb, asculta cu multă plăcere și lauda totdeauna „Îndoială“ de Glinka, sau cîntările bisericesti interpretate de Șaliapin... După ce am trecut de Stalingrad, timpul s-a făcut mai frumos, cerul senin, nici aerul nu mai era atît de îmbîcsit. Alexei Maximovici începu să iasă mai des pe puntea vasului, să se joace cu copiii.

Apropierea de Astrahan s-a anunțat printr-un miros puternic de pește. Cînd am ancorat în port, cîțiva băiețandri au venit cu barca pînă la vas, oferindu-ne să cumpărăm pepeni. Alexei Maximovici mi-a spus să aduc bani și o sfoară. A aruncat băieților sfoara în barcă și banii înfășurați într-o hîrtiuță, strigîndu-le să lege pepenele pe care el urma să-l tragă apoi sus. Unul din băieți, privindu-l atent pe Maxim Gorki în timp ce acesta trăgea pepenele, strigă: „Dumneata ești Maxim Gorki!“ „Nu, răspunse Alexei Maximovici, nici nu semăn măcar cu el. Așa se cheamă vaporul“. „Da de unde, țipară băieții, te cunoaștem, te știm din fotografii“. Țipetele atraseră atenția celor de pe mal, se strînseră o mulțime de oameni și Alexei Maximovici dispăru de îndată cu pepenele sub braț... În timpul călătoriei mi-a povestit mult despre Astrahan, despre Marea Caspică, despre viața pescarilor, și-a adus aminte de anii tineri petrecuți pe Volga... În timp ce povestea, l-am văzut parcă întinerind; ochii îi străluceau de bucurie.

Valentina HODASEVICI

BOALĂ

Manik BANERJI

Manik Banerji, scriitor bengalez, care și-a făcut debutul în anii '30 ai secolului, a fost unul din pionierii literaturii realiste din India. Povestirea ce urmează a fost scrisă pe fundalul uneia dintre acele teribile perioade de foamete ce bîntuiau în Bengal.

Cînd, în zori, nevasta lui Vairob îl zgîlție, vede că el este treaz. Il împinge ușor și zice :

— Scoală-te, omule ! Mă auzi ?

Vairob se supără și strigă :

— De ce te grăbești, miere ? Ce-i cu tine ? Parcă n-ai fi dormit toată noaptea și te-ai fi gîndit cum poți să scapi de Kali.

Mierea nu s-ar supăra dacă Vairob s-ar opri aici. Dar el merge mai departe. În timp ce se apropie de fereastră și se îmbracă în lumina lunii, continuă să spună :

— Femeile sînt femei. Nu-i de mirare că se grăbesc să vîndă capra.

Nevasta nu mai rabdă. Strigă și ea.

— Parcă nu și-ar vinde nimeni capra în satul ăsta, nenorocitul. Nici nu ți-e rușine să vorbești de fată. Vai de mine. Cum a murit de foame, săraca fetiță ! Dacă ai fi vîndut capra atunci, nu murea fetița mea. Numai bărbații pot să uite de copii pentru un animal.

Femeia plînge cu hohote, iar bărbatul se simte prost. Spune cu o oarecare stîngăcie :

— Cum adică ? Cum s-o fi vîndut pe Kali, cînd ne-a murit fata ? Abia fusesse fătată.

— Știu. Dar ai fi putut s-o vinzi pe mai-că-so

— Cum adică ? Nu știam a cui era, nici de unde a venit. Și mai avea și iezi în burtă.

— Așa zici mereu. Du-te acuma și vezi de treburi, spune femeia cu un gest triumfător. Grăbește-te, altfel n-ai să ajungi azi în oraș.

În lumina palidă a lunii, cînd noaptea e pe sfîrșite, Vairob pleacă de acasă cu capra. O leagă cu sfoară de gît și trage de sfoară. Nevastă-sa vine alergînd și-i dă un băt. Nu poate doar să tot tragă de capră, drumu-i atît de lung. E mai ușor s-o mine cu bățul ca să poată merge mai repede.

Vairob o ascultă. Însă nu-i adevărat că el nu știe cum să mine o capră. El e țăran și a trăit numai la cîmp și a fost și păstor. Dar nu-i vine s-o bată pe Kali cu bățul, fiindcă o iubește atît de mult. Nu se știe de unde venise mama ei și fă-tase cîinci iezi în grajdul lui Vairob. Era iarnă, și încă una foarte grea. Nevasta lui Vairob, deși necăjită de moartea fiice-i și flămîndă și ea, făcea foc cu frunze uscate ca să le fie cald iezilor nou-născuți. Altfel n-ar fi trăit nici unul dintre ei.

Apoi, Vairob a aflat că era capra lui Jafar, care a venit la el după cîteva zile și și-a luat animalele acasă. Dar i-a dăruit și lui Vairob un ied. Pe Kali.

— Cum o să crească iedul fără laptele maică-si ? îl întrebese Jafar.

— Treaba mea, îi răspusesse Vairob cu indiferență. Chiar dacă nu trăiește iedul, s-a gîndit atunci Vairob, tot o să-l mă-nince. cu ceapă și orez.

Dar fiica lui n-a murit cu adevărat de foame, își spune el încă o dată. În drum spre oraș, gîndul ăsta îl încearcă de multe ori. De cel puțin zece ori spune cu hotărîre „nu, nu, n-a murit de foame”. Femeia zice așa numai de supărare. Mona, fata lui, a murit de boală și de slăbiciune. Era și gravidă. Cum poate trăi o fată însărcinată dacă e bolnavă și n-are nici mîncare ? Vairob admite că nu murea ea dacă avea mîncare de ajuns. Totuși, nu-i vine să creadă că o fată tinăra poate muri de foame. Atunci de ce n-a murit el, sau nevasta lui, sau ceilalți copii ? De ce numai ea ? Dacă n-ar fi fost bolnavă ar fi trăit și azi, ar fi văzut cîmpurile încărcate de roade, așa cum nu mai fuseseră de mulți ani.

Mai are puține zile de așteptat. O să vină apoi vremea recoltei. Grînele vor ajunge de pe cîmp acasă, dar numai dacă boierul îl lasă, dacă n-are intenția să-i oprească datoriile din recolta asta. Ar fi o nenorocire. Lui Vairob îi trebuie cel puțin doi ani să strîngă bani ca să-i plătească boierului datoriile.

Cufundat în astfel de gînduri, Vairob dă peste Koilaș, care stătea în uliță.

— Unde te duci cu capra, circiumarule ?

Vairob se supără cînd Koilaș i se adresează cu „circiumarule”. E adevărat că ține de casta circiumarilor, dar niciodată el sau tatăl său n-au vîndut băutura. Ei sînt țărani, lucrează ogorul. Omul ăsta n-are nici un drept să-i spună „circiumar”.

— Mă duc unde vreau, răspunde el.

Koilaș înțelege de ce s-a supărat. Și spune domol :

— N-ai pentru ce să te superi. Ce fel de țăran ești d-ta dacă nu înțelegi de glumă ? Parcă nu știi eu că ești om cumsecade ! Dar spune-mi, unde te duci cu capra aia ?

— Mă duc la oraș s-o vînd. Îmi trebuie bani ca să am ce să mîncînc pînă strîng recolta.

— Și îndrăznești să te duci tu însuși la oraș să-ți vinzi capra ? se miră Koilaș. Nu știi că n-aveți dreptul să-mi vindeți decît mie ? Oamenii mei umblă peste tot. De ce te duci la oraș ? Vrei să te faci mai grozav ca mine ?

Soarele se ridicase pe cer. Drumul spre oraș trecea pe podul de peste riu. Deși riul e îngust și aproape uscat și-l poți trece cu piciorul, Koilaș trăsese în așa fel sfo-rile încît să obțină un contract pentru construirea acestui pod de pe urma căruia a cîștigat bani mulți. Vairob se uită la podul strălucind în soarele dîmineții și spune :

— Vreau să vînd capra, domnule Koilaș, nu vreau s-o fac cadou.

— Cum adică ? Vrei să spui că plătesc prost ? Atunci de ce vine toată lumea la mine ? Uite, Vairob, ce zic eu. Eu de obicei cumpăr o capră cu șase rupii, dar, pentru obrazul tău, îți dau opt rupii. Du-te înșoși în sat, prezintă-te la omul meu, Lotif, cu hirtia asta și primești banii de la el.

— Nu, domnule Koilaș, spune Vairob. Eu n-am s-o vînd cu opt rupii. Dacă mă duc la oraș, iau cel puțin optsprezece rupii.

E rîndul lui Koilaș să se supere.

— Nu exagera, Vairob. N-ai nici un drept să te duci la oraș.

— Cum nu ? Eu mă duc cu treaba mea.

— Mama dracului, latră Koilaș ca un cîine, am dat atîția bani ca să obțin contractul și să aprovizionez eu orașul cu carne și voi vreți să vă vindeți singuri

vitele. Nu știi că există o lege că indivizi ca tine n-au voie să vîndă orez, petrol sau carne la oraș ? Numai pentru asta am fost obligat să închei contractul. Dacă nu era legea, ce-mi păsa ? Ai înțeles, prostule ?

Totuși Vairob nu-l ascultă. Nici nu-i e frică. Spune liniștit :

— Cum sînt eu prost ? Nu v-am întebat de lege. Legea e pentru negustori, nu pentru mine care am de vînzare o singură capră.

Koilaș se încruntă și-l privește țîntă. O singură capră nu-i mare lucru, poate s-o lase. Dar chestiunea e, totuși, gravă. Dacă mai mulți oameni din sat prind curaj, ca Vairob, dacă înțeleg ce-i bine și ce-i rău, atunci treburile se îngreunează. E un fel de revoluție, gîndește Koilaș, și trebuie s-o înăbușe.

Vairob ajunge la oraș și o vinde pe Kali cu douăzeci și una de rupii. Se bucură. Nu doar pentru prețul bun, ci și pentru că a vîndut-o unui om cumsecade, care are casă și copii și o mică grădină. A cumpărat-o pentru lapte, nu pentru carne.

Vairob se duce-n piață și cumpără un prosop pentru nevastă. Mai cumpără cartofi, linte, săpun, niște condimente și o faie de tutun. Apoi se odihnește într-o prăvălie unde mîncîncă și niște legume prăjite, care grozav îi mai plac.

Mirosul uleiului de alună îi face poftă de mîncare și-i amintește de zilele dinaintea foametei. Înghițe cît poate. O liniște dulce îl învăluie. Își lasă trupul să se obosească de bucuria de-a mîncă. I se pare că nu numai viața lui, ci și lumea întreagă este mai fericită. Nici nu-l mai supără camioanele cu soldați, alergînd pe străzile murdare, înălțînd praful ; nici nu-și amintește că aceleași camioane au adus nenorocirea în viața satului său. Toată supărarea, tristețea, remușcarea și grija se înecă în fericirea de-a mîncă.

Vairob își ridică ochii somnoroși spre cer. E tîrziu. Mai bine să pornească spre casă. Dacă îl apucă somnul pe drum, poate să se întindă și să tragă un pui de somn la umbra unui copac. Își poartă cumpărăturile pe umăr și pornește încet spre sat.

Dîmineața, cînd plecase de-acasă, de parcă ochii îi fuseseră împăienjeniți de atîta grijă, nici nu văzuse frumusețea locurilor prin care trecea. Dar acum cîmpurile, verdeața grînelor, îl farmecă. Inima i se umple de o bucurie la fel de verde ca iarba cîmpului. I se pare că micul lui ogor e ascuns undeva printre ogoarele țăranelor de pe aici.

Se plimbă atît de vesel că nici nu-și dă seama cînd Koilaș se ivește de peste drum.

— Ai vîndut capra aia, Vairobule ?

— Da, domnule Koilaș, am vîndut-o cu douășuna de rupii, zice el bucuros.

— Bun. Te felicit. Mai ales pentru că

Dans din Rajasthan

Schiță de ABU

te-ai dus singur la oraș și am scăpat eu de grija asta. Acum ai să-mi dai înapoi banii cîștigați. Însă comisionul ți-l plătesc.

Koilaș nici nu-l atinge pe Vairob. Oamenii lui îl prind, îi scot punga cu bani de la briu, i-o dau lui Koilaș. Koilaș numără banii și își mai și bate joc :

— Bravo omule, ai și cheltuit din ei. În orice caz, capra face opt rupii și cu comisionul tău, nouă. Restu-i al meu. Ia pofteste-ți banii.

— Să nu glumești așa, domnule Koilaș. Dă-mi banii !

— Glumă ? Crezi că meriți ? Eu să glumesc cu tine ? Nu ți-am spus că n-ai nici un drept să te duci la oraș ? Ai îndrăznit să-și să te duci.

Vairob izbucnește în plîns.

— Așa, vrei să furi banii săracilor ? Bun domnule, nici eu nu te las, mă duc la poliție să mă plîng de d-ta.

— Du-te sănătos. Koilaș își ride din nou de el și-i trîntește un picior în burtă.

Vairob se prăbușește. Sătenii care se aflau pe uliță îl văd și vin să-l ajute. Au fost martori la întimplarea cu Koilaș, îl cunosc răutatea. Dar Koilaș și ai săi pleacă spre casă atît de liniștiți, de parcă nu s-ar întimpla nimic. Vairob zace în drum și varsă sînge. Îl doare burta. Sătenii aduc o căruță și-l duc spre spital.

Vairob are noroc căci îl găsește chiar pe medicul Kunja, care de obicei se află acasă la ora asta și doarme. Discută cu Balai, omul lui Koilaș, despre aprovizionarea cu chinină.

Vairob vomită încă o dată la spital, și iarăși sînge, dimpreună cu mîncarea pe care a mîncat-o la oraș. Medicul îl cercetează și întreabă :

— Ce-i cu el ?

— Zece în drum și vomita sînge, domnule doctor.

— A fost bătut. A primit un picior în burtă.

— Vai de mine, zice medicul, ce ființă rea. Să bată un om așa de umil ! Numai să nu moară, săracul. Dar voi ce faceți ? N-ați putut să-l prindeți pe omul care l-a bătut ?

— L-a bătut domnul Koilaș, să știți, răspunde unul.

— Îhm, zice Balai.

— Altul spune :

— Noi mergeam pe uliță, spre sat. Cînd am ajuns acolo, domnul Koilaș pleca.

— Bine, bine. Tăceți din gură și lăsați-mă să-l consult, zice medicul Kunja, și se preface că-l vede serios.

Scoate instrumentele și cercetează ce-a vomitat Vairob. Apoi spune :

— Are o boală gastrică. A mîncat multe legume prăjite și-l doare burta.

— Dar de ce vomită sînge, domnule doctor ?

— O, nu-i nimic. Asta e ceva obișnuit în bolile gastrice.

— Dar eu n-am boală ca asta, domnule doctor, și niciodată n-am vomitat sînge. — Păi nu toată lumea are aceleași simptome.

— Dar am văzut cînd domnul Koilaș l-a lovit cu piciorul. L-a lovit în burtă și de aceea e bolnav.

— Vrei să spui că d-ta știi mai bine un medic ? Eu vă spun că nu contează dacă l-a lovit sau nu l-a lovit. A mîncat legume prăjite și-l doare stomacul și de aia vomită. Ajunge ? Acum ieșiți afară ca să-i dau medicamente.

Sătenii ies afară, dar Kunja nu-i dă nici un medicament. Vairob se întinde în pat și suferă în continuare. Vomită încă o dată, dar jese mai puțin sînge.

Medicul se pregătește să plece acasă. Dar, pe cînd iese în curtea spitalului, aude afară un zgomot asurzitor. Oamenii s-au înmulțit și se agită lingă capacul din curte. Medicul se uită cu frică la ei și-și vede de drum. Ajunge acasă și după ce mîncîncă se duce să se culce. Dar zgomotul asurzitor se apropie de casa lui și se oprește la poartă.

Oamenii strigă de-afară :

— Ieșiți, domnule doctor. V-am adus încă un pacient. E bolnav de o boală gastrică.

Palid de frică, medicul iese afară și-l vede pe Koilaș pe pragul lui, scoțînd gemete de durere și vomitînd sînge.

Oamenii îi spun medicului :

— Suferă de o boală gastrică, domnule doctor. A mîncat multă carne și mult pilaf și-l doare burta.

In românește de
Amrita RAY

Meridiane

DOSTOIEVSKI IN 30 DE VOLUME

● In pregătire, la Editura „Pușkin“ din Moscova, cea mai completă ediție a operei lui Dostoevski. Spre deosebire de edițiile anterioare, bazate exclusiv pe surse tipărite, aceasta va fi rodul unor minuțioase și îndelungi cercetări de arhivă. Primele 17 volume vor cuprinde numai romane, cele șase sint rezervate corespondenței scriitorului, patru — jurnalului său de zi, două înmănunchiază articole și foiletoane, iar ultimul dezvăluie proiectele nerealizate ale scriitorului.

BILANȚ LITERAR UNESCO

● Apropiata aniversare (4 noiembrie) a sfertului de veac de când ființează Organizația Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură prilejuește întocmirea de bilanțuri multiple și de programe de viitor. Pe planul literaturii, UNESCO se mîndrește a fi editat 400 de traduceri din mari opere de valoare universală. Actualmente, sint în lucru alte 70. Traducerile prezintă creații izvorite din peste 60 de literaturi naționale. Printre acestea — 40 de literaturi asiatice și 20 de limbi europene. Repertoriul include literaturi ne-slave din U.R.S.S. și citeva literaturi africane. Printre marii autori incluși în secțiunile succesive se numără: Al. Ghazali, Cervantes, Rousseau, José Marti, Tolstoi, Machado de Assis, Al-Gahiz, Tului Das, Dante, Shakespeare, Rabindranath Tagore, Ruben Dario, Lao-Tseu, Unamuno, Melih Cevdet Anday etc. Operele lui Georgios Seferis și Yasunari Kawabata au fost selecționate de UNESCO pentru a fi traduse înainte ca autorii lor să fi primit Premiul Nobel de literatură.

CAIETELE PAUL CLAUDEL

● Claudel avea 41 de ani cînd, la sfîrșitul anului 1909, a fost numit consul la Praga, unde a rămas pînă în septembrie 1911. Această scurtă perioadă poate fi considerată ca esențială în existența și opera sa. Claudel a scris în perioada respectivă „L'Otage“ și „L'Annonce faite a Marie“. În ce măsură a fost el influențat de atmosfera Pragăi — mai precis de Rilke și Kafka — și de relațiile importante pe care și le-a creat? Răspunsul îl oferă „Cahiers Paul Claudel“ (Prague) — Gallimard — carte bogată în informații prețioase pentru exegeza claudeliana.

HERVÉ BAZIN POET

● Autor de versuri înainte de a deveni romancier, scriitorul francez Hervé Bazin („Vipera sugrumată“) revine la prima sa pasiune și publică volumul de poezii „Parcelle și figuri“ (Seuil). Întrebat de Guy Le Clec'h, de la „Les Nouvelles Littéraires“ dacă intenționează să abandoneze romanul în favoarea poeziei, Bazin se explică: „Nicidecum, îmi place responsabilitatea pe care o are romancierul. Am două manuscrise pe șantier. Nu știu care din ele are prioritate. Este ciclul

familiei Rezeau, din care au apărut pînă acum „Vipera sugrumată“ și „Moartea căluțului“. Acestea erau copilăria și adolescența eroului meu.

Hervé Bazin

Urmează maturitatea și bătrînețea în „Strigătul bufniței“ și „Crocodilul“, apoi „Madame Ex“ care arată consecințele divorțului. O familie se desface, copiii se împrăstie. E unul din subiectele preferate ale sociologilor, banal poate, dar pe care romancierii nu-l abordează cu plăcere. Mie îmi plac aceste subiecte largi și nu prea des tratate.“

„UN FEL DE VIAȚĂ“ A LUI GRAHAM GREENE

● In prefața autobiografiei sale, pe care scriitorul englez a publicat-o sub titlul de mai sus, el explică motivele care l-au determinat să asambleze aceste „fădări ale trecutului“: „dorința de a face oarecare ordine într-un haos de experiențe, precum și o curiozitate cumplită“. Greene evocă în acest unic volum, copilăria, adolescența și debuturile sale dificile în cariera de scriitor.

NUNTA DE ARGINT A COLECȚIEI „SÉRIE NOIRE“

● Intr-un interviu dat săptămînalului „Le nou-

vel Observateur“ cu prilejul împlinirii unui sfert de veac de la apariția primei cărți din celebra colecție de romane polițiste „Série Noire“. Marcel Duhamel, creatorul și directorul acesteia, definea, in cea mai bună cunoștință de cauză, genul literar pe care-l promovează: „Ca proveniență, romanul polițist este un gen tipic american. Statele Unite sint, după cum se știe, o societate bazată pe violență... Întîmplările din romanele polițiste sint desprinse din realitate. Dacă într-o bună zi oamenii au început să povestească istorii cu bandiți, cu furturi de obiecte prețioase și răfuiele între criminali, aceasta s-a datorat numai faptului că în societate există bandiți, crime și gangsteri“.

„FIGURI BULGARE“

● Criticul literar și eseistul Efrem Karanfilov a publicat partea a doua a lucrării sale intitulată „Figuri bulgare. Cu vigoare și vioiciune, sint trăsate portrete ale unor oameni politici și scriitori bulgari, printre care eroul clasei muncitoare Gheorghii Dimitrov, marele șef agrarian Alexandr Stambolinski, poetul Milev și alții.

DOUĂ PREMII

● Înmanunchind cursurile ținute la Universitatea de Giacomo Debenedetti, volumul „Il romanzo del novecento“, apărut la „Einaudi“, a fost distins de curînd cu două importante premii literare: „Prato“ și un premiu special „Viareggio“.

R.D.G. : MAREA LITERATURĂ PE MICUL ECRAN

● Televiziunea din Republica Democrată Germană pregătește o serie de ecranizări îndrăznețe. Printre acestea: **Tații**, după romanul lui Willi Bredel; **Frații Lautensack**, după cartea lui Lion Feuchtwanger și **Mireasa**, după schița omonimă de Cehov.

SOCIETATEA LENAU

● De la 28 la 30 octombrie, Societatea internațională Lenau se va întruni la Eisenstadt, în Austria. Douăzeci și doi de cercetători din mai multe țări europene vor discuta problemele publicării unei ediții istorice și critice a operei poetului.

YEATS ȘI LUMEA LUI

● Cel mai mare poet al Irlandei, William Butler Yeats, a fost totodată poate și cel mai mare poet care a scris în engleză după Wordsworth. Acestui geniu multilateral i-a fost închinată o carte, **W. B. Yeats and His World**, scrisă de Michael Mac Liammoir care l-a cunoscut pe poet, și de Eavan Boland (Ed. Thames and Hudson, London, sept. 1971). Biografia este însoțită de peste o sută de

W. B. Yeats

ilustrații, dintre care acest desen reprezentîndu-l pe poet.

POZIȚIA CRITICULUI

● In noua ediție a instructivului și distractivului **The Penguin Dictionary of Modern Quotations**, găsim următoarea frază atribuită marelui compozitor finlandez Jan Sibelius: „Nu ascultați ce spun criticii; nici o statuie n-a fost vreodată ridicată unui critic“.

SEFERIS : „NU-I UȘOR SĂ FII POET“

● Un lung interviu cu Georgios Seferis, consemnat de Anne Philipe în „Le Monde“, cu trei săptămîni înainte de moartea celui care a adus Greciei primul Nobel de literatură, apare acum ca o confesiune testament. Reținem: „Pentru un grec care are un suflet, cită luptă ca să-și stăpînească trecutul!“ „Nu-i ușor să fii poet. E o artă care pare să dispară, o dată cu arta meșteșugarului.“ „A-mi fi fidel mie însumi, a nu fi o marionetă; Diderot vorbește despre aceasta în **Paradoxul comediantului**; revenim mereu la o noțiune de demnitate umană.“ „Scriitorul, poetul sint angajați în ceea ce se poate numi umanitate. Rolul și validitatea unui scriitor și ale omului care este acest scriitor se apropie, se contopesc. Azi se vorbește de «poezie angajată». Eshil nu făcea «poezie angajată», dar era cu totul firesc ca el să scrie **Persii** și să vorbească de război și de dușmanul pentru care, de altfel, nutrea compasiune“.

Congres jubiliar

PEN-Club

Heinrich Böll

● ÎNTRE 11—18 septembrie s-au desfășurat la Dun Laoghaire, în Irlanda, lucrările celui de al 38-lea congres jubiliar, al PEN-clubului, societatea internațională a scriitorilor. Înființat în 1921, PEN-clubul numără astăzi membri din aproape toate țările lumii, iar întîlnirile de rutină sau congresele anuale sint prilejuri importante de confruntare în problemele literaturii și ale rolului ei în societatea modernă. Pentru congresul jubiliar a fost aleasă, ca țară gazdă, Irlanda, care a dat lumii pe Swift, pe Oscar Wilde, pe Bernard Shaw, pe Joyce, pe Beckett. Printre participanții de anul acesta — scriitori, critici, publiciști, traducători, profesori de literatură — s-au aflat nume cunoscute precum Pierre Emmanuel, Heinrich Böll, Rebecca West, Gyula Ilies, Roger Caillois ș.a. Congresul a debutat prin alegerea unui nou președinte internațional: prozatorul german Heinrich Böll a înlocuit, în această funcție, pe poetul și eseistul francez Pierre Emmanuel. Două colocvii, mai multe conferințe (centenarul Valéry, Joyce), vizite la colegiile și universitățile din Dublin și Maynooth au completat programul săptămîinii internaționale a scriitorilor de la Dun Laoghaire. România a fost reprezentată de Al. Ivăsiuc și Nicolae Manolescu.

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

● CEA de a doua întîlnire a conducătorilor de reviste literare din țări socialiste se desfășoară între 5 și 10 octombrie la Sofia, avînd ca principală temă de discuție problemele societății contemporane oglindite în revistele literare din țările socialiste. Publicațiile literare românești sint reprezentate la această întrunire de poezii Ștefan Augustin Doinaș, redactor șef-adjunct al revistei **Secolul 20**, și Ion Horea, redactor șef-adjunct al revistei **România literară**.

● INTR-UN număr recent, Revista **Gaceta de Cuba** a reprodus integral, în traducere spaniolă și în limba română, textele — datorate lui Edgar Papu și Aurel Covaci — ce au apărut în revista **România literară** (nr. 30, din 22 iulie 1971), reunite sub titlul **Ce e nou în cultura cubaneză**.

● APĂRUT de curînd în colecția „Biblioteca modernă“ a editurii „Europa“ din Budapesta, romanul **Porțile de Veronica** Porumbacu s-a bucurat de o bună primire din partea criticii și a publicului cititor. Traducerea (precum și postfața și „notele utile“) poartă semnătura competentă a lui Istvan Klűmak.

● ÎNTRE 4 și 6 octombrie, la invitația Societății austriece pentru literatură, scriitorul Arnold Hauser a participat la o conferință dedicată prezenței în lume a literaturii austriece postbelice. Această manifestare a intrunit germaniști și traducători din diferite țări și, de asemenea, reprezen-

tanți ai Ministerului federal austriac pentru învățămînt și artă.

● ÎNTRE 24 și 30 septembrie a avut loc la Paris, în pavilioanele parcului floral de la Vincennes, **Bienala tinerilor artiști**, manifestare plastică de prestigiu, reunind opere ale artiștilor de sub 35 de ani din întreaga lume. România a fost reprezentată la această Bienală de **Horia Bernea**, Șerban Epure și Paul Neagu, invitați personali ai Comisarului general al expoziției — criticul de artă Georges Boudaille. Expunînd în secțiunea „artei conceptuale“, **Horia Bernea** a obținut unul din cele mai importante premii ale Bienalei — premiul „François Stahly“.

● **COMPOZITORUL** Li-viu Dandara a realizat în Cehoslovacia, la studiourile electronice de la Plzen; o compoziție intitulată **Timpul suspendat**. Materialul sonor utilizează sunetele clopotelor de la unele monumente istorice locale.

● **TEATRUL** Mic pleacă în Iugoslavia cu **Baltagul**, pus în scenă de Radu Penciulescu și cu **Prețul** de Arthur Miller (regia D.D. Neleanu), invitat fiind la săptămîna festivă închinată centenarului Teatrului din Sarajevo. Participă și alte mari companii dramatice și lirice din lume, printre care Opera Scala din Milano. **Baltagul** va fi reprezentat și la Belgrad.

● **ȚANDARICA** a fost invitat în Olanda, la festivalul internațional de artă de la Haga, unde va da trei reprezentații cu **Cele 3 neveste ale lui Don Cristobal**.

SEFERIS — desen de VASCO

Salcîmul de Giulești

Pe fularul ultimei zile din septembrie, nici-un cap de fluture negru. O zi minunată în comparație cu aceea de anul trecut care s-a închis peste sufletul nostru ca o perdea țesută din cărăbuși de funingine. Cele patru echipe desemnate să ne reprezinte în Cupa campionilor europeni, Cupa cupelor și Cupa UEFA au trecut spectaculos un prag în care altădată ne rupeam genunchii, dinții, coatele și răsufllarea. În ziua aceea gândul meu a înhămat la o caleașcă de țarină doi cerbi scoși din pădurile Moldovei și i-a purtat pe sub porțile cu iederă ale Bucureștilor (cerbii purtau hamuri din viață de vie) pe băieții de la Dinamo, care i-au smuls din atenția Europei pe Adamec și Kuna. Cine-a murit cu o zi înainte de acest meci trebuie, în vilcelele raiului sau în vâgăunile iadului, să-și muște minile de două ori. Dinamo a jucat ca niciodată în existența sa (cine-ar fi putut, oare, s-o înfrîngă!?) și pentru că a jucat atât de bine, numiții Adamec și Kuna de la Spartak Trnava, mai ales Adamec, pentru care, obligatoriu, eu nu mai pot avea decît dispreț, dispreț, și silă, i-au secerat, i-au aruncat la pământ și i-au învinețit cu pumnii și cramponanele. Nu-l vom trata pe Adamec, cînd va veni să joace la București, cu pumni în stomac, cum a făcut el cu Deleanu, trăim foarte departe de această idee, dar, mă gîndesc, unui asemenea ins ar trebui să-i întorcem spațele.

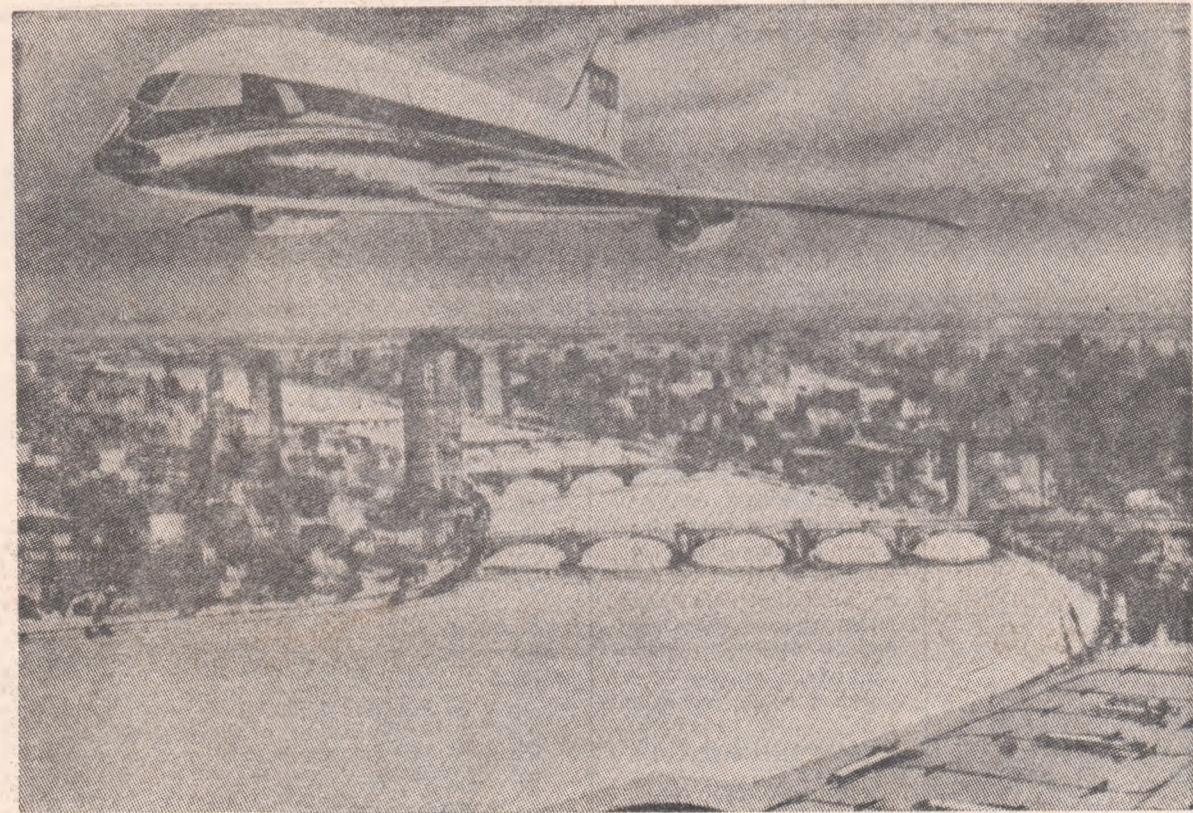

În prima zi a lui octombrie — zi urcată în foisoare, unde s-aude sunetul de ceară al frunzelor de plop trecînd în noapte de miere, de lut și de împăcare tristă, în noaptea adîncă a toamnei — Rapidul, condusă de unul din cei mai mari jucători ai Europei, Dumitru, a întins pînză de doliu peste Napoli, orașul canțonetelor. Victorie a salcîmului de Giulești asupra portocaliilor de Sorrento și, avîndu-i în vedere pe Altafani și Sormani, asupra ilustratelor de Brazilia. Din ziua în care l-a pierdut pe Omar Sivori, călăul portarilor — poate să erupă Vezuviul sub lada mea cu manuscrise! — A.C. Napoli și-a pierdut tunurile care îl băgaseră în sperieți chiar pe sfîntul părinte. Julia n-a fost și nu este mare jucător. E un fel de minge de cenușă.

Violete pentru fete. Scaieții aparțin îndrăgostiților incorigibili. După marile meci de la Trnava, Dinamo n-a izbutit să înscrie măcar un gol la Tg Mureș. Iar trefla iubirii mele, Rapidul a intrat cu gîtul în capcana lui Sport club Bacău. Lucru omenesc. Și, omenesc fiind, nu ne putem supăra.

În încheiere: îmi pare bine că un drac al dracului și-a băgat coada înbirligată în pâlăria din care s-au tras la sorți adversarele echipelor noastre pentru turul al doilea. Toate sînt echipe de mîna-ntîi. Dar pe mine numai proștii mă sperie.

Fănuș NEAGU

Fiți amabilă, ce țară e asta, domnișoară?

Se spune că fiecare călătorie îmbogățește spiritul... E, desigur, o utopie, un spirit mărginit nu va acapara infinitul chiar dacă va face înconjurul lumii... Vedem și observăm pe măsura noastră. Adeseori mă întreb de ce mi-a rămas întipărit în minte un fapt sau altul, încerc să înțeleg rațiunea amintirilor care au supraviețuit timpului... Îmi place să mă consider un filozof, adică un om al prezentului, așa că amintirile nu joacă un mare rol în viața mea. Cu toată această înțelepciune — impusă sau spontană, cine mai știe? — sînt amintiri care se dovedesc îndărătnice, care refuză să se desprindă... Și pe mine mă miră vitalitatea acestor amintiri, pe semne nu stă în puterea noastră să ștergem totul din memorie.

Cu amintirile se întîmplă ceva asemănător cu femeile iubite, timpul dă o altă măsură sentimentelor noastre. Femei pe care le-am iubit cu patimă de moarte ni se par total insignifiante, iar aventuri trecătoare, mediocre chiar, capătă, sub judecata timpului, o aureolă poetică... Așa se întîmplă și cu voiajurile noastre. Întîmplări cărora în prezent nu le dădeam importanță, pesic care treceau, triumfători și superficiali, ne rămîn întipărite în minte. Traversarea oceanului e, desigur, o experiență care nu se poate uita... De la Londra la Guadalajara am trecut și eu prin această probă de foc... Atunci am realizat nobila incapacitate a omului de a realiza moartea. Frumosele și veselele stewardesse olandeze trebuiau însă, prin obligație profesională, să realizeze această sumbră posibilitate... Zîmbetul stewardeselor, cunoscutul zîmbet al stewardeselor, nu le părăsea nici în această împrejurare... Ele zîmbeau incontinuu, ca și cum moartea ar fi ceva din cale afară de comic... Ne arătau ce echipament să folosim dacă avionul se prăbușește în imensitatea oceanului, ne atrăgeau atenția că fiecare avem sub fotoliu un foarte simpatic colac de salvare, ne puneau la dispoziție un praf în fața căruia eventualii feroci rechini ar fi dat bir cu fugiții. Sincer vorbind, nu mă vedeam folosind miraculosul praf în fața rechinilor, de altfel nimeni nu credea în posibilitatea prăbușirii avionului în ocean, de aceea fermecătoarele stewardesse se agitau degeaba. Pentru prima oară moartea semăna cu un joc de copii. Mi-a plăcut însă această indiferență, incapacitatea de a admite moartea ca pe o realitate posibilă...

Întorcîndu-ne de la Ciudad de Mexico la Londra, stewardessele au uitat să ne precizeze unde va avea loc escală... La ducere ne-am oprit într-un orașel din Canada, într-o mică escală tehnică, dar de data asta, singurul lucru pe care-l știam cu siguranță era că nu vom mai trece prin preajma Canadei. După patru ore am făcut inevitabila escală, dar nu știam unde ne aflăm cu adevărat... Se părea că sîntem într-un fel de țară a nimănu. Am coborît în aeroport și tot nu ne-am dumirit... Se făceau tot felul de supoziții... Că ne aflăm în America, că n-am depășit încă țarmul Mexicului, iar unii, mai îndrăzneți și mai lipsiți de logica meridianelor, că ne aflăm undeva în Africa. În orice caz, nu știam în ce continent ne aflăm, în ce țară ne găsim. Din această pricină și noi ne depersonalizasem. Cu toate astea, continuam să cumpărăm tot felul de fleacuri, ignoranța nu tocea zelul nostru econo-

mic-sentimental. E, desigur, firesc ca un om să nu știe pe ce stradă se află, odată, întîmplător, dar să nu știe în ce țară se găsește, asta nu mi s-a întîmplat niciodată și-mi dădea o senzație de beție. Atunci mi-a fost dat să aud unul din dialogurile cele mai stranii care au străbătut pînă la urechile mele... Unul din noi și-a luat inima în dinți, hotărît să spulbere misterul. Pe toți ne apăsa sentimentul că nu știam în ce țară ne aflăm, parcă din această pricină noi nu mai aveam identitate, călătoria noastră nu era reală și numai descoperirea adevărului ar fi putut s-o omologheze. Și a avut loc, în limba lui Voltaire, următorul dialog:

— Fiți amabilă, domnișoară, dacă nu vă supărați, nu știți cumva ce țară e asta?

Domnișoara a făcut ochii mari, dar și-a revenit repede, și-a răspuns calm demn care ne-a tulburat pe toți.

— Nu e nici o supărare, domnule... Aici sînt insulele Bahamas...

După aceea am simțit o senzație de eliberare, de abia după aceea am putut să pășim dincolo de aeroport, să respirăm aerul înăbușitor și încărcat de parfumuri grele ale insulelor Bahamas...

O călătorie înseamnă nu numai peisajii noi, ci și o confruntare cu altă morală, cu o altă scară de valori. Fiecare peisaj, fiecare comuniune își creează propria-i morală.

În țările Nordului sînt cu adevărat impresionante relațiile de egalitate degajată, firească, care există între bărbați și femei. Femeia nu e un obiect de lux care trebuie cucerit. Am putut să-mi dau seama de asta cu prilejul călătoriei mele la Helsinki. Există restaurante unde se bea și se dansează, foarte apreciate de tineri. Dar tînăra își plătește întotdeauna consumația — celebra galanterie latină nu este prea apreciată aici. Cînd fata admite să-i achiziționeze consumația, înseamnă că s-a îndrăgostit de tine, sau, că în orice caz, îi place de tine. Atunci, ca suprem omagiu, te lasă să suportîți tu întreaga cheltuială. Oricît aș fi eu un om al soarelui și-al sudului, acest obicei mi-a plăcut. Fiecare țară își are însă temele ei de tristețe și de furie... Ce triști trebuie să fie tinerii scandinavii care se întorc fără să risipească nici un ban, pentru nici o fată. Și dreptul la cavalermism trebuie să-l apeiți, să-l meriți... Noi nu ne permitem aici aroganța de a face judecăți... dar nu putem să nu observăm că fiecare cer își are legile lui morale, și e firesc să fie așa...

Sînt foarte ciudate amintirile mele. Sînt zîmbete, priviri, gesturi care rivalizează în memoria mea afectivă cu frumusețea Capelei Sixtine, tot așa cum sînt întîmplări sumbre care convinguesc laolaltă cu monștrii creați de Goya.

În țările de religie catolică există o slujbă sacră care începe pe la ora șase seara, dacă cumva cunoștințele mele bisericesti nu m-au lăsat la bătrînețe... În orice caz, orice credincios socotea de datoriu lui să fie punctual cu ceea ce crede el că este forța divină, împărăția sacră a iubirii... N-au decit, eu nu judec pe nimeni aici... Aș vrea doar să povestesc o scenă văzută la Paris tocmai la această oră sacră, a iubirii și-a meditației. Mă aflam în preajma unei superbe catedrale. O doamnă elegantă, sobră, traversa strada, temîndu-se să nu întîrzie la întîlnirea cu dumnezeu. Se vedea că întîrziase, se vedea că această întîrziere îi tulburase conștiința... În fața frumoasei doamne se ridicase, ironia soartei, un obstacol neprevăzut, un om ședeu prăbușit pe caldarim, bețiv sau bolnav, avea nevoie de ajutor... Evlavioasa doamnă n-a observat obstacolul neprevăzut, l-a socotit drept o manevră a satanei, și cu o grație stranie a sărit peste muribund, temîndu-se să nu întîrzie la slujba de la ora șase, de la întîlnirea cu dumnezeul urii și indiferenței ei. A trebuit să intervenim noi, atei și păgînii, ca să dăm semnalul de alarmă, să chemăm salvarea. În timp ce doamna își căuta în poșetă cartea de rugăciuni... Întîmplarea asta s-a întipărit în memoria mea, cu aceeași forță a monștrilor creați de Goya.

Dar de ce aceste amintiri au supraviețuit — și nu altele — asta n-am s-o știu niciodată.

Teodor MAZILU

„ROMÂNIA LITERARĂ”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU